
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

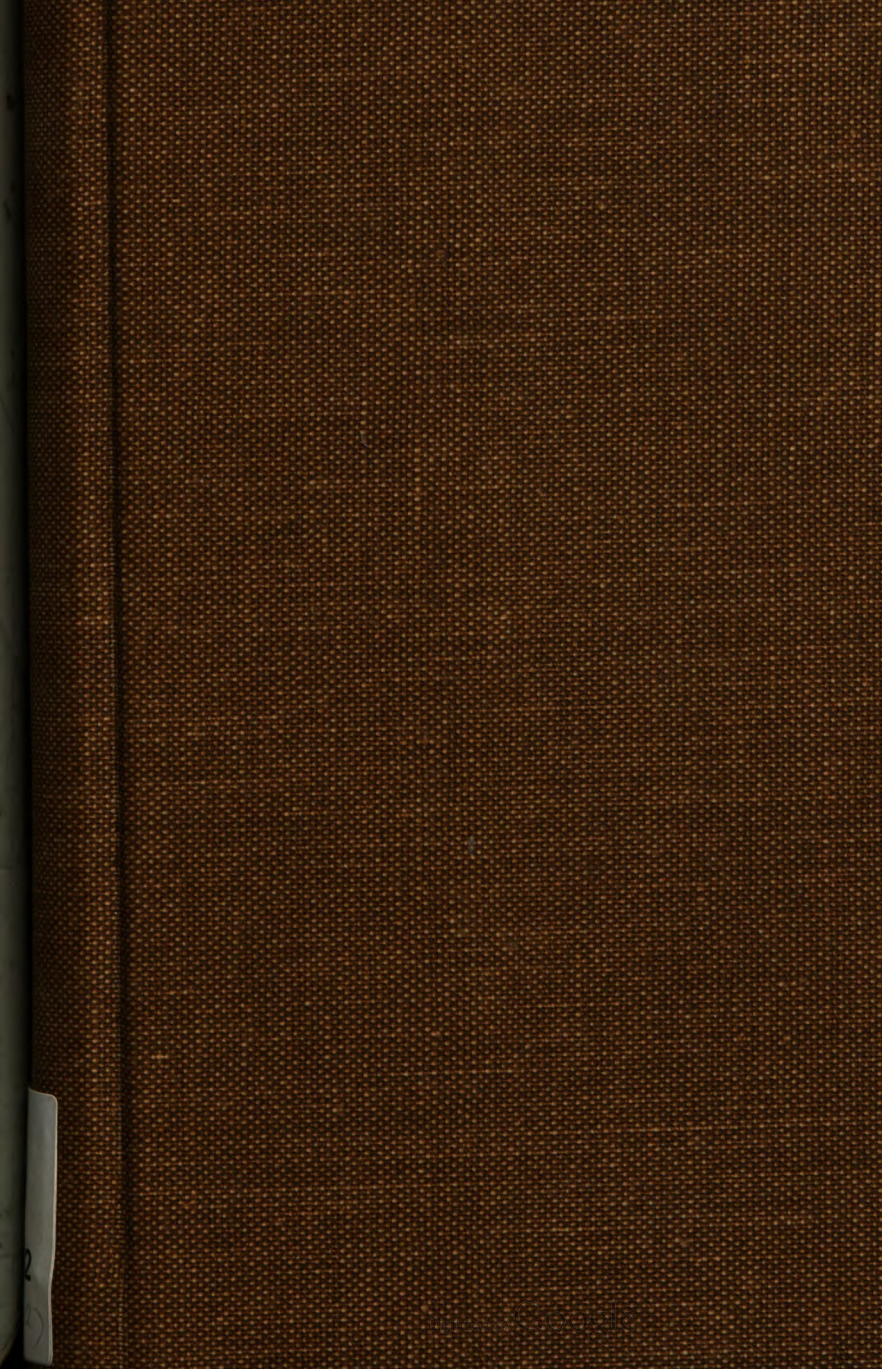
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

654 D 24

MG

062-7952

Boekbinderij Drukkerij
RUSTENBURG
Tel.62 17 78 Amsterdam

Bibliotheek Universiteit Amsterdam

Digitized by Google

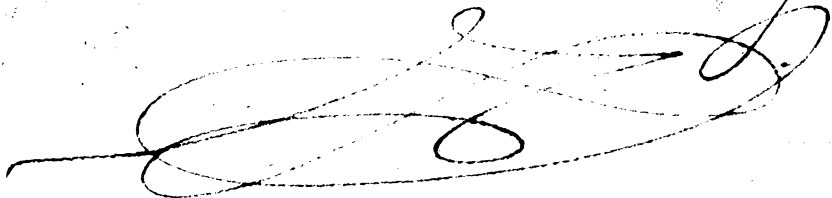

5141

9° Campes

over de Steen wordung

A large, decorative flourish consisting of several overlapping loops and curves, extending horizontally across the page.

MS 1989
6

~~654 D24~~

062-7952

MENGELOSTOFFEN

OVER DE

STEENGROEJING

EN DERZELVER

HEELWYZE.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

ON THE ONTOGENESIS

OF THE HUMAN MIND

BY HENRY J. HARRIS

AANMERKINGEN

OVER

DE VERANDERINGEN, WELKE DE
STEENEN IN DE PISBLAAS DER
MENSCHEN ONDERGAAN.

BRIEF

OVER

HET STEENSNYDEN IN TWEE REIZEN,
VOLGENS
P. F. R A N C O.

VERHANDELING

VAN DEN HEERE

M A R E T,

OVER

DE VOORDEELEN VAN HET STEENSNYDEN
IN TWEE TYDEN.

ALS MEDE

DE STELREGELS, VAN *CELSUS*,
ALBUCASIS EN *LE DRAN*,
OVER DEEZE KONSTBEWERKING.

Gestaafd door de Waarneemingen

VAN DE HEEREN

TEN HAAFF EN *VAN WY.*

OPGESTELD, OVERGEZET, EN MET VERKLAARINGEN UITGEBEVEN

DOOR

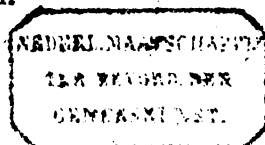
PETRUS CAMPER.

TE AMSTERDAM,

By *YNTEMA* en *TIEBOEL.*

MDCCLXXXII.

MEMORANDUM

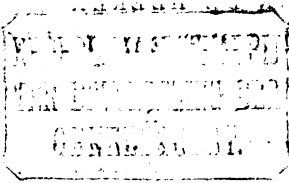
TO : THE SECRETARY OF DEFENSE
FROM : [Illegible]
SUBJECT: [Illegible]

DATE: [Illegible]
[Illegible text]

[Illegible text]

[Illegible text]

[Illegible text]

[Illegible text]

O P D R A G T,

AAN DE ZEER KUNDIGE EN
ERVARENE HEEREN,

DE HEEREN

MARTENS, VAN GESSCHER,
ZWAGERMAN EN HUSSEM,

Beroemde Heelmeesters:

T E A M S T E R D A M.

MYNE HEEREN!

*W*anneer ik, den 13 September van den
jaare 1777, het genoeg had den Brief
over het Steensnyden in twee reizen UL,
op te draagen, was ik geheel onkundig
van de uitmuntende Verhandeling, door den
Heere MARET, over dit onderwerp, den
8 Jan. 1762, voorgelezen in de Ver-
gadering der K. Akademie der Weeten-
schappen te Dijon; die dezelve, met
zeer veel rede, onder haare uitgelezene

* 3

Schrif-

O P D R A G T.

Schriften heeft laten drukken in het I. Deel, in den jaare 1769: De moeilykheid, om spoedig *Werken van dien aart* te verkrygen, en de onmogelykheid, gelyk de Onsterfelyke MORGAGNI pleeg te zeggen, om alles te leezen, zyn, tot myne smert, de waare redenen geweest, waarom ik van dezelve, in mynen vorigen Brief, geen gebruik heb konnen maaken. Onderwyl en heb ik deeze uitvoerige Verhandeling van den Heere MARET, om haare voortreffelykheid, in onze taale overgezet, hier en daar met eenige aantekeningen opgehelderd, ten einde dezelve, tot nut myner Landgenooten, in het licht te doen verschynen.

Teffens heb ik haar zeer geschikt geacht, om gevoegd te worden by myne Aanmerkingen over de veranderingen, welke de Steenen in onze Blaas ondergaan. Uit het beloop derzelve zullen UL. ligt bespeuren, dat deeze proefneemingen, en onderzoeken geboren zyn uit de wettige vreeze, die my voor eenige jaaren be-
kroop, van te eeniger tyd aan de smer-
te-

O P D R A G T.

telyke Steen-kwaale te zullen zukkelen.

Behelzen dezelve niets nieuws, niets nuttigs, zy zullen ten weinigsten zeer naaddrukkelyk het gevoelen van PLATO bevestigen, dat men, in een welgeregeld Gemeenebest, vooral zulke Geneesheeren behoorde te kiezen, die in zig zelve de ziekten beproefd hadden, welker geneezing zy by anderen trachtten te bewerken.

By deeze Verhandelingen heb ik mynen vorigen Brief gevoegd, als mede de Stelregels over het Steen-snyden van CELSUS, van ALBUCASIS, en van LEDRAN, om dus eene volkoomene verzameling te geeven van het voornaamste, 't welke op die heilzaame manier van Steen-snyden betrekkinge heeft. Zeer gaarne had ik 'er de Verhandeling van den Heere LOUIS, in den jaare 1770, te Parys, in de K. Akad. der Heelkunde openlyk voorgelezen, by gedaan; dog deeze is nog niet in het licht gegeeven; en zyn E. heeft my verzekerd, in zynen laatsten Brief, dat zy in het volgend Deel der Mem. de l'Acad. R. de Chirurgie gevonden zal worden.

De

O P D R A G T.

De uitmuntende Waarneeming van den Beroemden TEN HAAFF, en de twee gelukkige bewerkingen, die, onder UL. oog, door den kundigen en vermaarden VAN WY verrigt zyn, moesten, naar myn oordeel, de voordeelen van deeze hernieuwde manier van Steen-snyden buiten allen twyffel stellen. UL. vinden 'er, daar en boven, nog een kort Berigt toegevoegd van my, om die manier gelukkig uit te voeren, en, ware het mogelijk, deeze Konstgreep nog zekerer voor den Wondarts, en veiliger voor den Lyder, te maaken.

Ontfang dan andermaal, Myne Heeren! deeze weinige bladeren, als een bevestigd bewys van myne hooge achting, voor den onvermoeiden en voortreffelyken yver, waarmede UL. steeds voortgaan, de moejelyke Heelkonst tot grooter volmaaktheid te brengen, en tot algemeen nut der Onge-lukkige Lyders te beoeffenen.

Klein Lankum,
den 22. van Wintermaand, 1781.

AAN-

AANMERKINGEN

O V E R

DE VERANDERINGEN, WELKE
DE STEENEN IN DE PIS-
BLAAS DER MENSCHEN
ONDERGAAN.

D O O R

P E T R U S C A M P E R.

Van ouds af, tot nu toe, heeft men waargenomen, dat alle de vogten van ons lichaam, inzonderheid dezulke, welke een langen tyd in eene en dezelfde holte staan bleeven, eene steenachtige stoffe nederzetten; doch geene zo dikwyls als de Pis in de Nieren, en nog meermaalen in de Pisblaas. En wel te meerder, om dat ons water zeer veele vaste deelen in zig bevat, dat is, veele aardachtige, met een weinig yzer doormengde, stoffen, zouten en olien; waarom

A de

de Steenwording in het zelve minder te verwonderen is.

Niet zeldzaam, daarenboven, schieten deeze deelen verscheidene Crystallen tefens, welke niet schynen aaneen te kleeven, nog zig zoo aan elkander te hegten, dat zy één enkelen Steen vormen. Ik bezit in myne verzameling een groot aantal Steenen, uit de Pisblaas van Menschen en Dieren genoomen; ook uit de Galblaas: doch in dezelve heb ik altoos één enkelen Pit gevonden, en, wanneer 'er veele tefens waren, even veele Pitten als Steenen.

De groote ALBINUS geeft nogthans de beschryving (a) en afbeelding (b) op van aaneengekleefde Steenen; waarin ik met rede vermoede, dat de punten van eenen inwendig gezeten getakten Steen, voor

(a) Acad. Annot. *Lib. III. C. 13. p. 59.*

(b) *ib. Fig. 7, 8 et 10.*

voor eene verzameling van kleinere aan-een-gegroeide Steentjes genoomen zyn.

Omtrent de Crystallen, moet ik aantekenen, dat die dikwerf zeer puntig zyn kunnen; in my zelven heb ik die verscheidene maalen waargenomen, vooral als ik rooden Wyn gebruikte; dan, deezē naalaatende, en, drie jaaren aan één; niet dan melk en water gedronken hebbende, was ik 'er geheel van bevryd; dog, tot myne gezondheid, vooral des Zomers, Wyn noodig hebbende, bespeurde ik op nieuw zulke zanderige, ligtroode Crystallen, die op het gebruik van melk weder verdweenen. Daarnaa een langen tyd maatig, gelyk ik voorheen gewoon was, rooden Wyn drinkende, bespeurde ik, zeldzaam, ongemak; thans alleen witten Wyn gebruikende, vind ik my over het geheel beter.

Ik heb opgemerkt, dat de meeste zig ontlastten met de laatste droppen Pis, zoo

dat ik den doortogt altoos gewaar konde worden; zomwylen bleeven 'er eenige, en wel vry groote, als een garften koren, zitten, in de golf van den Voorftander, of *Proftata* (a), verwekkende aldaar veel gekrieuwel en onuitspreekelyke jeukte, zomwylen steekende pyn; zoo dat ik nauwlyks zitten konde. Dit duurde, tot dat ik, veel vogt of melk gedronken hebbende, met het daar van komende water, dezelve als wegspoelde.

Het gevoelen van zeer veelen fchynt daar henen te hellen, als of, in het einde der Nierbuisjes, het gruis gevormd zou worden, 't geen my onmogelyk voorkomt; en niet nodig is, om dat in de Pis zelve, het zy in de Nieren, of liever in het Bekken derzelve, of in de Blaas, door ftil te ftaan, ter gelyker tyd eene
me-

(a) Deeze Golf heb ik zeer duidelyk befchreeven, en afgebeeld in de *Dem. Anat. Path.*, Lib. II. Tab. 3, Fig. 2, d, i, e, c, ag. II. § 6.

menigte van zulke korrels kunnen geboren worden; even als wy by de uitwaasfeming van de zouten bevinden: name-lyk, dat, wanneer het water alle de zoutdeelen niet langer bevatten kan, 'er niet één, tien, of honderd, maar duizend korrels, te gelyk, gevormd worden, welke als dan de omzwerfende deelen aantrekken, en dus allengskens grooter worden.

Offchoon ik intusfchen met veel oplettenheid Kalkwater, en daarna het middel van Dr. SHITTICK gedronken hebbe, is deeze gesteltenis van myn water daardoor niet in het geringfte veranderd.

Dan ik keere van deeze uitweidinge te rug, ten einde den Leezer te onder-rygten, dat myn voornaamst oogmerk is, om in dit Vertoog te handelen over de veranderingen, welke de Steenen in Menschen-blaazen, langzaamcrhand, ondergaan, om hier door te vervullen, 't geen, mynes oordeels, by de meeste Schryvers ont-

breekt. Die wel op derzelver groeiing, gedaante, grootte en getal schynen gelet te hebben; maar geheel voorby gegaan zyn het inwendig zamenstel, welk men niet dan door de Steenen, op verschillende wyzen, te splyten, of door te zaagen, onder het oog krygt.

De aanmerkingen, door my ter deezer gelegenheid gemaakt, die, zoo zy al niet van nut zyn kunnen, het vernuft van anderen zullen kunnen opscherpen, heb ik goedgevonden in deeze Verhandeling uit te geeven; beveelende den Geneeskonstminnenden LEEZER, vooral, de keurige aantekeningen te onderzoeken van PARÉ, HILDANUS, ALGHISI, van DENYS, van MORAND, LE DRAN, HEISTER, van LE CAT, van PALLUCCI, en honderd anderen, die enkele gevallen in de Verhandelingen der beroemdste Academien, of Genootschappen, hebben medegedeeld, of, gelyk BONET, MANGET, SCHEUCH, N/k

N. K. SCHEFFCH, LIEUTAUD, en SCHURIGIUS, uit de voornaamste Schryvers, byeen verzameld hebben.

EERSTE HOOFDDEEL.

OVER DE STEEN-GROEIJING.

§ 1. **O**nze Nieren en Blaas hebben van binnen zulk eene gladde oppervlakte, en zoo wel besmeerd, dat de Pis zig aan dezelve niet aanzet, gelyk zy doet aan de wanden van een Waterpot, vooral wanneer die van Aardewerk is, of van Tin, welke, van binnen niet glad geschuurd zynde, geen olieagtige oppervlakte heeft, die de Pis schynt af te ftooten; dog deeze eens aangezet zynde, vermeerderd de korst schielyk. Het is my niet onbekend, dat de beroemde Ba-

ron VAN SWIETEN (a) van oordeel was, als of de zandkorrels zig aan de wanden der Blaas konden vasthechten ; dog, dit is alleen waar, wanneer verouderde Steenen de geheele zelfstandigheid der Blaas verdikt, en haare inwendige oppervlakte zoodanig bedorven hebben, dat die olieagtige flym niet langer afgekleinsd wordt; dusdanig was de gesteldheid der Blaas, welker geval hy uit DRELINCOURT aangehaald heeft; en zulks heb ik van gelyken by ingetrokkene en bedorvene Blaazen meermaalen ontdekt; nimmer, wanneer dezelve ruim, en door de Steenen niet ontaard waren.

VAN SWIETEN beweert wyders, uit eene aanmerking van MORTON, dat de zandige steenstofte de waterleiders bekorsten, en holle buizen vormen kan (b);
 't geen

(a) Comm. in BOERHAVE de cogn. & cur. morbis, Tom. V. p. 204.

(b) ib. p. 205.

't geen ik niet onmogelyk houde, als die in de Levers der aan de Veepest-gestorvene Koeijen, verscheidene maalen, zulke holle Galsteen in de Lever-galbuizen gevonden hebbe, die ik nog bewaare; dog daaruit volgt niet, dat de nog korlige stoffe zig vasthegt, althans niet tegen de wanden van de Pis- of van de Gal-blaas.

In onze Blaas, gelyk ook in het bekken der Nieren, vormt zig geen Steen, dan naa dat eerst een korrel eenigen tyd is blyven nestelen binnen in derzelve holligheid. Ook behoeft deeze korrel juist geen Steen te zyn, 'er voegen allerleye vaste lighaamen toe, waarvan men verwonderlyke voorbeelden kan zien by ALGHISI, by MORAND, POUTEAU, en anderen, die alle door de nauwkeurige oplettenheid van den onvergelykelyken en grooten HALLER (a),
en

(a) *Physiol. Tom. VI. Lib. 26. Sect. 3. § 25. p. 370.*

en door den Baron VAN SWIETEN (a) byeen verzameld zyn.

Twee gevallen lust het my, nogthans, om hunne zeldzaamheid, hierby te voegen, die ik beide te Amsterdam gezien hebbe.

JOANNES LAKEMAN, weleer beroemd Steensnyder, in die groote Stad, haalde den Steen af van eene bejaarde Vrouwe, in het St. Pieters Gasthuis, in tegenwoordigheid van zeer veele Mannen van de konst, welkers kern eene kies was, waarschynelyk uit haaren mond; de eerbaarheid liet niet toe de Lyders te vragen, hoe die kies daar ter plaatse gekoomen was, offchoon men het ligt gissen konde.

Ongelukkiger was het geval van een Matroos (b) die uit de mast met den
Aars

(a) Comment. Tom. V. p. 207. 208.

(b) Dit geval heb ik reeds beschreeven in myne Prysverhandeling over het misbruik der Zalven. *Prix de*
de

Aars viel op gehakt brandhout, welk, eindelijk staande, met twee splinters zynen Endeldarm tot in de Blaas doorgeboord hadt. Deze afgebrookene splinters waren een geheel jaar lang blyven zitten, zoo dat de Pis zig meest ontlastte door de fistels langs deeze splinters. Ik liet de Blaas, door zynen gewoonen Heelmeester, met het peil-zyzer onderzoeken; waardoor wy den Steen duidelyk gewaar wierden. Vervolgens is de Lyder, langs eene vergroote snede in den Endeldarm, van beide deeze splinters, met een dikke steenkorst omzet, gelukkig verlost, en daarna spoedig geneezen.

§ 2. De Steen-groeijing geschiedt even eens om den pit, als de spaat in de *Belemnites*, en gelyk de spaatstofte rondom de doornetakken in de zout-gradeerhuizen

aan-

de l'Acad. R. de Chirurgie, de Paris. Vol. IV. Part. II.
p. 736.

aangetrokken wordt, siraalswyze, namelyk, naar het middenpunt, en met kringen, evenwydig aan de oppervlakte van den pit.

In de eerste Afbeelding der bygevoegde *Plaat* ziet men dit duidelyk; A, B, is een harde kern, A, G, B, E, en, B, F, zyn de siraalen, en, C, D, E, de kringen der aangroeying. Van twee groote Blaas-steenen uit Zee-koejen, of *Hippopotami*, welke ik bezitte, vertoont de een, door my gespleeten, denzelfden aanwas, om een kleinen pit, zeer zigbaar.

Zoo lang nu de pit dezelfde geartheid houdt, blyft de aanwas wel gelykvormig, maar gaat traag voort, terwyl de zelfstandigheid van den Steen dezelfde blyft. Dan, zoodra de aanvoer van stoffe, uit de Nieren voortvloeyende, geduurig begint te veranderen, zoo is ook de aanwas mede ongelykvormig, zoo van kleur als van hardheid, gelyk die in de derde Afbeel-

beelding aangetoond wordt. Het zelfde is ook klaarblykelyk in de tweede Afbeelding, D, E, F, I.

§ 3. De meeste Blaas-steenen zyn eyvormig en platagtig, misfchien, omdat de pitten veelal die gedaante hebben; want als de pit drie- of vierkantig is, neemen zy ook die gedaante aan.

Het fchynt my evenwel niet onmogelyk toe, dat de geduurige beweeging van het Lighaam 'er mede gelegenheid toe geeft; want niet alleen zyn de meeste Steenen eyvormig, maar liggen met het eene einde naar den krop of opening van de Blaas. Zelfs ziet men dikwerf op die plaats eene ongeregelde aangroeying, zoo dat de Steen met ene krommen hals indringt tot in den krop, zomtyds tot in de golf van de *Prostata*, waarvan ik eenige voorbeelden gezien hebbe (a),
en

(a) Twee Steenen, de een uit een levendig, de
an-

en ook zulke bewaare in myne verzameling.

In de tweede Afbeelding der *Plaat* ziet men dien aanwas allerduidelykst van E, D, I, tot G, terwyl die minder geweest is in H, F, zodra 'er zulk een hals als D, G, aangroeit, die tot in den krop van de Blaas indringt, worden de Lyders lek (a).

In een Steen, dien ik bewaare, onderscheidt men niet alleen de punt, die naar den krop der Blaaze gekeerd geweest is, maar twee diepe holten, die tegen de monden der Waterleiders, (*Ureteres*,) aangelegen hebben, en door het geduurig aanvloejen der Pis gemaakt zyn; of liever, deeze toevloed heeft veroorzaakt, dat de steenstofte zig op die plaats zoofterk aan den Steen niet gehegt heeft.

§ 4. Wy

ander uit een dood Lighaant gehaald, door Dr. LIVINGSTON, verdienen hierby vergeleeken te worden, *Esf. and. Obs. Physic. and. Liter.* Vol. III. § 29. p. 546.

(a) *ib.* p. 549.

§ 4. Wy hebben hier boven (§ 2.) aangeroord, dat de zelfstandigheid des Steens dezelfde blyft, wanneer de pis haare natuurlyke hoedanigheid behoudt; dog daaromtrent bespeurt men de mees- te verandering.

De harde Steenen groeijen langzaam; dog, zodra 'er verzweeringen in de Nieren bykoomen, groeijen ze veel schielyker. DENYS heeft (a) beide reeds aangemerkt. Deeze verzweeringen zyn nogthans van een byzonderen aart, de stof- fe is eerder slymerig, melkwit en vetag- tig, en wordt by tusfschenpoozingen door bloed verzeld. De Baron VAN SWIETEN heeft te recht aangemerkt (b) dat zy geen etter is, en vooral geene verzweering in de Blaas, zoo als PALUCCI meende, te kennen geeft. Wanneer men de Nieren onderzoekt, ontdekt men ras, dat die

(a) De Calculo, p. 75.

(b) ib. p. 289.

die slymstoffe uit derzelver ontaarde en wyduitgeholde oppervlakte kooft.

De Steen wordt hier door met gekleurde ringen omzet, waarvan zommige geheel wit, als pypaarde, zyn; andere als kryt, andere bruinagtig geel, of rood. Zulk eene aangroeijing is vooral in de VI. Afb. tusfchen *d*, *e*, *f*, *g*, klaar te zien; dog van deezen zonderlingen Steen zullen wy in de 4 en 5 § van het volgend Hoofddeel nader handelen.

De meeste Steenen, welke by de Europeaanen, zelfs ook die in de Blaas der Zwartten in Afie gevonden worden; zyn graauwagtig en bruin, en teffens van zulk eene vaste stoffe, dat 'er als nog geen middel of *menftruum* gevonden is, 't welke, drinkbaar zynde, in ftaat was dezelve te fmelten. Men zou voorzeker tot de fmertelyke en onzekere Heelkonst niet nóg dagelyks zyne toevlugt neemen, indien de ondervinding
niet

niet leerde, dat alle de zoo hoogopgevyzeldē steensmeltende middelen, of *Lithon-triptica*, krachteloos waren.

Het is onderwylen ongelukkig voor den Lyder, wanneer, om een gladden Steen, zig eene nieuwe stoffe zet, die Crystallen schiet met scherpe punten, gelijk ik 'er verscheidene onder myne verzameling bewaare.

De harde Steenen stinken meest naar de pis; de zagte, witte, hebben dikwerf; zelfs versch uit de Blaas gehaald, geen reuk; ten bewyze, dat de aangroei niet alleen van pisodeelen, maar ook van andere stoffe, afhangt. In de longen, en derzelve klieren, in honiggezwellen, en in de geledingen, ook in de Lyfmoeder, ontmoet men soortgelyke stoffe.

B

TWEE-

TWEEDE HOOFDDEEL.

OVER GETAKTE OF GEDOORNDE
STEENEN.

§. I. **D**e gedoornde Steenen zyn voor het grootste gedeelte ligt-bruin, als de kern van een Abricoos; dog zeer hard: men vindt 'er zulk een beschreeven door HOUSTET (*a*). De Baron DE HALLER (*b*) is van gedagten, als of de Steenen der blaas, in het begin zagt zynde, allengskens hard wierden. Dog dit is srydig tegens de onder-vinding, en vooral tegens den aart des Steens, door my in de VI. Afbeeld. aangewezen. De hardheid hangt alleenlyk

(*a*) *Mem. de l'Acad. Royale de Chir.* Tom. I. p. 430. Pl. III. Fig. 6 et 7.

(*b*) *Physiol.* ib. p. 372. §. 25.

lyk af van de vaste deelen, die in ons water hangende aangetrokken worden, en derhalven van den aart der pis.

In den Steen, *Fig. VI*, was de kern

Naastel.

5. hardagtig en Citroengeel tot, *a, f, b, k*;

i

daarom heenen de gedoornde of getakte

7 bruine steen, *c, k*, die geweldig hard

h/2

was in het doorzaagen; en daarop volg-

de eene zeer weeke, krytagtige stoffe,

tüsichen *g*, en *h*, en om deeze weder ee-

h

108 11 9 ne harde korst *f, d, d, e*: ten bewyze

C, D

dat de hardheid niet van den tyd, maar

van de aangebragte stoffe onmiddelyk

afhàngt. Anders moest de hardheid even-

redig naar den kern vermeerderen, dat

16 is *a, b, f*/moest harder zyn dan *h, c*;

i/k

en *c, d* dan *e, d*; 't geene nogthans in

deezen zoo niet was; gelyk ook niet in

veele anderen, die ik doorgezaagd hebbe.

In den Steen van de *IV*, zoo wel als

van de *V*, Afbeelding is de gesteldheid

doorgaans de zelfde, ook in dien van

*13 behoude
alle grote
letter.*

de II. Afb. want ^{B C} ~~f~~, ~~g~~, is veel zagter, dan ~~F~~, ~~D~~, ~~1~~, ~~F~~, en zoo is het in de meeste. In den Steen, Fig. I, is de zelfstandigheid overal even hard; in de II. Fig. hardst naar den omtrek; om kort te zyn, de hardheid is geheel niet evenredig aan den tyd, maar altoos aan de stoffe, welke de pis met zig voert.

§. 2. Uit de beschouwinge van zulke getakte Steenen, welke CELSUS *Spinosi*, of Gedoornde, genoemd heeft, moest natuurlijk volgen, dat zy de blaas inwendig verschrikkelyk zouden schaaven en pynigen, gelyk ook meerendeels geschiedt: zomwylen evenwel geeven zy geen de minste pyn, en zelfs geen gevoel nog bloed in het water, het anderzints natuurlijk gevolg van de schaavinge. By BADHAM (a) vindt men zulks bewezen

(a) *Abridg. of the Phil. Transact.* Vol. X. p. 449. PL XII. Fig. IV.

zen door een Steen met tien doorns, gevonden in het doode lighaam van een man, die by zyn leeven (a) nimmer over eenig toeval van Steen geklaagd hadt. ALGHIZI bevestigt het zelfde: ook tekent hy den Steen af (b) van een voornaam Heer, wiens lighaam, om eene andere rede geopend zynde, een grooten Steen, die getakt was, opleverde, waar van hy, by zyn leven, nimmer eenig gevoel gehad hadde.

§. 3. Alle de gedoornde Steenen, die ik doorgezaagd of gefpleeten hebbe, vertoonen een gladden pit, zoo als in de IV, V, en vooral in de VI. Afbeeld. gezien kan worden. Dan volgt de harde getakte schel, welker punten of doorns ik niet natuurkundig, dat is, niet uit de algemeene, en eenvoudige regels van

(a) ib. p. 451. . .

(b) *Trattato di Litotomia*, p. 20. Tav. III. Fig. 3.

van aantrekking, kan uitleggen: uit de drie Afbeeldingen, reeds gemeld, ziet men klaar genoeg, dat de kracht van aantrekking ongeregeld gewerkt hebbe!

Als dees gedoornde Steen nu gevormd is, en 'er eene ongesteldheid in de Blaas of Nieren volgt, dan wordt 'er eene witagtige stoffe, uit de Nieren zelve koomende, om heenen gevoerd, die de holten tusfchen de doorns langzamerhand aanvult, tot dat de geheele Steen rondom effen geworden is, gelyk in de V. Fig. of wel daar blyft nog eenige bultigheid van buiten; gelyk in de V. Afb. R, S, T, U, V. Alle, die ik open gezaagd hebbe van dien aart, bevestigden deezen aanwas, en deeden my met een zeker genoegen zien, dat de ongelukkige Lyders, naa eerst elendig door een getakten Steen gepynigd te zyn geweest, evenwel nog langzamerhand eene verzagting uit dien aanwas te wagten hadden.

§. 4.

§. 4. Het zal der moeite waard zyn, het geval van den Lyder, wiens Steen door de VI. en 6. Afbeeld; vertoond wordt, in het kort hier by te voegen.

N. N. Een man van omtrent veertig jaaren, die, van kindsbeen af, aan den Steen, met tusfschenpoozing van pyn, gekukkeld hadde, wierd eindelyk daar van, in de twee laatste jaaren, zoo hevig aangedaan, dat hy, den 16 Octob: 1774, stierf. De hooggeleerde Heer DE LILLE, de beide Heeren COOPMANS, met my, verlof gekreegen hebbende het lighaam te openen, vonden wy den flinker Nierspisleider natuurlyk; dog, aan de rechter zyde, was de pisleider boven den rand van het darmbeen uitgezet, vooral by de Nier, die als uitgeteerd was. Die pisleider, door ons met lucht opgeblaazen, was een half duim wyd naar de Nier; dog naar onderen, by de Blaas, was hy natuurlyk.

B 4

In

In de holligheid evenwel van deezen pisleider bevondt zig eene dikke witte stoffe, zonder reuk, die van de Nier afkwam, en overeenkomstig was met de stoffe, welke de Lyder reeds eenigen tyd met de pis ontlast hadde.

De Blaas zelve was tegen het schaambeent zeer dik, hard, en witagtig, en zoo vast gehegt tegens den binnenrand van het bekken, of schaambeent, dat men haar niet dan met het mes 'er van afzonderen konde. De top van de Blaas vertoonde zig onder den opperrand van het schaambeent in het op den rug liggend lighaam.

De Blaas, uitgezet door een grooten Steen, en daar en boven merkelyk verdikt, vulde bynaa het geheele voorgeeelte van het bekken; de overige ruimte liet nauwlyks een vinger toe, om den ingebragten middelbaaren Snystaf van LE CAT te onderzoeken.

De punt van deezen snystaf deedt de
Blaas

Blaas niet uitpuilen, gelyk in eene natuurlyke, of in eene kleine, Blaas gebeuren moet, en door my afgebeeld is, in de III. Tafel, de 3 en 4 Afb. van het II. Boek myner *Dem: Anat: Pathologicae*: ten bewyze, dat deeze punten geen nadeel toebrengen als de Steen zeer groot, en de Blaas daar door sterk uitgezet is.

Na dit alles onderzocht te hebben, open den wy de Blaas, en haalden 'er den Steen uit; ter grootte, als dezelve *Fig. 6*, van voren, en *Fig. VI*, van ter zyde doorgesneeden, verbeeld is. De Steen zelf was *Dertien en eene halve Once* zwaar, zonder eenige reuk, aschverwig, over het geheel met bruine en zwartagtige plekken; hebbende rondom eene gladde oppervlakte, uitgezonderd daar hy tegens de Pisbuis, of *Urethra*, aanlag, op die plaats immers was de oppervlakte ruw, en met eene zandige korst in D. bezet.

Het voorste gedeelte der Blaas was, gelyk

lyk te voren reeds gemeld is, dik en byna kraakbeenig, agter dunner, van binnen met plooijen, en als een net gevormd door de opperspiervezelen van de Blaas. Het binnenste vlies was nogthans effen, en niet *fungeus*, of zwamagtig.

De kant G, in de 6 Afb: heeft tegens het schaambeen in den Lyder overeinde zittende, of staande, gerust. C heeft opwaards gezeten, en D is gekeerd geweest naar den mond van de Blaas. Het is dan niet te verwonderen, dat de Blaas, tusfchen den Steen en het Schaambeen, zoo verdikt en verhard geworden is.

De steen was van A tot B, $3\frac{1}{2}$ Rhynduimen breed; van D tot C, D, $3\frac{1}{2}$ duim: hoog; en dik Fig. VI. van e tot f $2\frac{1}{2}$ duim, en dus een der grootfte, die men ooit vindt.

§. 5. Eenige dagen daarna, zaagde ik den Steen, volgens de lengte, door, waarop

op zig dezelve vertoonde, als in de VI. Afbeelding.

Het pitje, of eerste beginzel, tusfchen, *a-b*, was zeer klein, geelagtig, of ligt bruin; en zoo was de Steen *a, b, i, k*, bestaande uit gelykwydige fchellen op een gepakt, die alle glad waren.

Om deezen grooteren kern was de donker bruine gedoornde Steen, *h, a, j, m, b, c, k, l*, geplaatst, die, waarfchynelyk, voor eenige jaaren, den Lyder, dikwerf, bloederige pis met veel pyn heeft doen wateren.

Rondom deezen getakten Steen zag men eene dikke witagtige korst, *h, m, c, l*, evenwydig aan den bruinen kern, die de tusfchenruimten der doorns vulde, daarna ligt geele kringen, waarop eene bekorfing volgde, als *f, g, d, e*; veel gee-
ler, en uit verscheidene kringen bestaande: eindelyk vertoonde zig de buitenfte oppervlakte, die wel effen, maar zan-
de-

derig was; schoon meest aan het onder-einde D.

§. 6. Hoe zeer deeze ongelukkige Lyder, van zyne eerste jeugd af aan, geweldig gezukkeld hebbe aan den Steen, is hy niet te min zeer vrugtbaar geweest in zyn' huwelyk, hebbende twee zeer gezonde Dogters nagelaaten; behalven van deeze, is zyne Huisvrouw dikwyls bezwangerd geweest, en hadt verscheidene maalen, gelyk ook een jaar geleden, nog gemiskraamd.

Zeer waarschynelyk is de geduurige prikkeling welke de Steen maakt, oorzaak geweest van de groote neiging tot den byslaap in die ziekte: my heugt een oud man, van diep in de 70 jaaren, die langen tyd aan den Steen gekwynd hadde, zeer te hebben hooren klaagen over de geduurige opzettingen van de roede, die dikwyls door het affloopen van het
voort-

voortteelings volgt gevolgd wierden. ZACHIAS heeft , derhalven (a), te recht hier van meldinge gemaakt.

Het zonderlinge van dit geheele geval was myns bedunkens , dat de Nieren niet meerder opgezet, of uitgehold, en de pisleiders niet meerder verwyderd waren.

§. 7. In Lente-maand van den jaare 1769, opende ik te *Grypskerk*, een dorp in het Westerkwartier der Ommelanden van Groningen, het lighaam eens Jongelings van 17 jaaren, zeer uitgeteerd gestorven aan den Steen in de Blaas, die zwaar was *eene* once, en vyf-en veertig greinen, lang $1\frac{7}{8}$ duim, breed $1\frac{3}{8}$ en dik $1\frac{1}{4}$, dus niet groot, althans niet in vergelyking van den zoo even beschreeven Steen in de 4. §.

De Blaas was om den Steen geweldig toe-

(a) Quæst. Med. Leg. Lib. III. Tit. 1. Quæstio IV. p. 227. §. 8.

toegetrokken en ½ duim dik, de Pisleiders en Nieren waren zeer wyd uitgezet, inzonderheid de flinker Nier, die 7 duimen lang was, en welkers bekken van buiten wel twee duimen uitpuilde.

Dergelyke uitgezette Nieren heb ik te Amsterdam in eenen kleinen jongen gezien, mede gestorven aan den Steen, die nogthans niet groot was.

§. 8. Alleraanmerkelykst was het, dat ik, in deezen Lyder, welkers Blaas ik by zyn leeven verscheidene maalen met het peil-yzer onderzocht, op geene maniere den Steen ontdekken konde. In den Amsterdamschen jongen gebeurde dit ook zomwylen.

Thans twyffele ik niet meer, of de punt van den *Catheter*, of van den Snystaf, schiet, in naauw toegetrokkene en kleine Blaazen, onder den Steen; en belet, om dat de punt de Blaas doet
uit-

uitpuilen, het gevoel van den Steen. Ik heb die uitpuiling in myne *Dem. Anat. Path: Lib. 2. Tab. III. Fig. 3 et 4* verbeeld, en teffens den Snyftaf, in *Fig. 4*, gesteld *boven den Steen*. Het is nodig hier aan te merken, dat ik, een Steen in de gezonde Blaas nedergelegd hebbende, deeze plaatsing aldus bevond, en ook daarom zoo aftekende. Dan zedert, heb ik gelegenheid gehad, om, in verstorvenen aan den Steen, te zien, dat de Blaas, naauw ingetrokken zynde, opgeklommen was naar boven, liggende teffens den Steen opwaarts, in welk geval de Snyftaf, ingebracht wordende, noodwendig onder den Steen schieten moet.

Ook schynt dit de rede, waarom men in naauwtoege trokkene Blaazen den Steen ligter gewaar wordt by het optrekken, dan by het neder stooten, van den Snyftaf.

Van gelyken volgt hier uit, dat de bodem van de Blaas, *Tab. III. Fig. 3 ib.*
op-

opwaarts ryzende, meerder aansluit te-
gens den krommen bek van den Snyftaf,
en dat de *Proftata*, in dat geval, nog laa-
ger, dat is, meerder nederwaarts, en
dieper gefneeden wordt, dan ik in die Af-
beelding heb aangewezen. Dan, geen
voorneemen hebbende om daarover in
deze Aanmerkingen breedvoeriger te zyn;
gaa ik over tot het Derde Hoofddeel,
in welken ik het Vraagftuk, of de klei-
ne Steenen in de Blaas aaneen groeijen,
dan niet, breedvoerig behandelen zal.

D E R D E H O O F D D E E L .

OVER DE AANEENGROEIJING DER
KLEINE STEENEN IN DE BLAAS.

§. I. **I**n de Inleiding van deeze Verhan-
deling hebben wy het gevoelen
aangehaald van B. S. ALBINUS, als of
zeer

zeer veele kleine Steentjes in de Blaas te zamen gevoegd, en door eene algemeene steenstofe, als overgooten, één enkelen grooten Steen konden uitmaaken; gelyk zeer klaar volgt uit de Beschryving, gegeven in de *Annot. Academica, Lib. III. Cap. XIII. p. 59*, by de Uitlegging der 7 en 8 Afbeelding der VII Plaat. *Intus nucleus ex congerie parvulorum calculorum in unum conjunctorum, et coagmentatorum constans*, dat is, inwaarts is de pit, bestaande uit eene menigte van kleine Steentjes, tot een gevoegd, en als aan één gebakken; ook van de 9 Afbeeld. *Nucleus parvis calculis coagmentatus*, „de „ pit uit kleine Steentjes te zamen ver„ bonden”. Het zelfde weder by de 10 Afbeelding.

Hy schynt hierin het gevoelen van T. ALGHISI (a) gevolgd te hebben:

Le

(a) *Litotomia &c. in Firenze, 1707. p. XXI.*

Le menuzie pietrose, che sono ronde, unendosi insieme, vengono à formare una Pietra, che nella sua superficie fora aspra, et ineguale, con molti grandi pori, a similitudine delle more de pruni. „ De kleine Steentjes, welke rond zyn, vormen, wanneer zy zig vereenigen, één enklen Steen, welkers oppervlakte ruw en ongelyk zyn zal, met groote tuschenruimten, (of poren,) even als de pitten van pruimen.”

ALGHISI meende, dat de Steentjes, uit de Nieren in de Blaas vallende, zig zeer schielyk tot een klomp zetteden, anders, zegt hy, flyten 'er de punten en oneffenheden af, door op elkanderen te wryven, even als de Key-steentjes in de Rivieren rond en glad worden.

Als ik in my zelven nu zoo veele Steenkorrels teffens niet zeldzaam gewaar wierd, be kroop my de vreeze, dat die alle zeer ligt, volgens de uitleggingen van

van ALBINUS en ALGHISI, aaneen gebakken, en met eene korst omgooten, my de allerfmetelykfte en. allervreesfelykfte ziekte, *den Blaassteen* namelyk, veroorzaaken konden.

Dit akelig vooruitzigt, gegrond op het gezag van twee zoo kundige Mannen, als ALBINUS en ALGHISI, maakte my te meer bekommerd, om dat 'er, myns weetens, geene middelen bekend waren om den Steen in de Blaas te doen smelten; en gelyk nog onlangs door den Beroemden MACQUER (a) ten overvloede beweezen is, dat de sterkfte zuuren en loogen den Steen niet alleen niet verbryzelen, maar zelfs de steenkorsten der Waterpotten niet konden doen smelten.

De

(a) *Mem. de Mr. MACQUER, ou Obs. sur la dissolution des sedimens, et incrustations pierreuses, que forme l'urine dans les vaisseaux / on elle sejourne.* Journal des Sçav. Octob. 1776, p. 394. et seqq.

De ondervinding leerde dien schranderen Scheikundigen dat de Steenkorf in de Waterpotten., eerst door loog-zouten voorbereid, naderhand door het opgieten van zuuren, zeer gemakkelyk opgelost wierdt; waarom hy niet zonder rede befluit, dat men waarfchynelyk een middel zou vinden om den Steen in de Blaas te fmelten, als men eerst een loog-zout, en daar naa een zuur middel, in de Blaas fpoot (a). Doch dit alles moet nog eerst door proefneemingen in leevendige menfchen bevestigd worden.

De fchrik voor die rampzalige kwaale deedt my, onderwylen, onvermoeid zyn in het naafpooren; *vooreerst*, van alle de ronde of gladde; *daarnaa*, van de getakte Steenen; *eindelyk*, van alle de zulke, die, in zeker aantal, los in de Blaas gevonden worden; welke alle ik nogthans

voor

(a) *Mem. de Mr. MACQUER. ib. p. 404.*

voor zig zelveu flegts één enkelen pit of kern bevond te hebben, gelyk ook de zulke, die drie-, vier-, of meer-hoekig, door tegen elkander te liggen, gegroeid waren,

§. 2. Den 11 May, 1760, opende ik te Amsterdam het gestorven Lighaam van PIETER VERDUIN, Zoon van den Be-roemden Heelmeester van dien naam, in tegenwoordigheid van de zeer ervarene Geneesheeren, J. P. LOBÉ, H. B. DE GORTER, en de kundige Heelmeesters VAN DER DUYN, MULLE en OMEIJER. Hy was den 3 May te voren van den Steen gefneeden, door den vermaarden PAULUS DE WIND, van Middelburg. Deeze haalde hem, naa bevorens, met vry veel verzekering, den Steen groot en hard geoordeeld te hebben, flegts eenige kleine gladde Steenen, tot 7 of 8, af; verzekerende op een zeer nauwkeurig

onderzoek, zoo hy meende, dat 'er geene meerder in de Blaas waren.

Wy vonden de Blaas ruim, zegt, nergens aangedaan, nog hard; in haaren bodem naar den mond, deedt zig aanstonds een vry groote rondagtige Steen op, van kleur als Stroo. Met een Proefzyzer, en met den vinger, de wond onderzoekende, ontmoetten wy nog een Steen, daarna een derden, eindelyk een vierden; doch kleiner dan den eersten; van de zelfde kleur nogthans.

Alle deeze zouden, naar alle waarschynelykheid, van zelve naar buiten gekoomen zyn, indien de Lyder nog eenige dagen was in het leeven gebleeven: de indringing van deeze vier Steenen in de wond, bevestigt, onderwylen, de voordeelen van deeze konstbewerking, in twee tyden.

De opeenstapeling van vier Steenen, schoon niét grooter dan gemeene knikkers,

kers, zou geene plaats in de wond gehad kunnen hebben, was de Lyder niet een der zwaarlyvigste en vetste menschen geweest, die men zien kan.

Zie daar, ten weinigsten, elf Steenen, in dezelfde Blaas, en niet aaneen gegroeid!

De beide Nieren, en Waterleiders, waren volmaakt gezond.

§. 3. Den 17 Jan. 1759, opende ik, in tegenwoordigheid van de zeer kundige en ervaren Heeren J. STYGER en VAN DER HULST, het Lighaam van een oud man van 70 jaaren, mede te *Amsterdam*, welkers ruime en gezonde Blaas, drie Steenen bevatte, een van $\frac{3}{2}$ li³, eyvormig, een ander van 3 xiv, aan eenen kant hol uitgesleeten, en een derden met twee ondiepe holten, mede van 3 xiv, te zamen zwaar $\frac{3}{2}$ vi.

Indien ik met aanhaalingen pronken

wilde, konde ik uit den schranderen M. SCHURIGIUS (a), eene menigte Waarneemingen byeen brengen, van 1 Steen tot 300, 1000, ja, tot over de 2000, en meerder.

Het geval, door TULPIUS naagelaaten (b), verdient te meer oplettenheids, om dat de Lyderesfe drie honderd Steentjes in eens loste.

In het algemeen is het zeer aanmerkenswaardig, dat de Blaas nooit ingetrokken nog verhard gevonden wordt, wanneer 'er veele Steenen teffens in zyn.

By de Lyders aan het Voet-euvel, ziet men dikwyls een onnoemelyk getal kleine Steenen, zommige als Erweten, zig door den natuurlyken weg ontlasten, zonder ooit aan elkander gekleefd of vereenigd te zyn; welke alle, zoo veele ik

'er

(a) Lithologia Hist. Med. Calc. Humani. 1744. Cap. IV. de Calculorum copia feu multitudine, p. 293, et seqq.

(b) Obs. Lib. II. C. XLVII. p. 171.

'er van gespleeten hebbe, van een eigen pit voorzien zyn.

§. 4. De rede van het verschil van ALBINUS Waarneeming, en de mynè, is deeze: ALBINUS zaagde de Steenen niet langs het midden door, zoo als ik dezelve behandeld, en in myne IV, V, en VI *Fig.* afgebeeld hebbe; maar hy sloeg 'er een' korst af (*a*), en vondt den Steen bezet met veele ronde knobbeltjes, en het afgeslaagen stuk, *fragmentum corticis decussum* (*b*), met even veele holletjes. Vooringenomen met de gedagten van de te zamengroeijing van veele kleine Steenen tot één, nam hy alle die ronde knobbeltjes voor even zoo veele kleine Steentjes, welke, te zamen gebakken, den pit uitmaakten, die, vervolgens, met eene effene korst omvangen was.

By-

(*a*) Annot. Acad. *Fig.* 7 et 8. Tab. VII.

(*b*) *ib.* p. 112. *Fig.* 8.

Byaldien ik even eens gehandeld hadde met den Steen, in de V *Fig.* verbeeld, langs den lyn N°. 2, zouden 'er zig drie kopjes, G, F, en T, vertoond hebben, even als drie te zamen gegroeide Steentjes; en ik zoude, daar uit redeneerende, op gelyke wyze gedwaald hebben, als ALBINUS: uit de doorzaaging, immers, is gebleeken, dat die knobbeltjes takken waren van den gedoornden Steen, die slegts één enkelen pit in A hadt.

Het zelfde gevolg kan men trekken uit de IV en VI *Fig.*; om kort te zyn, alle Steenen, getakte en gladde, hebben slegts één enkelen pit, al waren 'er 100, en meerder, teffens in de Blaas, en zy groeijen of bakken nimmer aan een.

Van gelyken groeijen die in de Galblaas ook nimmer te zamen; ik heb 'er van ongelyke gedaante, grootte, en getal, tot over de 80 in eene Galblaas gevonden, die, ieder op zig zelyven, één en-

enkelen pit hadden. Ik bewaare eene gedroogde Galblaas, door my uit het lyk van eene zeer oude Vrouw genomen, welke geheel opgevuld was met vierkante, en driehoekige, witte Steenen, die, zoo als MORGAGNI dezelve beschryft, als witte Wasch finelten: geen van deze was met den naastgelegenen te zamen gegroeid; zy zyn nog heden los, en zouden alle uit de opening, die ik in de Galblaas gemaakt hebbe, rollen, indien ik, om de zonderlingheid van het verschynzel, zulks niet belette.

§. 5. In myne Verzameling vond ik een Steen, die zig waarlyk als uit twee ligt bruine afzonderlyke Steenen, A, C, D, en E, F, B, door eene witte stofte, C, D, F, E, *Fig. VII*, aanéén gehegt, vertoonde. Dit voorbeeld schein, op het eerste aanzien, alle myne vorige aanmerkingen om verre te zullen wèrpen,

pen, tot dat de Steen, in de lengte open gefneeden zynde, als in *Fig. VII*, een langwerpig vezelagtig beginzel, *a*, *b*, *c*, *d*, tot een enkelen pit toonde, welke, dunner geweest zynde, in *b* oorzaak gegeven hadde aan den hals, die van buiten zichtbaar den Steen in twee scheen te verdeelen.

§. 6. Deeze Waarneemingen verheugden my niet weinig, om dat zy alle vreeze van my verbanden, die ik te voren in my omvoerde, van te eeniger tyd aan die wreede ziekte onderhevig te kunnen zyn.

Ik was van dien tyd af aan gerust, dat myne getakte Steenklompjes afzonderlyk blyven, en loosbaar zyn zouden door en langs den Waterweg, zonder meer dan een weinig prikkeling, en, gelyk by anderen, draagelykè pynen te zullen veroorzaaken.

§. 7.

§. 7. Aangemoedigd door dit aangenaam gevolg, nam ik andere proeven om te zien of men den aanwas der Steenen met uiterlyke middelen, door inspuiting, voornaamelyk, zou kunnen voorkoomen?

Vermits myne Tinnewaterpot, by tyden, door eene steenagtige korst sterk bezet was, liet ik dien, wel schoon gemaakt zynde, voor de helft van binnen, dat is, langs den bodem, en zydelings, met olie besmeeren. De Pot wierdt vervolgens alle dagen uitgegooten, met warm water gezuiverd, en, droog zynde, op de vorige plaats weder besmeerd. De Steenkorst vermeerderde aan de andere zyde geweldig, maar nimmer zette zig eenige Steenstofte aan den geolieden kant.

Zoo lang de Blaas haare natuurlyke olieagtige besmeering, door den Heer MACQUER flymig, of muceus, genaamd, blyft

blyft behouden, zet zig, van gelyken, geene ftoffe aan dezelve. Maar, wanneer zy, door de aanhoudenheid der ziekte, ontaard, hard, en kraakbeenig wordt, zet zig de Steenftoffe tegens dezelve aan, en dringt 'er vry diep in (a).

Het is, derhalven, niet onredelyk, te befluiten, dat men, in alle gevallen, waarin de infpuiting door een hollen *Catheter* gedaan konde worden, niet dan de allergewenschfte gevolgen van de olie zou konnen hebben.

(a) Dr. HALEs heeft dit op dezelfde wyze betoogd. *Statical Essays. Vol. II. on the animal calculus. p. 215 §. 7.*

VIER-

VIERDE HOOFDDEEL.

 OVER DE GEVOLGEN VAN GROOTE
 BLAAS-STEENEN.

§. I. **E**er wy een aanvang maaken met dit gewigtig stuk, zal het niet ondienftig zyn alvorens te bepaalen, tot welk eene grootheid de Steenen in de Blaas wel kunnen uitgroeijen? FABRICIUS HILDANUS (a) befchryft er een van 22 oncen, onder welkers konftbewerking de Lyder den geest gaf. De Steen was $4\frac{1}{2}$ duim hoog, en $3\frac{1}{2}$ breed. Een anderen Steen van 17 oncen, hoog $3\frac{1}{4}$ duim, en breed $2\frac{1}{4}$, in dien Lyder was de Slinker-nier als een zak, en de Pisleider zeer fterk uitgezet (b). De
 Ba-

(a) Cent. IV. Obf. 17. p. 325.

(b) ib. Obf. 50. p. 323.

Baron VAN SWIETEN (a) zegt in een Jongeling de Steensnyding vergeefsch gedaan gezien te hebben, om de grootheid des Steens, die, naa zyn dood, bevonden wierd, de geheele Blaas te vervullen; dan, dit bepaalt evenwel de waare grootte niet, om dat de Blaas dikwerf middelmaatige Steenen van allè kanten omvangt, zoo dat gezegd kunnen worden, de geheele Blaas te vervullen.

LE CAT tekent aan (b), dat men, tén zynen tyde, te *Parys*, in het Gasthuis *la Charité*, een Steen toonde, die eenige ponden zwaar was. VERDUC zegt, meente ik wel, dat de Lyder zonder vrucht gefneeden is geworden, en dat men dien Steen, naa den dood, uit zyn Lighaam haalde (c). Men behoort

SCHU-

(a) Comment. Tom. V. p. 211.

(b) *Parallele de la taille laterale*. p. 378.

(c) *Traité d'Oper. de Chir.* Chap. XI. p. 40. volgens getuigen van SCHURIGIUS, ib. p. 292.

SCHURIGIUS hierover naa te leezen, die een ruim getal Waarneemingen van zeer groote Steenen byeengezameld heeft.

§. 2. Het is van grooter gevolg, dat men weete, welk eene Steens-grootte, door konst, met een goeden uitslag, uit de Blaas, vooral door de zydelingfche snywyze, gehaald kan worden.

NUCK (a) heeft uit TULPIUS aangekend, dat een Steen, ter grootte van een vuist, met een goeden uitslag, door een Steensnyder afgehaald was. Offchoon zulk eene maat geene juiste grootte kan aanduiden, zal die Steen byna 3 duim lang geweest zyn: myne vuist is $3\frac{1}{4}$, laat de

(a) *Adenogr. Curios.* p. 80, ex TULPIO. p. 231., volgens getuigen van VANSWIETEN, Com. T. V. p. 206. Het is het IX Hoofddeel, van het III Boek, van TULPIUS. Die Steen was bros, en om een plukzel in de te voren gewondde Blaas geschooten, gegroeid, en waarfchynelyk gebryzeld.

de kleinste $2\frac{1}{2}$ zyn, zoo blyft de middel-grootte 3 duim. TULPIUS meldt niet dat de Steen gebryzeld is, wel dat hy, bros zynde, een wiek tot pit hadde; 't geen men voorzeker niet geweeten zou hebben, was de Steen niet gebrooken.

PALLUCCI (a) verhaalt dat de grootste Steen, dien hy te *Parys* heeft zien snyden, $2\frac{1}{4}$ duim Rhynd. hoog, en $2\frac{1}{2}$ breed was, weegende xii oncen, en viii drachmen, waarfchynelyk scrupels; dan, hy zegt niets van den uitflag.

ELLER, die lang den Beroemden RAU gevolgd heeft, meldt (b), dat hy RAU in Noord-holland een Steen heeft zien snyden, welkers breedte $4\frac{1}{2}$ duim was, en die byna xii oncen woog. Hy voegt 'er niet by, welk een gevolg die konstbewerking gehad hebbe.

LE

(a) *Nouvelles remarques sur la Lithotomie*, p. 72.

(b) *Hist. de l'Acad. des S. de Berlin*, 1757. p. 30.

LE DRAN (*a*) heeft aangemerkt, dat hy, aan eene aanzienelyke Vrouwe, den Steen door snyden afhaalde, die vijf oncen zwaar was, dan in de Vrouwen is de scheuring van de Blaas niet zoo gevaarlyk, als by de Mannen. De Steen was echter 3 duimen lang, en $2\frac{1}{2}$ dik. Dit schynt te minder vreemd, om dat LE CAT (*b*), aan wiens trouwe niet getwyffeld kan worden, verhaalt; dat eene zekere Vrouwe van aanzien, een Steen, $3\frac{1}{2}$ duim lang, en $1\frac{1}{2}$ duim breed, van zelve door den waterweg loosde, en dat die Steen v oncen en vi drachmen zwaar was. De beroemde Engelsche Heelmeester GOOCH (*c*) verhaalt een dergelyk geval van tusfchen de iv en v oncen. Deeze gevallen zyn nogthans niet boven-

na-

(*a*) *Oper. de Chir.* p. 272.

(*b*) *Pieces concernant l'Oper. de la Taille*, p. 104.

(*c*) *Cases and remarks in Surgery.* p. 182, Vol. II.

natuurlyk, wy zien immers, zomwylen, in Mannen, dat groote Steenen, in de *Urèthra*, of waterweg, geschooten, blyven zitten, tot dat zy, den waterweg doorboord hebbende, 'er eindelyk geheel doorschieten.

Het nevensgaand geval is te aanmerkelyk, en te gelykvormig aan dat van *LE CAT*, om hier geene plaats te verdienen.

Een Man, omtrent 50 jaaren oud, ging, zedert veele jaaren, met een grooten Steen in den waterweg, een weinig onder het hoofd der roede; langzamerhand maakte de knop van dien Steen, *A, E, F, Fig. VIII*, eene Pypzweer ter rechter zyde van de aangehaalde plaats; deeze Pypzweer wierdt eindelyk zoo groot, dat 'er de geheele Steen, *A, B*, ter lengte van $3\frac{1}{2}$ duim, Rhynek $2\frac{1}{4}$ duim breed, *C, D*, en $1\frac{3}{4}$ duim dik, van zelve door heenen schoot; de Steen woog,
door

door en door droog zynde, v oncen en iβ drachmen. Offchoon de Natuur dit alles zelve, en gelukkig, verrigtte, bleef 'er nogthans nog lang daarna eene groote opening van onderen over; die evenwel nergens in schaden konde.

De vermaarde en kundige Geneesheer, GEORGIUS COOPMANS, verschafte my deeze Waarneeming, en den Steen om door te zaagen. Het schein dat de Steen in de Blaas, de lengte hebbende van $1\frac{1}{4}$ duim, en de dikte van $\frac{3}{4}$ duim, uit de Blaas geschooten was in den waterweg; want de aanwas, daar ter plaatze verkreegen, was ligt te onderscheiden uit zyne voosheid, en uit de wyde kringen, die rondom den oorsprongelyken Steen gevormd waren.

De Lyder zelf wist niets van het begin zynes ongemaks, alleen herinnerde hy zig, in zyne kinderlyke jaaren gespeild geweest te zyn met een werktuig,

in de Blaas; 't welke zeer zeker niet gebeurd zou zijn, indien 'er zig ter dier tyd geene tekenen van Steen in de Blaas opgedaan hadden.

§. 3. De schrandere GOOCH (a) beschryft een Steen van $4\frac{1}{2}$ duim lang, en $3\frac{1}{2}$ duim breed, zwaar xv oncen, die gesneden wierdt uit een Man van 48 jaaren, in zoo verre met een goeden uitflag, dat de Lyder nog omtrent 5 jaaren daarna leefde, maar lek bleef, om dat de wond, wegens des Steens-grootte, niet sluiten wilde.

De groote vraage is, derhalven, welke het *maximum* van de grootheid der Steenen zy, die met een goeden uitflag op de zydelingsche manier kunnen gesneden worden?

DENYS (b) zegt wel, dat RAU veele groo-

(a) *Cases and Remarks in Surgery.* p. 172.

(b) *de Calculo,* p. 107.

grootte Steenen sneedt, maar zonder be-
paaling van de waare grootte en zwaarte;
te; offchoon het gewigt niet veel be-
duidt, als niet evenredig zynde aan de
grootheid alleen, maar ook aan de digt-
heid, van den Steen.

RUYSCH merkt op (a), dat een
Steen, veel kleiner dan die wy in de
6 Afb. hebben afgetekend, in een
Jongman van 25 jaar, om zyne groot-
heid niet afgehaald konde worden. Het
komt, myns bedunkens, op de groot-
heid der infede in de Blaas, en op de
bekwaamheid van den Heelmeester,
even veel aan, als op de grootheid des
Steens, wanneer die maatig is. Dan wie
zal die rekening ontwikkelen?

VERDUC, HEISTER, en DENYS,
leeren, 't gene van zelve spreekt, dat
men de Steenen, die te groot zyn, en
niet verbryzeld konnen worden, moet

laa-

(a) *Obf. Chir. p. 113. Obf. p. 89. Fig. 70.*

laaten zitten: ik verlangde van hun te leeren, hoe groot eigentlijk de Steenen wezen moesten, welke die verbryzeling vorderden, en gemakkelyk toelieten?

Dit is onderwylen zeker, dat RAU, hoe groot en gelukkig een Steensnyder hy ook wordt voorgegeeven geweest te zyn, dikwyls den Steen niet heeft konnen uitbrengen. DENYS schryft dit wel toe aan de plaatsing der Steenen, als hebbende in den Pisleider, als in een zak beslooten, gezeeten; dog, dit be- duidt niets, ik geloof veeleer dat zy te groot geweest zyn, of dat RAU de Tang tuschen de Blaas en Endeldarm ingebracht zal hebben, gelyk ligt, en al te dikwyls, gebeurt, als de infnede te klein is uitgevallen.

Hoe het ook mag geweest hebben, is het zeker, dat verscheidene, naa zyne konstbewerking, stierven, anders was het on-

onmogelyk, dat ELLER (a) zeggen konde, lang de *Profector* van RAU geweest te zyn, en veele Lighaamen geopend te hebben, als mede, dat van jonge Lieden, die aan den Steen gestorven waren, of van dezulke, die na het Steensnyden stierven, de Nieren teffens bedorven waren.

M. Selig
~~1800~~
~~1800~~

LE CAT, om weder te keeren, spreekt (b) alleen van Steenen, die een of meer ponden zwaar weegen, als ongeschikt om uit de Blaas gehaald te kunnen worden, offchoon het zeker is, dat Steenen van veel minder grootte, of mislukt zyn, of door de groote scheuring der Blaas, kneuzing, enz., eene altoosduurende lekheid, zelfs den dood, veroorzaakt hebben.

§. 4.

(a) *Hist. de l'Acad.* ib. p. 28.

(b) *Parallele*, enz. ib. p. 278.

§. 4. Wanneer wy de grootte der Steen-tangen beschouwen, vooral die met vry lange tanden voorzien zyn, om den Steen te verbryzelen, zal men oogblykelyk zien dat zy den Steen niet omvatten, veel min beknypen kunnen, als hy zeer groot is, om dat de Blaas als dan altoos, om den Steen dicht toegetrokken, dik, hard, en derhalven niet rekbaar genoeg is om zoo groot een tang toe te laten. Behalven, dat het niet mogelyk is, door een eenige manier van snyden, in de Blaas eene opening te maaken, groot genoeg om 'er den grouwzaam grooten Steenbreeker van LE CAT in te kunnen brengen, ik laat staan om dien te openen, ten einde 'er een Steen, by voorb. van 3 duimen hoog, en 2 duimen dik, of daaromtrent, mede te omvatten, en aan stukken te knypen.

Het bekken is in verscheidene mans daar zelfs niet ruim genoeg toe: gelyk,

on-

zonder anderen, gebleeken is by de opening van het lyk, in §. 4. van het II Hoofdst. beschreeven. De Steen zat immers zoo dicht tegens het Schaambeene, dat ik geen enkelen vinger tuschen de Blaas en het Heiligbeen in konde brengen; ik laat staan die Tang. Het wydste bekken, gelyk 't geene my tot de Afbeeldingen, in het II. Boek der *Dem. Anat. Path.* gediend heeft; is 3½ duim wyd. In een myner Mans-geraamten 3¼; in een ander 3¼.

Voeg hier by, dat de Blaas, by den krop opengesneeden zynde, al is zy niet verdikt nog ingekrompen, zig natuurlyk intrekt, en om den Steen sluit; waar door alleen, en om dat deeze toetrekking stuipagtig is, het inbrengen van zulk eene groote Tang, of Steenbreeker, nog onmogelyker wordt; wy spreken van Steenen, die een of twee duimen dikte, en drie duimen lengte, hebben,

ben, tot welke de Steenbreeker, door LE CAT (*a*) opgegeeven, zelf te klein en te zwak is.

§. 5. De tang, door LE DRAN voorgesteld, en van LE CAT (*b*) beschreeven, om te beletten, dat de Steen onder het uithaalen niet breeke, kan geen grooteren Steen omvangen, dan van 2 duimen lang, en naar evenredigheid dik. De lengte der knypers is van $2\frac{1}{2}$ duim, in de tang, die my, onder het opzigt van den Heere LOUIS gemaakt, van *Parys* gezonden is. Het inbrengen van deeze tang is niet minder moeijelyk, of liever even onmogelyk als van den grooten Steenbreeker van LE CAT.

Men

(*a*) *Parallele*, enz. p. 262. en §. 2. p. 266.

(*b*) *Recueil des pieces*, ib. p. 115. Pl. IV. *Fig. 8.*

De kundige en vermaarde Heelmeester ZWAGERMAN heeft denzelven in zyne Overzetting van LE DRAN'S *Parallele*, enz. mede afgebeeld op de 6 tafel.

Men moet zig echter niet verbeelden, dat LE DRAN van oordeel geweest is, als of zommige Steenen om hunne grootte niet gebryzeld moesten worden; hy heeft hier door alleen willen voorkoomen, dat middelmatig groote Steenen onder het uitbrengen niet braken, en daar door de konstbewerking zeer moeijelyk maakten, gelyk LE CAT te recht gemeld heeft.

§. 6. LE CAT geeft ook duidelyk te kennen, met zyne nieuwe voorstelling (a) om groote Steenen in de Blaas, door splyting, te verbryzelen, dat hy de Steenbreek-tang, om de grootheid der wonde, die 'er toe in de Blaas vereischt wierdt, geheel en al onnut geoordeeld heeft.

Dee-

(a) ib. *Disf. sur les moijens de briser les Pierres trop grosses.* p. 378. §. 3.

Deeze manier is, in de daad, zeer schrander uitgedagt. Eerst wil hy den Steen doorbooren; en dan, door een tang in dit geboorde gat te brengen, den Steen doen splyten. Ik bewondere hieromtrent zyne schranderheid en prysfelyken yver, offchoon ik deeze doorbooring volstrekt onmogelyk houde, vooral in Steenen, die getakt zyn, en harde pitten hebben, gelyk die van de IV en VI Afbeelding.

In Steenen, welke om gedoornde Steenen.bekorst zyn, zou men niet verder dan tot dien harden pit kunnen koomen, en 'er slegts een stuk van kunnen afbryzelen; dog, over het geheel genomen, niet genoeg om 'er de steenstukken uit te haalen.

Ik wanhoope te meer omtrent den gelukkigen uitflag van deeze manier, om de pyn, die de booring veroorzaaken, en teffens zoo lang duuren moest, dat de

Ly-

Lyder dezelve volstrekt niet zou kunnen uitstaan.

De oude Heelmeesters, gelyk als P. FRANCO, hebben de Steensplyting in den waterweg met den fret (a), *avec tariere*, getracht te doen, wanneer de Steen, wegens zyne grootte, 'er niet konde doorschieten; dog dan vestigden zy dien met een band om de roede van agteren. Hy spreekt echter niet van zulks zelfs met vrucht gedaan te hebben, gelyk A. PARÉ (b) zig beroemt. HILDANUS (c), die FRANCO hier over niet schynt geraadpleegd te hebben, voldoet zig enkel met de manier en werktuigen van A. PARÉ op te geeven.

By deeze gelegenheid zal men my niet

(a) *Traité des hernies*, p. 113, en de Afbeeld. op p. 114.

(b) XVII. Boek, *Handtwerken der Chirurgie*. Cap. 40. p. 493.

(c) *Opera Omnia*, de Lithotomia. Cap. XXVI. p. 753. et 54.

niet kwalyk duiden, als ik hier byvoe-
ge, dat het werktuig, door den beroem-
den Heere H A L E S (a) voorgesteld om
Steenen uit den waterweg te haalen, ge-
heel niet nieuw; maar reeds zeer uit-
voerig beschreeven is door HILDANUS,
die het van den beroemden JOH. ANDR.
à CRUCE ontleend heeft, onder den
naam van *asta*, hy noemt het *speculum*;
het verschilt niet van de *Forceps* van
H A L E S, dan dat deeze twee, en de *as-
ta* drie, springveeren heeft (b).

§. 7. Ik keere van deeze kleine uit-
weiding terug tot de konst van steensply-
ten, door AMMONIUS geoeffend, en zeer
duidelyk beschreeven door CELSUS (c).
De infnede wierdt eerst tot in de Blaas

ge-
(a) *Statical Essays containing Haemastatics, &c.* p.
248. Vol. II. *Exp. on Stones, &c.*

(q) HILDAN. Op. de Lithotomia. p. 554, en voor-
naamelyk, 555.

(c) Lib. VIII. C. 26. §. 3. p. 481.

gedaan, vervolgens, *uncus injicitur cal-
culo sic, ut facile eum conclusum quoque te-
neat; ne is retro volvatur; tum ferramen-
tum adhibetur crassitudinis modicæ, primâ
parte tenui, sed retusâ, quod admotum cal-
culo, et ex altera parte ictum findat; mag-
nâ curâ adhibita, ne aut ad ipsam vesicam
ferramentum perveniat, aut calculi frac-
tura ne quid incidat.* „ Men bragt eene

„ kromme Steen-spatel tuschen den
„ Steen en het Schaambeen in, hou-
„ dende den Steen te gelyk wel vast,
„ dat hy niet terug week. Vervolgens
„ nam AMMONIUS een yzeren priem
„ van genoegzaame dikte, hebbende
„ van voren eene spitsen, maar geen
„ scherpen punt. Deze punt wierd op
„ den Steen geplaatst, en, tegens het
„ agtereinde geslaagen zynde, (met een
„ hamer,) spleet het den Steen. Men
„ behoort wel zorg te draagen, dat het
„ yzertuig de Blaas niet bezcere, of

E

„ een

hy?

„ een stuk van den Steen eenig letzel
„ toebrengt.”

AMMONIUS verkreeg hiervan, als de
Uitvinder, den naam van *Lithotomus*,
dat is, Steensplyter; welk woord thans
in een gansch anderen zin gebezigt
wordt. De Metzelaars leeren ons, on-
dertuschen, hoe gemakkelyk een gebak-
ken Steen, vooral een weinig vogtig
zynde, op de hand, door een enkelen
slag met de truffel gekloofd wordt; het
is zeer waarfchynelyk, dat men den
Steen in de Blaas, nog door de pis door-
weekt, en warm zynde, even gemakke-
lyk, op AMMONIUS wyze, in verschei-
dene stukken zal kunnen splyten.

Het zoude althans der moeite waardig
zyn, om te onderzoeken, *vooreerst*, met
hoe veel kragts, en op welk eene wyze
men een Steen buiten de Blaas, nog
doornat, en op de warmte van 90 gr.
op *Fahrenheit's* Therm. gehouden, zou
kunnen splyten? Ten

Ten tweeden, dat men de juiste grootheid bepaalde der Steenen, welke, met een goeden uitflag, in Mans, van verschillenden ouderdom, en ook in Vrouwen, gesneeden zyn geworden, en daar van het *maximum*, of de uiterste maat aantoonde, op dat men de juiste grootte der Steentangen, Steenbreekers, en Steensplyters zou konnen bepaalen, ten einde op een vasten voet de ongelukkige Lyders, en der Heelkonst, een byzondere dienst te doen.

§. 8. Om eene proeve hiervan te geeven, heb ik eerst den omtrek der Steentangen geslooten, dat is, zoo als die in de Blaas gebragt moeten worden, afzonderlyk gemeeten; daarnaa derzelver geheelen omtrek, wanneer zy Steenen van verschillende grootte bevatteden. Vervolgens heb ik 'er ter zyde by aangekend de wezenlyke grootte der sne-

de in de Blaas, zoo als die vereischt zou worden, wanneer tang en Steen te gelyk 'er doorgehaald zouden moeten worden, zonder verwydering.

Eindelyk, uit de vergelyking van de byzondere sny-werktuigen en manieren van de Heeren LE DRAN, LE CAT, en anderen, my gebleeken zynde, dat de grootste Blaasfmede, daar men op rekenen mag, niet hooger gesteld kan worden, dan op 10 lynen, Parysche maat, of 10 $\frac{1}{2}$ Rhynl., de lyn op $\frac{11}{12}$, van een duim gerekend; heb ik die grootheid van het getal der lynen, tot de volkomene doorlaating nodig, afgetrokken, en 'er nevens gezet, om in een opslag van het oog de waare grootheid der verwyderingen te doen zien, die voor yder geval vereischt wordt, en om teffens de waarschynelykheid te kunnen beoordeelen, van den uitslag dier bewerkingen in het byzonder.

De

De Blaasfinede ſchynt met het ſnydend Gorgeret van HAWKINS niet grooter gebragt te kunnen worden dan tot 8 lynen; terwyl die van FRÉRE COSME gaat tot 15; gelyk ook die van HOINT (a).

Men behoort eyenwel hierby in aanmerking te neemen, dat, in een bejaard en maatig groot man, de geheele afftand van den *Bulbus urethrae* af, tot ten einde de *Proftata*, dat is, *o*, *f*, in de II. *Fig.* of *β*, *γ*, in de III. *Fig.* van de III. Tafel myner *Dem. Anat. Path. Lib. II*, groot is 1½ duimen, of 21 lyn, Par. maat; dat is, van den waterweg, zo verre die zonder *Bulbus* is, en de *Proftata* te zaamen.

(a) Zie PERRET *l'Art du Coutelier*, Pl. 154. *Fig.* 1. tot 12 lynen, *Fig.* 6. tot 15 lynen.

	Steen- tangs omtrek.	Steen-tang, met een Steen, plat gevat.	Blaas- fnede.	Verwy- dering.
Kleine Tang voor Kinderen.	$1\frac{1}{2}$ d.	hoog 1 d. dik $\frac{7}{12}$. } $2\frac{7}{12}$. breed $\frac{3}{4}$.	$1\frac{1}{4}$ d.	5 lynen.
Gemeene Tang voor Be- jaarden.	$1\frac{1}{4}$.	van Fig. III. der Plaat. hoog $2\frac{1}{2}$.) dik $1\frac{1}{2}$. } $4\frac{1}{2}$. breed $1\frac{1}{2}$.	$2\frac{1}{4}$.	17 lyn. of 1 duim 5 lynen.
Tang van LE DRAN, om den Steen niet te breeken op de grootste ver- wydering in 't 7de gat.	$4\frac{1}{2}$.	Een Ande- ren. hoog $2\frac{3}{4}$.) dik $1\frac{1}{2}$. } $5\frac{1}{4}$. breed $1\frac{1}{2}$.	$2\frac{7}{8}$.	22 lynen. 1 duim 10 lynen.
Steen-breek- tang van LE CAT, de gemeene. . .	$2\frac{1}{4}$.	met den zelfden. } $5\frac{1}{4}$.	$2\frac{7}{8}$.	22 lynen. 1 duim 10 lynen.
De groote van den zelf- den.	$3\frac{1}{2}$.	met den Steen van Fig. V. hoog $2\frac{1}{2}$.) dik $1\frac{1}{2}$. } $7\frac{1}{2}$. breed $1\frac{1}{2}$.	$3\frac{3}{4}$.	35 lynen. byna 3 duim.

Waar uit volgt:

- I. Dat gemeene Steenen van 2 duim hoog, en 1 duim dik, uit de Blaas niet kunnen gehaald worden, zonder

der eene aanmerkelyke verwydering van de wonde; welke, fchielyk gefchiedende, noodzaakelyk fcheuringen, en zwaare toevallen moet veroorzaaken.

II. Dat de Steen-breektangen, ook die van LE DRAN, in de Blaas niet kunnen gebragt worden; of, ledig ingebragt zynde, met den Steen 'er niet kunnen uitgehaald worden, zonder fcheuringe van de geheele *Proftata*.

III. Dat Steenen, van $3\frac{1}{2}$ duimen hoog, en 2, of meer duimen, dik, als hebbende van zigzelven, gelyk die van de VI *Fig.*, een omtrek van 8 duimen, en dus eene Blaaswonde van 4 duimen nodig, volftrekt door geene konst, met behoud des Lyders, in eens afgehaald kunnen worden; en

E 4

waar.

waarschynelyk ook nooit, met een goeden uitslag, door de zydeling-sche konstbewerking onder het Schaambeen door, afgehaald zyn, in Mannen.

Wat boven het Schaambeen zou kunnen geschieden, als men het met beleid deedt, bepaale ik te minder, om dat de staat der Nieren eerst bekend zou moeten zyn. .

IV. Dog, dat kleine Steenen, van 1 en $1\frac{1}{2}$ duim, vry ligt in Bejaarden, zelfs in Kinderen van 3 tot 12 jaaren, afgehaald kunnen worden, als hebbende slegts eene verwydering nodig van 5 linnen.

Nogthans schynt het my toe noodzaakelyk te zyn, dat men in Kinderen, van verscheidene jaaren, van 3, 4, 5, 6,

6, enz., de waare lengte, *o, f, Fig. II. Tab. III. Lib. II. Dem. Anat. Path.*, dat is, van den *Bulbus* des Waterwegs af, ten einde van de *Prostata* onderzoekte, en, welk eene verwijdering de *Prostata* zonder scheuringe toelaat? of die scheuring in het leeven gemakkelijker dan in een dooden voortloopt? en hoe verre op in de Blaas? eindelyk, of de inplantingen der Waterleiders kunnen vry blyven?

§. 9. De gelukkige uitkomst der Steensnyding hangt, behalven dat, nog af van den staat der Nieren en Waterleiders; welker uitzetting en verettering niet evenredig zynde aan de grootte des Steens, gelyk wy in het *II. Hoofdd. §. 4.* en *§. 7.* uitdrukkelyk getoond hebben, door het Peil-yzer derhalven niet kunnen gekend worden.

Dan, zoo dikwerf ik de pis met drup-

pen, met pyn, en moeijelyk heb zien afloopen, vooral wanneer die melkagtig wit was, heb ik de Nieren sterk veranderd, en de Waterleiders merkelyk uitgezet, en ontaard gevonden.

Men behoorde derhalven, om van de gelukkige of ongelukkige uitkomst eener konstbewerking wel en wettig te oordeelen, niet flegts op de gedaante en grootte der afgehaalde Steenen te letten, maar vooral op de druppel-pis, of *Ischuria*, en ook daarvan het *maximum* aan te tekenen.

Stranguria

§. 10. Dan, hier in is de konst voornaamelyk gebrekkig; dat men, door het onderzoeken met den Snyftaf, als nog niet heeft kunnen bepaalen de waare grootte des Steens, nog het getal derzelve. Zou dit niet afhangen van de te groote bogt en lengte van den Snyftaf?

Zul-

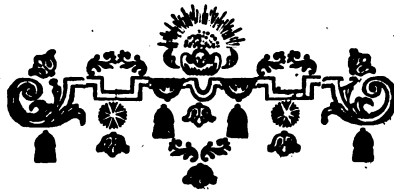
Zullen 'er meer dan één Steen zyn, wanneer de Lyder eene ruïne Blaas houdt, en veel teffens, schoon met pyn, watert?

Zal de Steen groot zyn, wanneer die alleen door het opwaarts beweegen des Snystafs gevoeld wordt; en klein, als men den Steen met het nederstooten des Snystafs voornaamelyk gewaar wordt?

Omtrent alle deeze netheden verkeerren wy nog in het duister; wel eer waren het meestal Landloopers, die den Steen afhaalden; zedert eene Eeuwe hebben 'er zig, in verscheiden Landen, Mannen van verftand, van kennis, en van eer, op toegelegd; geen wonder dan, dat men nog geene meerdere vorderingen gemaakt heeft; deeze schynen voor onze nakomelingschap geschikt; dog ik heb gegronde rede, om my met de hoope te vleyen, dat 'er, zelfs in
ons

(76)

ons Land, verscheiden bekwaame Lied-
den gevonden worden, die eerlang my-
ne opgegevene vraagen tot genoeg
oplossen zullen.

UIT-

U I T L E G G I N G
D E R
P L A A T,
O V E R
DE STEENGROEIJING IN DE BLAAS.

Eerste Afbeelding.

Deeze maakt een Steen, levens grootte, af, hebbende een eyvormige, dog platagtige, gedaante. A, B is de kern, die bruinagtig en zeer hard is; C, D, E, evenwydige kringen rondom den kern; B, F, A, G, B, E, straalswyze Lynen; toonende byna het zelfde zaamenstel als de *Spaat*, wanneer die den *Bellemnites* vult, of om takjes van boomen gevormd is.

De Tweede Afbeelding

Vertoont een Steen uit een Menschenblaas, eerst regelmatig, daarna ongeregeld aangegroeid. A, is de kern; B, C, de aanwas door

door dunne schilletjes; E, I, D, F, H, ge-
regelde aanwas, dog van oneffene stoffe, in
welke zig kleine zwartagtige holle straaltjes,
B, D, C, E, vertoonen, die naar het mid-
denpunt gerigt zyn.

| E

I, D, G, F, is een ongeregelde klomp,
veel zanderiger, aangegroeid aan I, D, E.
F, H, E, I, dergelyke klomp, dog kleiner.

Zeer waarschynelyk heeft de Steen met den
punt G, naar den mond van de Blaas gekeerd,
gezeten, en H, E, naar den agterkant. Meest
immers liggen de Steenen, die eylvormig zyn,
met de punten D of E naar voren gekeerd:
gelyk ik met zeer veele voorbeelden zou kon-
nen aantoonen.

*Alzide byz. v.
Lommed belesien
F. E. miffien
verandert
deu F
Blaas kon w. set
met overeen
met pag. 14. H*

De Derde Afbeelding

Wyst een eylvormigen, en teffens eenvou-
digen Blaassteen aan, mede levensgrootte, uit
roodagtig Zand rondom den kern A, aange-
groeid: nu en dan is 'er een kring, die vaster
is, gelyk B, C, D, E. Van buiten is de Steen
effen.

De

De beide Afbeeldingen, 4 en IV getekend,

Vertoonen een bruinkleurigen en getakten Steen, van eene zeer harde zelfstandigheid. *Fig. 4.* verbeeldt den Steen van buiten; *Fig. IV.* van binnen doorgezaagd.

A, is de kern; B, C, een ongeregelde aanwas om den kern; F, G, H, D, een andere aanwas, nu veel puntiger geworden. Eindelijk ziet men den laatsten aanwas, K, I, L, M, N, uit zeer lange doorns bestaande, omtrent als die door DENYS, *de Calculo. Tab. IV. No. 6*, is afgebeeld.

Vyfde Afbeelding.

Deeze is van een gedoornde Steen, (II. *Hoofdst. §. 3.*) hebbende een kern A, bewasfen met eene ligtgrauwe stoffe, B, C, D, E, om welke zig eene bruine harde en getakte bast, F, G, H, I, K, L, gezet heeft. Deeze doorns zyn wederom omvangen van eene graauwe stoffe, die de tusfchenruimten tusfchen de punten heeft toegeslibt, tot dat 'er eene genoegzaame effene Steen van geworden is:

is: hebbende nothans eenige bultigheid, gelyk in Q, R, S, T, U, W, te zien is.

De VII en VIII. *Fig.* van de VII. *Plaat* van ALBINUS, III. Boek, *Annot. Acad.* verbeelden een Steen van het zelfde foort, waar van de bast, *Fig.* VIII, slegts is afgebrooken, pag. 59. Cap. 3. Indien deeze doorgezaagd wierd, zou men zeer waarschynelyk zien, dat het een enkel getakte Steen was, en geene verceniging van kleine Steentjes.

De 6. en VI. *Afbeeldingen*

Vertoonen den Steen van N. N. §. 4 en 5. van het II. *Hoofddeel* deezer *Aanmerkingen* beschreeven, en de doorsnede van §. 5; alles volgens de waare grootte.

a Het pitje; *a, i, b, k*, een ligtgeele Steen, uit fyne evenwydige schellen bestaande: om welken de getakte Steen, *h, l, c, m*, bruin en hard, heenen gegroeid is.

De tusschenruimten van de doorns zyn met witagtige stoffe toegelibt, maakende eenen Steen, *g, n, p, q*, die vervolgens met dikker, dan weder dunner, schellen, zommige witagtig, andere geelagtig, min of meer donker, aan-

dangewasfen is; toonende een gekleurde kring, ter dikte van *f, g, d, e.*

De hoogte van deezen Steen was als *C, D*; de dwarsche middellyn als *A, B*; de dikte *e, f.* De uitwendige oppervlakte was redelyk effen, dog wat zanderig; in *G* was een bruine plek.

De Zevende Afbeelding

Beeldt den Steen af, in de §. 5. van het III. Hoofdd. deezer *Aanmerkingen* beschreeven, welke uit twee aaneengehegte Steenen schein te bestaan.

A, B, de geheele lengte; *A, C, D,* het bovenste; *E, F, G, B,* het onderste gedeelte, door *C, D, E, F,* als te zaamen gefoldeerd.

a, b, c, d, den langwerpigen pit; in *b* vernauwd; in *k, g, f, h,* ziet men de straalwyze aangroeiing: vervolgens eene rondlopende *f, g, A, E, B, h,* &c. nog een schel, ~~h~~ *F, G.*

De Agtste Afbeelding

Vertoont den Steen, welke zig, door den waterweg, van zelf ontlastte; §. 2. van het

F

IV.

IV. Hoofdd., aan den voorkant; A, B, de lengte; D, C, de breedte; E, G, F, A, den knop, of vooreinde, welke door de Pypzweer doordrong.

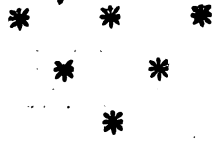
De Negende Afbeelding

Geeft de doornede van den Steen der VIII. Afb. te kennen; A, C, B, D, E, F, als in de VIII. Fig. T, R, S, U, de oorsprongelyke Steen, waarschynlyk uit de Blaas in den waterweg gezakt; M, N, de pits holte: de pit zelf is door het zaagen verlooren geraakt.

R, P, ϕ , O, G, D, de aanwas, welke de Steen van den kant der Blaas gekreegen heeft.

12
Als uide
beft. 2 maat
Maakt alfen
erratingen
in de plaat van
a dertweden

behoef niet gecorriged.

BRIEF

B R I E F
V A N
P E T R U S C A M P E R,
O V E R H E T
S T E E N S N Y D E N I N T W E E R E I Z E N.

O V E R G E N O M E N
U I T D E
H E D E N D. V A D E R L. L E T T E R O E F.
V l d e D e e l , *Mengely.* bl. 451 , e n z .

THE UNIVERSITY OF

CHICAGO

LIBRARY

1911

JAN 11 1911

RECEIVED

1911

LIBRARY

B R I E F

V A N

P E T R U S C A M P E R,

A A N D E H E E R E N

M A R T E N S, V A N G E S S C H E R,

Z W A G E R M A N E N H U S S E M,

*Zeer kundige, en zeer beroemde Heelmeesters
te Amsterdam.*

O V E R

H E T S T E E N S N Y D E N I N T W E E R E I Z E N.

M Y N E H E E R E N !

Toen ik laatst, te Amsterdam zynde,
UW Ed. mededeelde de wezenlyke
verbetering in het Steensnyden, zedert
eenigen tyd door den grooten Heel-
meester **L O U I S** te Parys, met eenen ver-
baazenden uitslag, geoeffend, beloofde
ik daaromtrent by de eerste gelegen-
heid,

F 3

heid,

heid, UW Ed. door eenen Brief breedvoeriger te zullen onderrigten.

Zie hier hoofdzaakelyk het geen de Heer LOUIS my, te Parys den 28 July deezes Jaars, mededeelde!

Naamelyk, dat zyne gewoone manier, om de mannen van den Steen te geneezen door eene Heelkonftige bewerking, was die van HAWKINS, UEd. te wel bekend, dan dat ik nodig zoude hebben dezelve te befchryven. Het is niet de infuede, die, volgens zyn oordeel, de grootfte moejelykheid veroorzaakt aan de geneezing, maar wel het onmiddelyk afhaalen van den Steen, terftont naa dat de fnede in de Blaas gemaakt is. Om dat de Blaas, reets geweldig geprikkeld en aangedaan, allerfterkst wordt geteisterd zoo door het inbrengen van de tang, als door het vatten, en fchielyk uithaalen, van den Steen.

De Blaas des Lyders ondergaat immers, tot

tot het snyden toe, de allerhevigste prikkelingen door de moeijelykheid van het wateren voor eerst, en ten anderen door het inbrengen des snyftafs, en meer andere werktuigen: waardoor de geduurige toetrekking der geprikkelde deelen zoo sterk wordt, dat men op dit oogenblik niet dan met geweld in de Blaas kan koomen, om den Steen te vatten, en gevat zynde uit te haalen. Ook kan ik zeggen hier op zeer zwaare toevallen te hebben zien volgen, zoo onder het uithaalen van den Steen, als naderhand: offchoon zeer kundige en erbarene handen de konstbewerkingen uitvoerden.

De Heer LOUIS verzekerde my zedert eenigen tyd geene Lyders aan die, anderzints zoo gevaarlyke, konstbewerking verlooren te hebben, om dat hy den Steen niet langer aanstonts uithaalde; maar op den dag, tot de heelkon-

ftige geneezing beftemd, alleenlyk op de wyze van HAWKINS, de uit- en inwendige snede tot in de Blaas deedt. Deeze verrigt zynde, dat hy als dan den Lyder, als reets genoeg hier door afgemat, te bedde bragt, die door de opening in de Blaas onderwylen, aanftonds, dit groot voordeel ondervondt, van het water gemakkelyk, en zonder finert, te loozen, en derhalven van geene hevige prikkeling en perfing meer te gevoelen.

Offchoon de Heer LOUIS de wyze van HAWKINS volgt, keurt hy nogthans alle andere zydelingsche manieren, als die van RAU, CHESELDEN, LEDRAN, enz. even gefchikt, wanneer men aan dezelve gewoon is.

Des daags naa deeze bewerking, befchouwt hy de wonde nauwkeurig, en merkt zorgvuldig op, welke poogingen de wyze natuur reets gedaan heeft, of werkelyk doet om den Steen voort te ftuu-

stuuwen? Hy wagt zomwylen tot den *Derden*, *Vierden*, zelfs tot den *Vyfden dag*, eer hy met eenig werktuig den Steen voorthaalt; 't welk als dan meestal, zoo gemakkelyk, en met zoo weinig smert voor den Lyder, gelukt, dat het alle geloof te boven gaat.

Zyn 'er meer Steenen dan een? zoo gebruikt hy dezelfde voorzigtigheid, en wagt op de gunstige gelegenheid om wel te slaagen.

De groote voordeelen van deeze vreemdschynende handelwyze kwamen my zeer aanneemelyk voor, en ligt af te leiden uit de vergelyking met allerleye andere vreemde Lighaamen, welke door de kracht der goede Natuur, tot verbaazens toe, door middel van den etter, langzaam, en byna zonder smert, naar buiten gebragt worden. Hout, glas, kogels, en het afscheiden van groote beenstukken, enz. leveren daar

van dagelyks de allerklaarste blyken op,

Ik begreep derhalven ligtelyk, dat de Steen, als een vreemd Lighaam zynde, zig mede, op dezelfde wyze, gemakke-lyk eenen weg moest baanen. Ook was my niet onbekend, dat Steenen, naa de gewoone Konstbewerking agtergeblee-ven, op gelyke wyze van zelve waren uitgedreeven, bynaa zonder weten des Lyders. Ik twyffelde daarom geenzints aan den goeden uitflag van deeze zeld-zaame geneezingswyze.

De Heer LOUIS bevestigde wyders deeze nieuwfchynende manier met het gezag van PETER FRANCO, als die dezelve reets vóór ruim twee Eeuwen, met veel naadruk, aangepreezen hadde.

Het boek van FRANCO had ik toen geen tyd om te leezen, en, als ik Pa-rys verlaaten hadde, geene gelegenheid om het magtig te worden; ik beloofde UL. het uittrekzel daar van naa myne
te

te huiskomfte, om dat ik dit zeldzaam en schoon Werk, als een geschenk my door wylen den Hooggel. Heer Profr. ROËLL, in den Jaare 1758, gedaan, in myne boekerye bewaarde. Ik noeme het zeldzaam, om dat het niet gevonden wordt in de Groote *Bibliotheek* van de *Leidsche Hooge Schoole*, ook niet in die van *Franeker* en *Groningen*. Nog in de *Verzamelingen* der voornaamste Heelmeesters door GESNER en UFFENBACH uitgegeeven. HALLER, evenwel, schynt de waarde van deezen Heelmeester wel gekend te hebben. *Bibl. Chir.* Tom. I. §. CXXIV. p. 211. Des niet tegenstaande heeft hy met minder aandagt gelet op deeze zoo zeer pryzenswaardige manier.

Het opschrift van P. FRANCO's boek, om weder te rug te keeren, is *Traité des Hernies*, enz. en *Traité tres ample des Hernies* gedrukt te *Lion* 1561,
in

in 8vo. In den Jaare 1556, is het, volgens HALLER's aantekening, onder eenen anderen tytel uitgegeeven. In dit stuk verhandelt hy zeer veele der voornaamste Heelkonstige geneezingswyzen, en is zeer breedvoerig over het Steensnyden.

In het XXXII. Hoofddeel, spreekt hy over het afmatten der Lyders, wanneer 'er meer dan een Steen plaats heeft; zeggende zeer uitdrukkelyk, bladz. 128:

„ *Zommigen hebben hunne Lyders zoo*
 „ *lang onder handen gehouden, tot dat*
 „ *zy stierven, het zoude beter zyn, de*
 „ *Konstbewerking in twee reizen te doen,*
 „ gelyk ik in het vervolg toonen zal,
 „ dan den dood te verhaasten. —

„ Ondertusfchen zoo ontlast zig het
 „ water eenige dagen gemakkelyk, om
 „ dat de wond open is, offchoon 'er
 „ nog een Steen in de Blaas overge-
 „ bleeven zy. — Het is wel waar, dat
 „ men

„ men den Steen, als hy zig in de ge-
 „ ëtterde wonde vertoont, of in dezel-
 „ ve rust, niet zonder smert uithaalen
 „ kan, (bladz. 129.) Echter moet men
 „ den Steen niet trachten uit te ha-
 „ len, dan wanneer de Lyder zonder
 „ koortse is, en niets hem hindert;
 „ want meestentyds vertoonen zy zig
 „ van zelve in de wonde, het zy 'er
 „ een of meerder zyn. En als dan is
 „ het zeer ligt te doen om ze uit de
 „ wonde zelve te haalen. Dog zoo
 „ zy van zelve niet nederzakken, of
 „ zig aanbieden, moet men de manie-
 „ ren, door my te voren aangewezen,
 „ in het werk stellen, enz.”

Vervolgens bladz. 133. „ *Als de*
 „ *Steen groot, of getakt is*, kan de Ly-
 „ der onder de handen dood blyven,
 „ zoo door de pyn, als bloedstorting.
 „ — Ik vinde het als dan *beter*, ge-
 „ lyk ik dikwerf gedaan hebbe, *de be-*

„ *wer-*

„ *werkinge in twee reizen te doen; enz.*”

FRANCO beschryft die wyze van doen in het volgende Hoofddeel, bladz. 134. *Chap.* 33; leerende, „ dat „ men eerst de infnede zal doen vol- „ gens de algemeene wyze, en, gedaan „ zynde, een steekwiek in de wonde „ zal brengen — en vervolgens gee- „ ne moeite zal doen, om den Steen „ af te haalen, zoo die bygeval zig niet „ van zelve aanbiedt. — Anders zal „ men den Lyder verbinden, en na „ eenige dagen, wanneer men wel be- „ wust is, dat de Lyder geene koortse „ heeft, en in goeden staat is, zal men „ den Steen afhaalen, als die zig in „ de wonde aanbiedt, gelyk meesten- „ tyds gebeurt, en ik zeer dikwerf ge- „ zien hebbe. — Dog zoo die zig „ als dan niet aanbiedt, zal men den „ Steen met de Vingers door den en- „ deldarm nederwaarts werken, enz.”

Hy

Hy noemt deeze zyne manier (bl. 138.)
 zeer zonderling, en door geenen Heel-
 meester voorgesteld, en laat 'er op vol-
 gen, „ *Het luidt in de daad vreemd,*
 „ *zynen Lyder dus gerust te laten lig-*
 „ *gen, geduurende 5 of 6 dagen, min of*
 „ *meer, naa dat men de snede gedaan*
 „ *heeft.* Echter is dit zeker, dat Lie-
 „ den van gezond oordeel, wanneer zy
 „ de redenen overwoogen hadden, 'er
 „ ten uitersten over voldaan geweest
 „ zyn, en waarlyk ook behoorden te
 „ zyn. Wyders bevestigt hy dit doen
 „ met proeven op Lieden, die meer
 „ dan één Steen gehad hadden, welker
 „ tweede en volgende Steenen by het
 „ eerste, en de volgende verbanden,
 „ van zelve uitgekoomen waren. —
 „ (bladz. 139.) Naa dit alles opge-
 „ merkt te hebben, zegt hy, heb ik
 „ altoos deeze manier gevolgd, en nim-
 „ mer den Steen aanstonts naa de ge-
 „ daa-

„ daarte snede afgehaald, als hy zig van
 „ zelve niet aanbod, maar gewagt,
 „ gelyk ik boven gemeld hebbe.”

Zie daar het geene P. FRANCO met
 zoo veel oordeel als nauwkeurigheid
 hier omtrent der Naakoomelingschap
 heeft naagelaaten; en de manier van
 den Heer LOUIS door een uitmuntend
 gezag bevestigd! Zy verschilt echter hier
 in een weinig van FRANCO's manier,
 dat Zyn Ed. de wonde niet opvult,
 maar aan de Pis den vryen loop laat,
 op dat hier door de Lyder niet te ver-
 geefsch gepynigd worde.

Zy zal by UL. waarfchynelyk te
 grooter ingang vinden, wanneer ik hier
 byvoege, dat HILDANUS, in zyn uit-
 muntend Werk over het Steensnyden,
 Cap. XVI. pag. 730. *et seq.* deeze ma-
 nier ten uiterften pryst, en aanbeveelt,
 't welk ook MANGET fchynt bewoo-
 gen te hebben, om het woordelyk in
 zy-

zyne *Bibl. Chir.* p. 274. Tom. I, ovet te neemen.

Voeg hierby, dat FR. COLOT mede zomwylen de Steensnyding in twee reizen oeffende. Zie daar over, zyn *Traité de l'Oper. de la Taille; Ouvrage posthume. Paris 1727.* bladz. 182. de *l'Operation faite en deux tems.* Hy zegt, dat die manier, in den Jaare 1684, veel gerugt maakte aan het Hof, en dat de Koning deeze uitvinding prees. COLOT fchynt toen aan FRANCO niet gedagt te hebben. Echter is aan te merken, dat hy dit alleenlyk in de zulken deedt, die te zwak waren, en niet al te groote finert leden van den Steen; anders immers wil hy, pag. 183, 184, dat men den Steen terftond naa de Infnyding zal afhaalen. Ingevalle van te groote zwakheid wil HEISTER, mede, (*Chir. P. II. Sect. V. Cap. 141. §. 13. pag. 921. Edit. 1739,*) dat men COLOT's manier

G

zal

zal volgen, of, wanneer 'er meer dan een Steen in de Blaas is, dat men de andere eenige dagen naa de snede zal afhaalen, gelyk SAVIARD, *Obs. de Chir.* Ao. 1702, p. 206, ook schynt gedaan te hebben. Deze gevallen, hoe verschillende ook van het algemeene Leerstuk van FRANCO en van LOUIS, bevestigen, nochtans, de mogelykheid, en de goede uitkomst van deze manier.

den
Het groote oogmerk van Heere LOUIS, om door de snede den Lyder van zyne hevigte pynen te verligten, wordt van gelyken, door zeer veele groote mannen in de Geneeskunst, bevestigd; offchoon zy dit voornaamelyk aanprezen, wanneer de Steen te groot was, om uitgehaald te kunnen worden. De Baron VAN SWIETEN in zyne Uitlegging op de §. 1437, van BORRHAVE, p. 365. E. over te groote Steenen om af te haalen spreekende, zegt, dat in zulk een

een geval niets overblyft dan eene opening in het *perineum* te maaken, om uittogt te geeven aan de pis, met deeze byvoeging *leniuntur. sc. mala, licet non tollantur, redditurque. vita tolerabilior.* VAN SWIETEN zegt wyders, ib. p. 366, dat DOUGLAS dit met een goeden uitslag gedaan heeft, en dat de Beroomde Fransche Heelmester COLLET dit mede onderstaan hadde. Dog ik heb rede te gelooven, dat het FR. COLLOT; of COLLOT moct geweest zyn, om dat dezelfde waarneeming, door VAN SWIETEN waarschyndelyk op het gezag van DOUGLAS aangehaald, gevonden wordt in de waarneemingen van COLLOT. ib. pag. 188.

Onderwylen blykt het uit AVICENNA, dat het openen van de *Urethra*, in geval van pyn in het Wateren door een Steen veroorzaakt, reets voor eenige eeuwen in gebruik geweest is. Dec-

ze zyn zyne eigene woorden. F, en 19. *Tract. I. Cap. 6. p. 673.* in zeer slegt Latyn overgebracht. *Et quando urinæ fit difficultas, et retinetur causa lapidis vesicæ, et non est semita ad scindendum propter aliquid quod prohibet, aut propter timorem. Tunc de hominibus est aliquis, qui — in eo quod est inter anum et testiculos, scissuram efficit parvam; et ponit in ea cannulam, ut egrediatur ex ea urina, et removeatur mors, quamvis vita sit non tranquilla.* Dat is, „ wanneer 'er groot „ te smert in het wateren is, of de pis „ wegens een Steen in de Blaas weer „ houden wordt, en 'er geene moe- „ lykheid is om den Steen te snyden, „ het zy eenige omstandigheid of de „ vreeze des Lyders dit belet, zoo zal „ een kundig man — eene kleine ope- „ ning snyden tusfchen den aars en „ den balsak, en daar in eene pyp „ steeken, om het water te ontlasten, „ ten

„ ten einde de dood verschooven worde,
 „ offchoon de Lyder hier door geene
 „ volkomene ruste vindt.” Hoe groot
 onderwylen de voordeelen van FRAN-
 CO'S manier, door LOUIS weder te
 voorschyn gebragt, en met vrugt geoeff-
 fend ook zyn mogen, zoude men ech-
 ter in *Amsterdam* verplicht zyn, en den
 Lyder en de Geneesheeren, vooral die
 amptshalven by de konstbewerking te-
 genwoordig zyn moeten, eerst wel in
 te prenten, *wat men voorneemens was te*
doen, en met welk een oogmerk, eer
 men dezelve onderstond te volgen. Y-
 der een immers, voor al de hedendaag-
 fche Steensnyders, zyn 'er op uit, om
 den Steen in den minsten tyd af te
 haalen. De Beroemde LE CAT pleeg
 hier in de allergaauwste te zyn, en
 UE. weeten zoo wel als ik, hoe zorg-
 vuldig men te *Amsterdam* gewoon is op
 het Horologie te zien, om de juiste

minuuten aan te tekenen, die besteed zyn tot deeze konstbewerking!

De Manier van P. FRANCO, door LOUIS weder op nieuw geoeffend, beoogt meer het waare geluk des Lyders, dan den roem des Heelmeesters omtrent zyne gaauwhandigheid. Zy schynt my even daarom toe in alles de voorkeur te verdienen, en waardig te zyn, dat ik dezelve UL. als wel eer myne Toehoorders, en als de voornaamste Heelmeesters van *Amsterdam*, aanpryze. Moest ik my ooit in de noodzaakelykheid bevinden, om deeze Konstbewerkinge zelf te doen, ik volgde voorzeker de uitmuntende voorbeelden van FRANCO, en van mynen waarden Vriend LOUIS, omdat zy, en op ondervinding, en op de Natuur zelve, gegrond zyn. Gezag alleen komt niet te pasfe, wanneer men het heil zynes Medemenschs bedoelt; ik beooge daarom

om alleen het geluk der Maatschappye; en, offchoon ik onder geene onmiddelyke verplichting ligge om anderen te onderwyzen, zoo bemisne ik de Heelkonst te zeer, dan dat ik zoude ophouden myne gedagten over dezelve anderen mede te deelen. Ook vordert dit myne verplichting als mensch, en als Lid der zaamenleving.

Het was te wenschen, dat der Edele Achtbaare Regeeringe van *Amsterdam* voorgedraagen wierde, het gevaar van zommige *Keuren* omtrent het Steensnyden (a), schoon met de allerbeste, en
in

(a) Vooral het 3. Art. van de Instructie voor die geenen, die binnen *Amsterdam* zullen koomen te doen eenige Operatie, of Steensnyding, Ao. 1700. te vinden bladz. 89. van *de Privilegiën, Willekeuren en Ordonnantien*, betreffende het COLLEG. CHIRURGICUM *Amstelredamense*. Ao. 1736. in 4to gedrukt, luidende als volgt: *Zullende voorz. Dr. in de Medicyne, en twee Overluyden van het Chirurgyns Gilde, alvorens de incisie geschied, ook hebben te voelen, nevens den Opera-*

in der tyd prysfelykfte, inzigten gemaakt. Hoe smertelyk valt het niet den Lyder, wanneer zoo veele, en dikwyls onkundige, den Snyftaf in de tedere, en reets te veel gefolterde, Blaas nederdruken en beweegen?

Die tyd zál eens koomen; UL. yver, en het vertrouwen op UWE. kundigheden zullen dit uitwerken, en Gylieden zult zelfs naa Uwen Dood hier door, den ongelukkigen Lyderen aan den Steen, hun smert verligten.

*Klein Lankum,
den 13 September 1777.*

PETRUS CAMPER,

teur of Steensnyder, of 'er een Steen is of niet, zoo 's zelve mogt werden by hen nodig geoordeelt. By deeze Drie is den 15 April 1728. (ib. bladz. 91.) nog gevoegd de Profesfor. Zoó dat vier het recht hebben om den Ongelukkigen Lyder te pynigen.

VER.

VERHANDELING

OVER HET

STEENSNYDEN

VAN DEN HEERE

M A R E T,

Heelmeester.

[The page contains extremely faint and illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is scattered across the page and cannot be transcribed.]

VERHANDELING

OVER

DE VOORDEELEN, DIE UIT DE VERSCHUIVINGE DER UITHAALING VAN DEN STEEN IN DE HEELKONSTIGE BEWERKING VAN HET STEENSNYDEN TE WAGTEN ZYN.

DOOR DEN HEERE

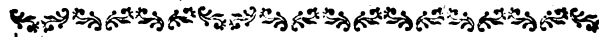
M A R E T,

Heelmeester.

Uit het Fransch overgezet, zo als dezelve gevonden wordt in het I. Deel der *Memoires de l'Academie des Sciences, &c.* te Dyon, volgens de uitgave in den Jaare 1769. De Verhandeling zelve was in die Academie voorgelezen: den 8. Jan. 1762.

NB. Tot gemak der Leezers, vindt men de bladzijden der oorspronglyke Verhandeling, ter zyde, op den kant aangetekend.

De konst van Steensnyden schynt my p. 95. toe naast gekomen aan de volmaaktheid, voor welke zy vatbaar is; ik onderwind my derhalven geenzints
. om

om nieuwe denkbeelden aan de hand te geeven, wegens de wyze om die moeilijke konstbewerking uit te voeren; maar alleenlyk om die aanmerkingen mede te deelen, welke de ondervinding my, in den loop van eene meer dan twintigjarige beoeffening, geleerd heeft.

Naa alle de manieren, welke door de Fransche, en Heelmeesters van andere Gewesten, van tyd tot tyd, zyn uitgedagt, beproefd, en gebruik gemaakt te hebben van alle de Werktuigen, die my toefcheenen het Steensnyden zoo wel allerzekerst als allergemaklykst te maaken (a), heb ik my bepaald tot de manier

(a) Ik heb by vervolg goeoffend het groote toefstel, de zydclinge manier van Broeder JACQUES, door RAU, CHESELDEN, en MORAND voltooid; ik heb gebruik gemaakt van de Steensnymesen van CHESELDEN, van het grooté Halffrond-mes van LE DRAN, van den goot van den Heere ANDOUILLET, van het verborgen Steen-snymes van Broeder COSME, en van het

nier van den Heere LE CAT. De goede uitslag, de heilzaame raadgevingen van dien beroemden Heelmeester, en de keurigheit zyner Werktuigen, overtuigden my wel haast dat de konst van Steensnyden tot haare grootste volkomenheit gebragt was.

Dan, verscheidene maalen deeden zig Lyders op, welkers Steen ik onmiddelyk naa de snede niet hebbende konnen afhaalen, nogthans, naa verloop van eenige dagen, zeer gemaklyk te voorschynbragt. Terwyl ik de rede van deeze voorvallen op allerlei wyzen trachtte te ontdekken, zag ik zeer duidelyk, dat 'er zig omstandigheden opdoen konden, in welke men zeer onvoorzigtig handelen zou, indien men den Steen afhaalen wilde op den zelfden tyd, dat is onmid-

het Blaas- en Waterweps-mes van den Heere LE CAT.

M A R E T.

middelyk naa dat men de snede in de Blaas gemaakt hadde.

PETER FRANCO, zeer beroemd Steensnyder van de zestiende Eeuwe (a), stelde het Steensnyden in twee reizen, of op twee verschillende tyden, voor. Dat is, hy vergenoegde zig met de opening of insnede van de Blaas, den eersten dag te doen; vervolgens wagtte hy, tot dat de etterwording der wonde volkomen was, om de afhaaling des Steens te begunstigen.

ALBUCASIS EN CYPRIAAN (b) hadden

(a) *Biblioth. Chirurgicale de MANGET*; naamelyk Tom. I. p. 274, van de Latynsche druk.

(b) *Hist. de la Medecine, par FREIND*. De Heer MARET schynt te stellen, dat FRANCO het voorbeeld van ALBUCASIS en CYPRIAAN gevolgd zou hebben. Het is zeker, dat FREIND, in zyne *Hist. Med.* sprekt van ALBUCASIS, die, volgens p. 497, zal geleefd hebben in den Jaare 1085; en ook van CYPRIAAN, die, volgens de aantekeningen van den Heere VRIEMOET, Athen. Frisfac. Lib. II. p. 702. Ao.

1693,

~~Heer Getuut
van de Clere!~~

Citatie van
Maret.

den omtrent het zelfde denkbeeld, zoo dat FRANCO waarschylyk zig op hun

VOOR-

1693, te Francker, als Hoogleeraar, plechtig ingehuldigd zynde, in den Jaare 1695 wederom vertrok; waarschylyk naar Engeland, en wel naar Londen, om daar het Steensnyden te oefenen. FREIND schreef zyne *Hist. Med.* 1725. Ter gelegenheid nu, als hy meldde, dat ALBUCASIS, wanneer 'er te groote bloeding op de insede volgde, het afhaalen van den Steen tot eenige dagen daar naa, als de wond tot etter gekomen was, uitfelde; bevestigt hy deeze voorzigtigheid van den Arabischen Heelmeester met het voorbeeld van FRANCO, 'er by voegende: *idemque hic in Paris a CYPRIANO facilitatum est*, „ dat even „ het zelfde te Londen in manfen, door CYPRIAAN, „ gedaan was”, 45. p. 523. De Heer MARET heeft FREIND hier omtrent voorzeker oppervlakkig gelezen. CYPRIAAN immers, die in het laatst der zeventiende, of in het begin der agttiende, Eeuw leefde, konde geen voorbeeld verschaffen aan FRANCO, die meer dan eene Eeuwe voor heth deeze konst oefende. De beschryving van FREIND kan evenwel ook onze Heelmeesters van nut zyn.

ALBUCASIS, over het Steensnyden in Vrouwen handelende, zegt hy, gebiedt, wanneer 'or onder de konstbewerking, eene slagader gekwetst wordt, en
een

voorbeeld, ten voordeele van den Steen in twee reizen af te haalen, bepaald p. 97. zal hebben. Ook is het niet onmogelyk, dat de ondervinding hem, even als my, de oogten geopend heeft, omtrent de

een bloedvliet moejelykheid verfehft, om op te houden, den Steen te laaten zitten, en de wonde gade te slaan; doch vervolgens, als de wond wel ettert, dat men dan de bewerking zal hervatten, en den Steen afhaalen. „FRANCO pleeg op dezelfde wyze „ eerst de snede te maaken, en den volgenden, of „ eenigen anderen daar naar volgenden dag, 'er den „ Steen uit te haalen. Het zelfde is ook hier (te Lon- „ den) door CYPRIAAN gedaan”.

Wanneer men de manier van ALBUCASIS, om mannen van den Steen te snyden, met die van FRANCO vergelykt, zal men haast zien, dat ALBUCASIS den Steen onmiddelyk wil afgehaald hebben, en stukbreeken, wanneer hy te groot is. In de Steensnyding by de Vrouwen alleen wil hy den Steen, by vervolg, afgehaald hebben, en wel alleen, wanneer 'er eene te groote bloeding plaats heeft. Men kan het gevoelen van ALBUCASIS, onmiddelyk agter de *Verhandeling* van MARET, door my vertaald, hier over raadpleegen.

P. C.

de noodzaakelykheid, om het afhaalen des Steens uit te stellen. Hoe het ook zy, men schynt, tot heden toe, dit zaakelyk stuk uit het oog verlooren te hebben. Het is wel waar, dat eenige hedendaagsche Heelmeesters, even als COLLOT, genooddwongen door onverwagte toevallen, de manier van FRANCO hebben gevolgd; maar niemand heeft 'er eenen stelregel van gemaakt, niemand heeft het juiste geval bepaaldelyk opgegeeven, waarin het van gewigt zou zyn om 'er gebruik van te maaken. Ik ben overtuigd, dat allen die zig in deeze konstbewerking van LE CAT'S werktuigen bedienen, zig zeldzaam in de noodzaakelykheid zullen bevinden, om de afhaaling van den Steen te moeten uitstellen. Ook ben ik, zedert zy door my gebezigd zyn geworden, oneindig minder verplicht geweest om dien weg in te slaan. Dog, op welk eene manier

H

men

men ook den Steen tragte uit te brengen, zal het, over het algemeen, voorzigtigst zyn, het in twee reizen te ver-
 rigten: om dat 'er zig een groot aantal
 omstandigheden opdoen, die den Heel-
 meester verplichten het afhaalen van den
 Steen tot eene gunstiger gelegenheid uit
 te stellen; gelyk ik voorgenoomen heb-
 be thans aan te toonen.

Wel is waar, dat niets aangenaamer
 is voor een Heelmeester, dan, zoodra
 de snede in de Blaas gemaakt is, den
 Steen te kunnen vatten, dien af te ha-
 len, en aanstonds in handen van den
 ongelukkigen Lyder te leverens. Dog,
 zoodra de lust, om zig, door een zoo
 schoon blinkenden uitslag, beroemd te
 maaken, hem blootstelt aan het doen
 van onbehoortlyke handgreepen; en het
 leven van dien men geneezen wil, hier-
 door in de waagschaal gesteld wordt;
 zoodra 'er daarentegen niets te vreezen
 is

is van het besluit om de afhaaling des Steens tot een anderen dag uit te stel. p. 98.
 Ien, zal'er geen Heelmeester gevonden worden, die zich niet verplicht zal rekenen, om de zekerheid van die hagchelyke konstbewerking te stellen boven het streelend genoeg, van haar gezwind uit te voeren.

De allersterkste Lyder is immers, meestal, geheel uitgemergeld door de pyn, wanneer hy zig bepaalt om die smertelyke geneezingswyze te ondergaan; zyne Blaas, geduurig geprikkeld door den Steen, en door de scherpte van zyn water, is genoegzaam altoos in eenen staat, die weinig verschilt van ontsteking. Een verschrikkelyk toefstel gaat, daarenboven, voor eene allerpynelykste snede, en deeze baant slegts den weg voor verscheidene werktuigen, die tot binnen in de Blaas zelve doordringen moeten. De natuurlyke toetrekking van

dit ingewand, vermeerderd door de gevoeligheid van den Lyder, doet 'er de holte dikwerf zoo van inkrimpen, dat de Blaas den Steen geheel omvat, en sterk influit. Het geschreeuw van den Lyder drukt, door de geweldige inademing, het dun gedarmte tegen de Blaas, en vermindert hier door haare ruimte te meerder, om dat haar bodem als dan digter tot haaren hals geperst wordt. Wil de Heelmeester, in dat geval, opzettelyk volharden, in zyn voorneemen, om den Steen uit te haalen, zoo zullen de lepels der tang noodzaakelyk stooten tegens de wanden van de Blaas, en 'er verscheidene kneuzingen in te wege brengen. Eene merkelyke ontsteeking zal hier van het gevolg zyn, en die ontsteeking, zig meer en meer over een gedeelte des Onderbuiks verspreidende, zal den Lyder aan het grootste p. 99. gevaar blootstellen. De prikkeling daaren-

enboven, welke de opening der lepels van de tang maakt op de lippen der wonde, en op den hals van de Blaas; zal dikwerf eene hindernis toebrengen aan de uithaaling des Steens, door de stuiptrekkende toefluiting der geprikkelde spiervezelen.

Van dat oogenblik af aan, zal zelfs de kleinste Steen, schoon geheel los liggende, niet afgehaald kunnen worden dan door vermeerderde krachten, en door poogingen, die altoos voor den ongelukkigen Lyder gevaarlyk zyn zullen.

Het is, derhalven, buiten allen twyfel, dat men dikwerf de allerhagchelykste gevolgen te vreezen hebbe; wanneer men opzettelyk voorneemt het Steensnyden altoos in eene reize uit te voeren, daar de bewerking in twee reizen ten allen tyde kan geschieden, zonder den Lyder aan het geringste gevaar bloot te

stellen. Wat flegte gevolgen immers kan het hebben, wanneer de Heelmeester, uit vreeze van te veel geweld te zullen doen op de Blaas, de uithaaling des Steens uitstelt tot een anderen dag? De snede is en blyft eene eenvoudige wond, welker ontsteeking zig niet verder dan haare lippen uitstrekt. Eene zagte etterwording vestigt zig welhaast in dezelve; de Blaas, eenen uitweg vindende, grooter dan den Waterweg, ontlast zig, by aanhoudenheid, daar door, van haar water; de jammerlyke smerten, door de aanpers, en geduurige neiging, tot wateren veroorzaakt, verdwynen oogenblikkelyk, en de krachten zelve herstellen zig. De Steen, wanneer die niet van eene zeer aanmerkelyke grootte is, biedt zigzelve in de wond aan, en het kost geen meerdere moeite, dan zynen uitgang met den

vinger, of met een kleinen lepel (a) een weinig te helpen. Evenwel zal men ^{p. 100.} niet altoos zulke voordeelige gevallen ontmoeten. Zomtyds immers, vond ik my in de volstrekte noodzaaklykheid om myne toevlugt tot de tang te moeten neemen; het gemak, welk men alsdan vindt om haar in te brengen, toont overtuigend, hoe wysfelyk men gehandeld hebbe van onbeschroomd in den tyd der etterwording den Steen af te haalen; want alles brengt dan iets toe om de voortbrenging van den Steen te begunstigen.

De zieke is, ondertuschen, zonder koorts, zyn Buik is slank, de kneuzingen zyn versmolten, of in etter overgegaan; de wond geeft een zuiveren witten etter, die zonder reuk is; de vermindering van een gedeelte der yare

(a) Den lepel van CELSUS, naar myne gisfing.

ten van de lippen der wond, maakt haare gaaping veel aanmerkelyker; de verflapping, welke altoos op de ontlasting der bloedvaten volgt, maakt het inbrengen van den vinger in de Blaas gemakkelyk; ook kan men als dan van de waare grootte des Steens oordeelen. De werktuigen glyden vryelyk in de holte van de Blaas, en konnen 'er met gemak in bewoogen worden.

De Blaas, daarenboven, biedt geenen tegenstand door haare toetrekkingen, op het oogenblik als de Heelmeester den Steen wil vatten; zy is aan geene kneuzingen blootgesteld, die anderzints door het inbrengen der werktuigen gemaakt zouden hebben konnen worden.

De Lyder wordt door geene afgrysfelyke toebereidzelen verschrikt, de Heelmeester wapent zig niet met het ysfelyk snytuig, welk zoo veel indruk maakt op den geest van alle menschen.

De

De konstbewerking, in zigzelve veel minder-pynelyk, en gemakkelyker, wordt op eene stille wyze ten einde gebragt, en zonder eenig geweld, zoo dat de P. 101. Lyder niet blootgesteld wordt aan byna onvermydelyke ontsteekingen, als wanneer men de geheele bewerking op denzelfden tyd wil afdoen, vooral wanneer zy lang aanhoudt.

Het is dan beweezen, dat men niets te vreezen hebbe wegens het vertragen der afhaaling van den Steen; ja zelfs, dat het uitstellen daar van groote voordeelen heeft; wy hebben, van gelyken, zeer bondig aangetoond, dat men, door de geheele konstbewerking in ééns geheel te willen volvoeren, haar doodelyk maaken kan. Het zal, derhalven, veel voorzigtiger zyn, den Steen te snyden in twee reizen!

De veelvuldige voorbeelden van een goeden uitflag, welke de Steen-snyders

gehad hebben, door de bewerking op één tyd, of in eene reize uit te voeren, moeten, wel is waar, hem aanmoedigen om niet alle de mogelyke gevallen aan de manier van P. FRANCO te toetzen; dan, daar het uitsfel, welk hy zo zeer aanpryst, niet anders dan eene raadgeeving is voor de meest voorvallende omftandigheden, wordt dezelve van noodzaakelykheid in zeer veele anderen.

Is het, in de daad, wel zeldzaam, dat men de *Proftata* of voorftanders opgezet, en door een verhard knoestgezwel aangedaan ontmoet, of door verharde wondtekens, dat men oude Pypzweeren in het *Perinaeum*, of Bilnaad, vindt, Steenen die ingeflooten zyn, of Blaazen, die onregelmatig gefield zyn, of even als Calabafen gevormd, of verhard zyn? Leert de ondervinding ons niet, dat de binnenfte snede lang niet altoos even-

evenredig is aan de grootheid van den Steen? Dat eene verzwering in den Bilnaad zomtyds plaats heeft, eer men de konstbewerking doet, dat de bloedstortingen niet altoos vermyd kunnen worden; of wél, dat de Lyders; door de geduurige pynen geheel uitgeput, door koortzen afgemat, en zoodaandoe p. 102, nelyk kunnen geworden zyn, van door overmaat van smerte in flauwte te vallen? Om kort te zyn, wie is zoo onkundig, van niet te wéeten, dat het aantal Steenen dikwerf zeer groot is? Alle deeze voorvallen zyn onderwyl en zoo veele stelregelen tegens de schielijke afhaaling van den Steen. Want, in het eerste geval, heeft men niets te hoopen van de weekwording der deelen, als welke de etterwording alleen te wége kan brengen; in het tweede, moet men de krachten des Lyders geenzins uit het oog verliezen; zy zouden immers wel-

haast

haast in flauwte vallen, wanneer men niet spoedig besloot om het uithalen des Steens te staaken, en de konstbewerking in twee reizen te verrigten.

De Klieren, die men de Voorstanders noemt, omringen, geheel en al, den hals van de Blaas, zoo dat de vereeniging van haare vezelen, met de voorstanders, of *Prostata*, een krans of wrong maakt, die eene nauwte van weinig uitgestrektheid vormt; uit welke gesteldheid volgt, dat men, om het inbrengen der werktuigen in de Blaas, en vooral om den uitgang van de tang, ligt te maaken, wanneer, die den Steen gevat heeft, dien wrong, of door rékking, of door eene nieuwe opensnyding verwyderen moet. De *Prostata* kunnen, even gelyk andere klieren, zwellen, verharden, zelfs knoestig, (*scirrosæ*) worden, in welk geval, de insnyding, zoo wel als de verwydering,

ring, zeer moejelyk, niet alleen, maar dikwerf ondoenelyk, vallen zal; wat blyft 'er dan over? Zal men het geweld vermeederen, evenredig aan den tegenstand? Zal men, ten welken koste het ook zyn moge, een Steen trachten af te haalen, van welken men geen meester kan worden, dan door eene scheu-^{p.103.}ring en verbryzeling te veroorzaaken, die, zonder feilen, doodelyk zyn zullen? Zal het, daar tegens, niet voorzigtiger zyn, te wagten tot dat de etterwording gesmolten en vermurwd zal hebben, die klier, welkers hardheid een onverwinnelyken tegenstand veroorzaakte? wat zeg ik, zou men, zonder zig aan eene misdaad schuldig te maaken, wel een anderen weg mogen inslaan?

Zoodra de *Prostata* zig knoestig opdoen, zal men, zonder eenige bedenking, de afhaaling des Steens behooren uit te stellen tot eene gunstiger gelegen-

genheid, om dat men niet anders doert kan, zonder het leven van den Lyder, aan welken de Blaasfiede gedaan is, aan fchynbaar gevaar bloot te ftellen. Om even dezelfde redenen, behoort men nog de konftbewerking in twee reizen te doen, wanneer men, by de Lyders aan den Steen, Pypzweeren in den Binaad gewaar wordt; alle Pypzweeren immers, vooral wanneer dezelve verouderd zyn, hebben verfcheidene holen, die gemeenlyk den bodem en wanden verhard en vereeld hebben. De Heer LOUIS geeft daarom te rade *dat men de fteenachtige zamengroeijingen, die buiten de Blaas, dat is, in den vetrok, gezeten zyn, niet zal afhaalen, voor dat men de zydelingsche holen, door den loop der pis vermenigvuldigd, zal verminderd en vereenigd hebben, tot eene enkele Pypzweer; aangezien hunne plaatsing, zeer veel behendigheid, van den kant des Heelmees-*

meesters, kan vereifchen, en eene groote verleyending van het ontleedkundig geftel p. 104. dier deelen, welke men vermyden moet om tot aan den bodem dier Pypzweeren veilig te geraaken (a). Indien 'er dan zoo veel oplettenheid nodig is omtrent dit foort van fteenige zaamengroeizels, hoe veel meer zal 'er niet nodig zyn, wanneer men den weg moet baanen voor een Steen, die in de Blaas zelve beflooten is? Kan men zig wel vleien als dan de heelkonftige bewérking in eene reize te zullen kunnen doen, daar die noodwendig een vry groot tydsverloop vereifchen zoude? Het allerfcherpst Steen-fnymes zoude immers niet, dan met de grootfte pyn, alle die veeltheden kunnen klieven, die zig in zynen weg opdoen zouden. De infnede, zoo moejelyk om uit te yberen, zou ook,

(a) Mem. de l'Acad. R. de Chirurgie, Tom. III. p. 349.

ook, meer dan waarschyneelyk, kleiner zyn, dan men haar wenschte; indien de Heelmeester, in weerwil van alle deeze hinderpaalen, nog al slaagt om zyne werktuigen, met geweld, in de Blaas te brengen, ten koste van haare trekkeragtige vezelen, zal dan de verwydering, in geval van eene kleine wonde, zoo noodzaakelyk geworden, hier wel kunnen in het werk gesteld worden, om dat nog de vezeldraaden, nog de bloedvaten, het vel zelve verhard zynde, niet wyken kunnen, zonder scheuren?

De Etterwording kan alleen, door de Bloedvaten te ontzwellen, en gedeeltelyk te verteeren, de vereeltheden doen verdwynen, en de vezelen, zoo wel als de bloedvaten, te rug brengen tot die zagtheid, welke vereischt wordt om de gedaane infnede te vergrooten, of om eene genoegzaame verwydering te be-

bezorgen, die evenredig is aan de grootheid des Steens. Het is dan ten hoogsten nodig, dat de etterwording volkomen zy, eer men onderneemt den Lyder van zynen Steen te verlossen. Zoo dikwerf, derhalven, als by een Lyder aan den Steen zig Pypzweeren in den Bilsnaad voordoent, zal het Steensnyden in twee reizen de voorkeur verdienen; ook wanneer de omtrek des Steens de grootheid der insnede verre overtreft. Men is immers altoos geen meester om aan de insnede in de Blaas eene behoorlyke grootte te geeven. De zieke, die elendig lydt, en schreeuwt, beweegt zig onderwylen met geweld; de Heelmeeester, intuschen, door zyn gejammer bewoogen, en aangedaan door de vreeze van den ongelukkigen Lyder eene gevaarlyke wonde te zullen toebrengeu, houdt zomwylen zyn mes te rug, en brengt het niet ver genoeg naar binnen.

I

Hier

Hier komt by, dat de grootheid des Steens niet wel gegist kan worden, of zoo aanmerkelyk zyn kan, dat men, zonder oogenschynelyk gevaar, de grootheid der insnede aan denzelven niet evenredig maaken kan.

De wonds-verwydering, van het eerste oogenblik, als men het Steen-snyden beoeffende, in het werk gesteld, en, in het vervolg, byzonder aangepreezen, door den Heer LE CAT, en gemakke-lyk gemaakt door de uitmuntende werk-
tuigen, die hy uitgedagt heeft, kan evenwel, aan de kleinheid der insnede eenigzints te gemoete koomen; maar wanneer dezelve, in de daad, te gering, of, ten aanzien des Steens, merkelyk te klein is, zal de verwydering niet altoos voldoende zyn kunnen, en dikwerf zal men haar tot aan het gevaar-lyke toe moeten brengen. Het voor-
zigtigste, zo wel in het eene, als in het

het

het andere geval, zal derhalven zyn omp. 106.
 het gunstig oogenblik af te wagten,
 dat de etterwording volkoomen is, om
 dat men als dan de wonde met meer
 gemak zal kunnen verwyderen, zelfs
 de insnede zonder vreeze vergrooten,
 wanneer de gedaane verwydering niet
 genoegzaam is.

Deeze manier is niet minder noodzaakelyk, wanneer de Steenen, die zig in de Blaas gevormd hebben, ingekast, dat is, in eene byzondere holte, verschoolen liggen. De Verhandelingen der Heelkundige Akademie, te *Parys*, behelzen zulk eene menigte voorbeelden van ingekaste Steenen, dat het te verwonderen is, hoe men dit soort heeft kunnen noemen, *rarisfima avis in terris*, „eene witte grave, een allerzeldzaamsten „vogel”. Men ontmoet er, onderwylen, verschillende soorten van, de eene nestelt zig omtrent den hals, de andere

omtrent den bodem van de Blaas. Onder de waarneemingen, die de Heer BOUDOU'er van opgegeeven heeft, vindt men een sterk bewys van de wezenlykheid der ingekaste Steenen, in den bodem van de Blaas. Dog waer zy ook mogen gezeten zyn, zoo is het klaarblykelyk, dat zy de konstbewerking in twee reizen volstrekt vorderen. Men zal, derhalven, een van beiden moeten doen; of, volgens de manier van LITTRE, de kasten, of holten, kneuzen, ten einde de Steenen 'er, door etterwording, uit te ligten, of, men zal, volgens de leerstellingen der Akademie, de Steenen 'er, door behulp van het mes, uithaalen. In het eene, zo wel als in het andere geval, schynt de manier, door my voorgesteld, van eene allervolstrekte noodzaakelykheid te zyn; zy is immers ten allerduidelykste noodzaakelyk in de manier van LITTRE,

om

om dat die Heelmeester de verzwearing p. 107. van de kas wil afgewagt hebben; en in de manier, door de Akademie voorgeschreeven, vordert zy van gelyken een uitstel tot de afhaaling.

De kas is, gelyk wy gezegd hebben, by den hals, of in den bodem der Blaas; is zy by den hals, zoo kan men haar met den vinger voelen, en wel een snydend werktuig brengen op de kas; maar de vraage is, of het voorzigtig zyn zoude zulks te doen op dat tydstip, welke op de infnede, en op de verwydering der Blaas-wond onmiddelyk volgt? De Blaas immers is, als dan, in haare hevigste toetrekking, fluitende dikwyls, gelyk een yder weet, den geheelen Steen in; in welk geval men zig geweldig zou kunnen bedriegen, en de wond van de Blaas vermenigvuldigen, 't welke altoos gevaarlyk is, vooral, wanneer men ze niet kan onderkennen,

en ze buiten het bereik der hulpmiddelen zyn. De voorzigtigheid eischt, derhalven, in deeze omstandigheid, dat men wagte tot dat de etterwording dit deel tot bedaaren gebragt hebbe, en, tot dat de wonde door deeze flinking grooter, en minder gevoelig gemaakt zy; om dat men 'als dan de kas beter zal kunnen ontdekken, en minder vreeze zal hebben van te mislukken,

Dan, zoo het verstandig en prysfelyk is te wagten tot dat de wond in de ettermaking is, eer men 'de kasse open snydt, zal het dan wel by vergroo-tinge gesprooken zyn, als men zegt, dat het roekeloos zyn zoude daar toe over te gaan, wanneer de kassen in den bodem der Blaas waren, welken de vinger veelyds ter naauwer nood bereiken kan? Zal men 'er een snytuig bybrengen, welkers punt en snede, geenen wegwyzer hebbende, en aan zigzelve
als

als overgelaaten, de Blaas zoo wel kwet-p. 108. zen, als de kasse openen kunnen? Zal men 'er die sny-tuigen inbrengen, vraag ik, op een tyd, in welken de bewegingen van den Lyder, en de toetrekking van de Blaas zelve den bodem dicht aan de wonde brengen, daar men, om alle deeze onheilen te ontwyken, flegts vyf of zes dagen behoeft te wachten? Op dat tydftip, immers, zal de etterwording den ingang tot de Blaas gemakkelyker maaken, en de ftuiptrek-kende bewegingen van dat deel zullen geheel opgehouden zyn. Daar is, behalven dat, geene drangrede om de afhaaling des Steens te verhaasten; de pynen, immers, die den Lyder bewoogen hadden om zyne toevlugt tot deeze fmertelyke konstbewerking te neemen, verdwynen, zoo als wy te voren reets aangemerkt hebben, te gelyk met de moejelykheid van het water maaken,

zoo draa 'er eene genoegzaame wonde in de Blaas is. Niets verbiedt ons, derhalven, de manier van FRANCO te volgen, zoo dikwyls als 'er Steenen ingekast gevonden worden. In tegendeel, alles begunstigt haar, en alles loopt te zaa-men om haare noodzaakelykheid in alle deeze omstandigheden te bewyzen.

Myn voorneemen is geenzints om my als een *criticus*, als een beoordeelaar, uit te geeven, of om de handelwyze van den Heer HOUSTET, zoo als dezelve in de Verhandelingen der Akadèmie gevonden worden, te bevitten; veel eer wil ik my beklaagen, dat die kundige Heelmeester, offchoon hy ondervondt, dat de deelen, welke hy tusfchen de tang bekneep, te zagt waren om Steenen te zyn, zig aanstonds van dezelve heeft willen ontdoen, om 'er vervolgens drie Steenen, in drie verschillende reizen, met de tang uit te haalen.

De

De behandeling, welke de Heeren P. 109. LITTRE en LE DRAN in een gelyk geval voorstellen, zou, onzes erachtens, beter gepast hebben; deeze, van het gevaar der vastgegroeide Steenen, door HOLLIER, A. PARÉ, en DE FONSECA onderrigt, hebben gebruik gemaakt van verzagtende inspuitingen, en, by die gelegenheid, het voorbeeld en den raad gevolgd van COVILLARD, die daartoe het afkookzel van Koe-penfen of Koe-maagen aanbeval. Dit middel behoort men ook niet agter te laten, wanneer de Blaas verhard is, of haare wanden en ingekrompene holligheid een tegenstand aanbieden, die moejelyk te overwinnen is in de eerste oogenblikken.

De aanhoudenheid der smerten, het weinige water, telkens geloosd, en de etter, daar het mede gemengd is, geven genoegzaam aan den Steensnyder

te kennen, dat de Blaas niet gezond is, en dat hy haar met voorzigtigheid moet behandelen; welk middel zal hy dan kiezen, bid ik, 't welk gevoe-lyker is dan 't geen ik voorstelle? Men zoude mogelyk ook onder het getal van ingekaste Steenen dezulke tellen kunnen, die gelegen zyn in Blaazen, door affcheiding in tweën gedeeld, of die de gedaante hebben van een Calabas. De aart der veranderingen, die zig by de afhaaling dier Steenen opdoen, maakt dat zy 'er zeer naby koomen; dog zonder dezelve in den zelfden rang te willen plaatzen, zal het genoeg zyn aan te merken, dat zy gemeenlyk, indien niet altoos, vereischen, dat men de afhaaling der Steenen uitstelle tot de etterwording toe.

p. 110. Wanneer men het vlies, 't welke de affcheiding maakt, moet doorsnyden, heeft men alle de zelfde redenen om
voor

voor de kwetzing der Blaas te vreezen, als by de ingekaste Steenen: moet men den zak verwyderen, die de gedaante der Calabas maakt, zoo is het niet dan ten tyde van de etterwording; dat men die verwydering onderneemen kan; want als dan laat de slinking alle gemak toe, om vryheid te vinden voor de beweging der werktuigen. De verflapping, derhalven, welke men verkrygt door de afwagtende manier, heeft over alle de verdiensten van, ook is men in de volstrekte noodzaakelykheid om het afhaalen van een Steen onmiddelyk na de insiede uit te stellen; wanneer men eene Pypzweer ontdekt in den Bilnaad. De Beroemde COLLOT geeft ons eene zeer zakelyke waarneeming van een dergelyk geval; de geduurige drukking van den Steen op den hals van de Blaas hadt eene ontsteeking gemaakt, die van eene verzwearing gevolgd wierdt.

Als

Als de etter ryp was, maakte hy eene opening om haar te ontlasten. Dog, om dat alle verzwearing min of meer verzeld gaat met eene verharding en uitzetting der bloedvaten, in derzelver omtrek, wagtte hy, tot dat door de etterwording van eenige dagen alle de deelen geslonken, en zagt geworden waren, eer hy moeite deedt om 'er den Steen uit te haalen, 't welke daarop zoo gunstig geschiedde, als men wenschen konde. Een voorbeeld van dien aart is waarlyk al te overtuigend, dan dat men nodig zou hebben het zelve

p. III. opzettelyk aan te pryzen. Ook kan ik my niet verbeelden, dat een eenig mensch, in een dergelyk geval, de algemeene manier stellen zou kunnen boven die, van welke COLLOT, in die omstandigheid, gebruik maakte. Ook durf ik niet denken, dat één éénig verstandig mensch zoo hoofdig zyn zoude,

de, van de geheele bewerking in ééns af te willen doen, ingevalle van eene bloeding, verval van krachten, of wanneer er meer dan één Steen gevonden wierden? De mogelykheid van alle deeze omstandigheden, welke daondervindig al te dikwyls bevestigd, is derhalven alleen genoeg om de manier van FRANCO te wettigen. Die Heelmeester was zeer waarschynelyk ook zelf overtuigd van alle de redenen, die ik in voordeel van zyne manier heb te berde gebragt. Maar met dat, alles spreekt hy niet dan van verlies van krachten, en van bloeding (a). Wie is 'en

255

ON-

(a) Uit het geen ik boven, bladz. 93 van mynen Brief uit R. FRANCO, aangevoerd hebbe, blykt, dat hy, pag. 133, ook spreekt van te *groote*, of *getakte* Steenen; en pag. 138, [zie boven, bladz. 95] als *er meer dan één Steen* mogt gevonden worden. Als hy van bloeding spreekt, zinspeekt hy op eene bloeding, die door den getakten Steen veroorzaakt wordt.

FRAN-

als
 onder de Heelmeesters, die geene he-
 vige bloedstortingén, zoo wel uit de
 aders, of slagaders, heeft zien gebeu-
 ren naa de diepe insnede, welke men
 doet in deeze, namelijk, zydelingsche,
 konstbewerking? Is 'er wel iemand, die
 zig verzekeren kan, haar nimmer te
 zullen ontmoeten in eene zyner bewer-
 kingen? De belette loop des bloeds
 maakt alle dagen eenige uitzetting en
 verwijdering in de bloedvaten; de ge-
 duurige drukking van den Steen op den
 hals der Blaas maakt den omloop des
 bloeds noodwendig moejelyk, en gevol-
 gelyk kunnen de aders zeer *varicose*,
 dat

FRANCO sneedt niet zydelings genoeg, om, gelyk
 thans gebeurt, de slagaders, of aders, komende van
 de inwendige schaamdeels-vaten, te kwetzen. Zie die
 bloedvaten in hunne natuurlyke plaatze, door my af-
 gebeeld, Dem. Anat. Path. Lib. II. Tab. I. Fig. f.
 en Tab. II. Fig. I. d, e, enz.

dat is, met spatten uitgezet, zyn; en wanneer er zulke plaats hebben, hoe zal men als dan een bloeding voorkomen, terwijl men genoodzaakt wordt dezelve te kwetzen? Deze bloeding zal, daarenboven, aanmerkelyker zyn, haar mate, de Lyder, langer gepynigd geworden is, van den Steen. De allerhandigste Heelmeester zal, derhalven, geene zaderlyke bloedstorting kunnen vermyden, en zal, hoe kundig, hoe ervaaren, en hoe handig hy ook zyn moge, zomtyds gelegenheid geeven tot eene slagaderlyke bloedstorting.

Niets is onregelmatiger dan de takverdelings der bloedvaten; en van alle de allernauwkeurigste, zoo zwaar als de allerkundigste van alle bekende Ontleeders, heeft zig daarom verplicht gevonden af te zien van de beschryving der kleinere takken, en zig moeten vergenoegen met den loop alleen der voor-

naam-

/ 112

naamste takken aan te tekenen. Zeer dikwerf bemerkt men, dat eene slagader, welker middelyn $\frac{1}{2}$ van een lyn, dat is, $\frac{1}{4}$ van een Paryschen duim, zyn moest, eene gekreegen heeft van $\frac{1}{4}$ van een duim, dat is, van een halve lyn; of wel, dat zy, van loop veranderd zynde, omtrent een half duim van hare rechte plaats geweeken is? Stel, dat eenig Lyder zoo ongelukkig ware, dat de *arteria pudenda interna*, de inwendige schaam-slagader, die geplaatst zyn moest langs den knobbel van het zitbeen, 'er op eenigen afstand van daan liep; of dat die slagader eene buitengewoone middelyn hadde, zoo zal dezelve, hoe handig de Steensnyder ook wezen mag, buiten zyne schuld gekwetst worden; dit nu ongelukkiglyk gebeurende, zal hy dan evenwel de konstbewerking vervolgen, zonder zig in het geringste te kreunen aan dit toeval? Zou hy, vraag ik,

ik, zulk een Lyder in dat geval, niet aan het allerklaarblykelykst gevaar bloot stellen? Zou het niet beter passen, dat hy alle bekende middelen in het werk stelde, om het bloed te stuiten, welkers langduurende afvlieting een zeekeren dood aan den Lyder veroorzaaken moest?

De Heelmeester zou in de daad zeer te p. 113. berispen zyn, wanneer hy niet wagtte ter tyd toe, hy zig van de heeling der waten konde verzekerd houden.

FRANCO, die al het gevaar inzag wanneer men anders handelde, raadt, met zeer veel aandrang, van nog liever de geheele wond tot geneezing te brengen, om op een anderen tyd wederom van vooren af aan te kunnen beginnen. Echter geloove ik niet, dat zyn raad hier omtrent gevolgd behoort te worden (a), om dat de zelfde oorzaaken van

(a) FRANCO zegt, p. 128, zeer duidelyk, *voira quelque fois jusques à ce que la playe est presque con-*

van de eerste bloeding daar blyvende, ongetwyffeld eene tweede te wege brengen zouden. Ook is het niet noodig, wanneer men zig meester kan maaken van de bloedstorting, dat men de wonde geheel doe sluiten. Het is in tegen-deel beter, dat men de wond door zilveren pypjes open houde, en agt of negen dagen wagte, eer men de uithaaling van den Steen weder onderneeme, om dat die tyd genoegzaam is, om de bloedvaten te doen geneezen.

Daar

Solidée, puis après est à recommencer. „Zomtyds moet men wagten, tot dat de wond genoegzaam geheel geneezen is, en daarnaa weder van vooren af aan beginnen”. Dog niet in geval van bloeding, maar wanneer er meer dan een Steen was. Ook kon hy geene groote slagader kwetzen, om dat hy op den Steen sneedt, gelyk CELSUS, p. 123; evenwel sneedt hy vry zydelings, *entre le fondement, et les testicules, deux ou trois doigts loin du siège, ou fondement, à un ou deux doigts à côté de la commissure ou perineum*; en op een Snystaf, p. 130, van zilver, *canale ouverte audehors.*

P. C.

Daar is nog eene andere beweegrede, om de bewerking in twee reizen te doen: de vreeze naamelyk, dat de Lyder, verzwakt door de langduurige pynen, of door sleepende koortzen, de afinatting niet zal kunnen uitstaan van eene te langduurende bewerking; vooral, wanneer men reets in het begin eene neiging in hem ontdekt tot flauwwording. Het is wel waar, dat ik nimmer eene flauwte hebben gezien gebeuren op het oogenblik, als men zoude Steensnyden; echter geloove ik, dat het toeval mogelyk is. De snede, welke men verplicht is te doen in de Vyt, veroorzaakt zulk eene hevige pyn, dat zy de Lyders dikwerf doet in flauwte vallen. Het is derhalven niet p. 114. onmoogelyk, dat de pynen, die onafscheidelyk zyn van het Steensnyden, dezelfde uitwerkinge hebben, vooral in menschen, die zwak, en teder van ge-

voel zyn. Dergelyk een voorval kan ondertusfchen zeer onaangename gevolgen hebben, die men altoos zal kunnen voorkoomen, door het uitftellen der afhaaling van den Steen, om dat de krachten zig herftellen zoodra de pynen verdweenen zyn; en om dat de poogingen, die men moet doen, om den Steen, ten tyde der etterwórding, af te haalen, niet zeer fmertelyk zyn. Een Heelmeester, derhalven, die, in weerwil van zoo veele tegenfpoeden, evenwel zyne konstbewerking in ééne reize wil doen, zou op zyn minst den naam van onvoorzigtig verdienen; en wel voornaamelyk, wanneer hy, gefield om zyne groote handigheid te doen uitblinken, het zig eene eere rekende om de Blaas van alle de Steenen, die zy zou mogen bevatten, volftrekt op ééne reize te ledigen. De vreeze voor kneuzingen van dit deel, die onvermydelyk zyn in dergelyke omftan-

standigheden; behoort den Heelmeester altoos anders doen te werk gaan. Laaten dan de veelvuldigheid van Steenen, de zwakte der Lyders en de vreeze voor bloedingen, zo veele drangreden zyn, om den Heelmeester te noopen tot het doen der Steensnyding in twee reizen, of in *twee tyden*. Laat hy nog daarenboven de afhaaling des Steens uitstellen, telken reize als de *Prostata*, of voorstanders, door een knoestgezwel aangedaan zyn, of als 'er Pypzweeren in den Bilnaad, vetzweeringen by den hals der Blaas, ingekaste Steenen, of Blaazen gevonden worden, die oneffen, knobbelig en verhard zyn. Want an-p. 115.

ders te willen handelen, is, gelyk ik my vleie aangetoond te hebben, opzettelyk het leven der ongelukkige Lyders roekeloos in de waagschaal stellen.

Ik heb nu aangetoond, dat de voorzigtigheid medebrengh, om altoos, en

in alle gevallen in twee reizen te werk te gaan. FRANCO bragt het nog verder, hy wilde, dat men nimmer de bewerking op den eersten dag zoude afdoen; maar dat men, wel verzekerd zynde van de Blaas geopend te hebben, den Lyder te bedde zou leggen, zonder iets meer te doen. Echter behoort men, myns oordeels, de Leerstelling van dien Schryver niet naar de letter te volgen. My dunkt, dat men, uitgezonderd in geval van eene groote bloeding, of verregaande zwakheid, 'er altoos een tangetje of verwydertuig behoort in te brengen; om dat de Steen, dikwyls zeer klein zynde, 'er op die wyze gemakkelyk uitgehaald zal kunnen worden.: flaagt men hier niet mede, zoo zal de geringe kneuzing, door deeze werktuigen aan de wonde te wege gebragt, eene overvloediger ettermaaking veroorzaaken dan eene eenvoudige

ge

ge snede; waarop eene grootere verslapping, en verder alle de andere voordeelen volgen zullen.

De Heelmeester moet niet waanen, dat 'er zyn roem mede gemengd is, om altoos in ééne reize den Steen te snyden; en het gemeen behoort te leeren, om zyn voorbaarig oordeel op te schorten over zaaken, die geheel en al buiten het bereik van zyne kundigheden gaan. Een oneindig getal waarneemingen zou de waarheid kunnen staaven, die ik getracht hebbe in deeze *Verhandeling* aan den dag te p. 116. leggen, wanneer de Steensnyders, in eenen bundel, alle de voorvallen, hun onder deeze konstbewerking te beurtgevallen, hadden verzaamd; en getrouwelyk aangetekend, hoe menigmaalen de nood hen gedwongen had, om de Steensnyding in twee reizen te verrigten. Ik zou zelf verscheidene

gevallen kunnen opgeeven, die my, van tyd tot tyd, verlicht hebben omtrent de noodzaakelykheid, om den raad van FRANCO te volgen. Dan ik zal my alleenlyk bepaalen tot eenige weinige Waarneemingen, die my toefchyden besliffende te zyn.

De eerste zal het voordéel aantoonen van het afhaalen der Steenen uit te stellen, als de *Prostata* knoestig zyn; zy zal te gelyk een allertreffendst voorbeeld geeven van de onrechtvaardigheid der vooroordeelen van het gemeen.

De Heer HELIOTTE, oud 70 jaaren, hadt zedert langen tyd een Steen in de Blaas. De Heer DECHAUX, myn konstgenoot, wierdt gekoozen om 'er hem van te verlossen; dog des Lyders *Prostata* waren door een knoestgezwel, (*scirrhus*), aangedaan. De Heelmeester vergenoegde zig, naa de
Blaas

Blaas geopend te hebben, met slechts eenige kleine poogingen te doen om den Steen uit te haalen, en hier mede niet konnende slaagen, wagtte hy de Etterwording en eene versmelting van een gedeelte van die Klier af, om dus zyne konstbewerking gemakkelijker ten einde te brengen. Een aftervolkoomenste uitslag rechtvaardigde de voorzigtigheid van den Heer DE CHAUX; want, ten einde van drie weken, haalde hy met gemak een zeer grooten Steen af, en zyn Lyder genas volmaakt, en leeft nog heden schoon meer dan 90 jaaren oud!

De kwaadsprekenheid evenwel namp. 117. de overhand by allen, die de uitsteekende gaven van den Heere DE CHAUX benydden. Eenige zynen mede konstgenooten, onwaardig zulk een naam te draagen, hadden reets in den geest van het gemeen dezelve zoeken te bezwal-

ken, door openlyk den weg af te keuren, dien hy zoo voorzigtig ingeslaagen hadde, door de afhaaling van den Steen uit te stellen. Zy ontzagen zelf niet voor te geeyen, dat de Steen, welke hy, nothans, waarlyk afgehaald hadde, slegts een ondergestookten Steen was! De Heer DECHAUX, geboren met een zeer gevoelig hart, trok zig de onrechtvaardigheid van het gemeen, welk geloof sloeg aan zulk eene valsche beschuldiging, zoo geweldig aan, dat hy 'er eerlang ziek van wierdt, en overleedt. Men vergeeve my deeze kleine uitweiding; zy is geschikt om anderen op hunne hoede te doen zyn omtrent onheufche oordeelen, ten weinigen voldoet zy aan het gevoel van myn hart. Ik achtte, ik beminde den Heer DECHAUX, ik ben nauw verknogt aan zyn zoon, die een even goed Geneesmeester is, als zyn

va-

vader een goed Heelmeester was; ook kan ik niet naalaten, openlyk aan te toonen, dat die kundige man het ongelukkig slachtoffer geweest is van nyden vooroordeelen.

De drie andere Waarneemingen, die ik by déeze zal voegen, betreffen my zelve, en zullen het gewigt doen zien van het uitstellen der Steensafhaaling, ingevalle de insneede niet evenredig is aan den omtrek van den Steen, of wanneer de Blaas meer dan éenen Steen bevat.

Ik sneede, in het Ziekenhuis van deezef stad, in den jaare 1758, eene jonge dogter van Béaume. De Steen was zeer groot, gelyk ik beoordeelen konde uit de gaaping der handvatten van de tang, daar ik hem mede greep; en ik stelde de afhaaling tot eene andere reize uit. Agt dagen daar naa had p. 118.

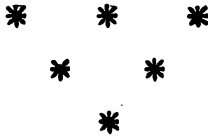
Steen

Steen zig van zelve aanbodt, en door middel van eene nieuwe, zeer kleine, infunde, haalde ik den Steen met het allergrootst gemak af, en de Lyderese bekwam eene allervolmaakte geneezing.

Laatstleden voorjaar, deed ik deezze konstbewerking in het zolfde Ziekenhuis, op een zeer bedaagd man. De grootte van den Steen verhinderde de uithaaling; ik besloot te wagen tot de etterwording. Zes dagen daar na opende ik de wonde een weinigje, en volbragt de geheele bewerking zonder de minste moeite. De man vaart nog by aanhoudenheid volmaakt wel.

In het jaar 1748 had ik reets eene allertreffendste proeve van de nuttigheid, om den Steen in twee reizen af te haalen, wanneer de Blaas verscheidene Steenen bevattede. Ik sneed, in de maand May van dat jaar,

jaar, Broeder MIGAULT een Kordelier, en haalde hem twee Steenen naa elkander af, van eene maatige grootte. Dan, bevindende dat 'er nog meer in de Blaas waren, en de Lyder merkelyk verzwakte, besloot ik om de afhaaling der andere nog agt dagen uit te stellen. Toen haalde ik 'er nog twee zeer groote Steenen af: en de Lyder was in minder dan eene maand geneezen.

S T E L R E G E L S

V A N

C E L S U S , A L B U C A S I S ,
LE DRAN EN LOUIS.

G E S T A A F D

DOOR DE HEEREN

T E N H A A F F E N V A N W Y .

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1912

PHYSICS DEPARTMENT

RESEARCH REPORT

NO. 1

BY

W. L. BARRER

---

*De Leerstelling van A. CORN. CELSUS;
Lib. VII. Cap. 26 §. 3. p. 480. Ed.
Leid. 1746. Omtrent de behan-
deling als verscheidene Stee-
nen zig in de Blaas be-
vinden.*

„ **D**an wanneer 'er verscheidene
„ Steenen zyn, moeten zy een
„ voor een uitgehaald worden; zoo
„ evenwel, dat men een kleine, zoo
„ 'er die nog over bleef, zitten laa-
„ te, om dat zulk een bezwaarlyk in
„ de Blaas gevonden wordt, en, ge-
„ vonden zynde, ligt weder ontflipt.
„ De Blaas wordt door het lang zoe-
„ ken gekwetst, en baart doodelyke
„ ontsteekingen; zoo dat zommigen,
„ L „ schoon

„ schoon van hunnen Steen niet ver-
 „ lost, door het lang en vergeefs be-
 „ handelen van de Blaas met de vin-
 „ geren, gestorven zyn. Hierby komt,
 „ dat een kleine Steen, door de pis
 „ by vervolg naar de wond gevoerd
 „ zynde, van zelf uitvalt”.

Adeo ut quidam non secti, cum diu frustra per digitos vesica esfet agitata, decesferint. Dit heb ik gemeend te moeten overzetten, „ schoon van hun „ Steen niet verlost”, om dat CELSUS onderstelt, dat er eene insneede in de Blaas gedaan zy, gelyk als blykt op het laatst. Deeze overzetting behaagde my ook daarom beter, om dat CELSUS te voren, p. 478, leert, dat men, naa de snede, als die geheel volbragt is, den Steen, klein zynde, met de vingers zal afhaalen, dog te groot zynde, met de Spatel.

Het

*Het Gevoelen van ALBUCASIS, over
het Steensnyden in twee reizen. Lib.*

II. Cap. LXI. p. 110. Ed. Henr.

Petri. 1541. *Over het Steen-
snyden in Vrouwen.*

Dé Steen wordt zeldzaam in de Blaasader Vrudwen; dogt wanneer zulks gebeurt, is de geneezing moejelyk, en de Steen som veele redenen ongeneësfelyk. Voor eerst, om dat de Lyderesse, zomwylen eene jongedogter is; ten tweeden, om dat een kruischvrouwspersoon zig by geene mogelykheid, vooral wanneer zy een man heeft, voor eenen Geneesheer ontblooten zal: hier komt de moejelykheid by om eene Vrouwe te

vinden, die deeze konst wel verstaat, om dat zy meest alle, in de Heelkonst, te eenemaal onbedreeven zyn. Eindelyk is 'er nog eene andere, en wel deeze, zwaarigheid, dat de plaats, daar men op den Steen snyden moet, wyder af is (a), en 'er om die rede ook dieper gesneden moet worden, 't welke zonder gevaar niet geschieden kan.

Indien nogthans de nood dwingt, moet men daartoe eene kundige Vrouwe gebruiken, hoe zeldzaam die ook gevonden worde. Dog, by aldien ook dit onmogelyk ware, zal men een kuisch, en teffens ervaren, Gencesheer uitkiezen, en hem eene bekwaame Vroedvrouw toevoegen, of wel zulk eene Vrouwe, welke in die konst veel

(a) Dit moet verstaan worden met betrekking tot de Mans, in welke de Steen meerder neder- en uitwaarts gebragt kan worden.

le ervarēnis heeft. Wanneer men zulk eene Vrouw gevonden heeft, beveelt men haar alles, wat vereischt wordt, in het werk te stellen, om den Steen te ontdekken. Zoo draa zy den Steen gevonden heeft, moet zy dien met den vinger bezetten, en op den Steen snyden.

Wanneer de Lyderesse geene maagd is, zoo beveelt men de Vroedvrouw, dat zy, door den vinger in de schede P. III. te brengen den Steen zoekt, en met de flinkerhand onderwylē van boven op de Blaas drukt; by aldien zy den Steen gewaar wordt, moet zy dien allengsjes nederwaarts werken tot dat zy den Steen door den vinger naar *den wortel, of het onderste des zitbeens (a)*, kan

(a) *Donec perveniat cum eo, sc. Lapide, ad radicem coxae*, dit heeft geene de minste betrekking tot het doen der snede, zoo als zommigen gemeend schynen te hebben.

kan drukken. Dan, waar zy den Steen ook ontdekt, moet zy dien met den vinger bevestigen, en niet laten ontglippen. Zy snydt als dan eerst eene kleine snede in de Blaas; deeze gedaan zynde brengt zy 'er een Snystaf in; zoo draa zy nu den Steen daar mede gewaar geworden is, snydt zy 'er eene wonde langs, groot genoeg om 'er dien Steen uit te haalen.

Het is ondertuschen nodig te weten dat 'er veelerleije soorten van Steenen zyn, groote, kleine, gladde, gedoornde, ronde, langwerpige, en die met takken zyn. Onderzoek dan het soort, op dat de Steen zelf aanwyze, hoe die best gesneden worde.

Wanneer een bloedvliet u in den weg is, zoo leg *zegi* (*a*), dat is Vitriool,

(*a*) *Zegi* heeft twee Beduidenissen volgens de lyst der Arabische Naamwoorden, die agter de Werken van

AVI

ool, tot poeder gestooten, in de wond, en onderhoud dit een uur lang, tot dat de bloedstorting opgehouden is, keer vervolgens weder tot de konstbewerking, tot dat de Steen 'er uitgekoomen is. Draag ondertuschen zorg van alle de werktuigen by de hand te hebben, die ik by het Steensnyden in de mannen aanbevolen hebbe, om van de zelve een voordeelig gebruik te kunnen maaken.

Dog, wanneer u deeze bloedstorting over de hand kooft, zo zyt verzekerd, dat 'er eene slagader gekwetst is: strooi als dan die poeder op de wond, en bevestig haar met gepaste drukdoeken;

AVICENNA gedrukt is. Het beduidt *Vitriolum*, of *utramentum*, en van gelyken *Ferrum sagitta*, dat is gen *Lancet*, of Mes, aan beide de zyden scharp, zoo als uit het LX. Hoofdd. p. 109. blykt, *abscinde ipsum cum Zegi*, dat is, „snyd dien met eên aan beide „zyden scharp mes”. Uit de zaamenhang blykt het nogthans dat *Zegi* hier *Vitriool* betekenen moet.

ken; en raak 'er niet aan; maar laat den Steen zitten, zonder 'er dien uit te willen haalen, om het gevaars wille, draagende onderwylen zorge voor de wond.

By aldien nu de hevigheid van het bloeden naa eenige dagen ophoudt, en de wond goede etter draagt, zoo keer dan weder tot de konstbewerking, welke gy om de bloeding gestaakt hadt, en haal 'er den Steen uit, 't en ware gy 'er om sene grondige rede eerder toe gedwongen mogt worden.

A A N M E R K I N G.

Aangezien ALBUCASIS het Steensnyden in de mannen genoegzaam woordelyk als CELSUS beschryft, heb ik het overbodig geoordeeld zyn XL^{ste}. Hoofddeel hier by te voegen.

Aan-

Aanmerkingen over de gedagten van den Beroemden LE DRAN, wegens het Steensnyden in twee tyden, naagelaaten in zyne Operations de Chirurgie, p. 318, 319.

Quoiqu'il n'y ait que l'extraction de la pierre, qui satisfasse le malade, & qui rende l'Operation parfaite, il est quelquefois plus à propos de la laisser, que de fatiguer la vessie par bien des tentatives inutiles, p. 318.

Au bout de cinq à six jours on pourra facilement l'ôter, parce qu'elle se présente au col de la vessie, étant entraînée par l'urine, ou par une espece de bave, qui suinte des parois internes de ce viscere, p. 319.

L 5

„ Of

„ Offchoon niets den Lyder ge-
 „ ruster stelt, en 'er ook niets de
 „ konstbewerking volkoomen maakt,
 „ dan de daadelyke afhaaling des
 „ Steens, zoo is het nogthans zom-
 „ wylen veel beter den Steen te laa-
 „ ten blyven, dan dat men de Blaas
 „ door verscheidene vergeeffche poo-
 „ gingen bezeert.

„ Naa verloop van vyf of zes dagen
 „ immers, zal men den Steen met ge-
 „ mak kunnen afhaalen, om dat hy
 „ zig in den hals der Blaaze zal voor-
 „ doen, werwaarts hy gevoerd wordt,
 „ zoo door de pijs, als door een foort
 „ van slym, welke uit de binnenste wan-
 „ den van dat ingewand wordt afge-
 „ kleinsd.”

LE DRAN wil derhalven dat men
 den Steen altoos zal afhaalen, wan-
 neer het slegts mogelyk is; het is be-
 kend hoe groote insnydingen hy met
 zyn

zyn rondagtig (Steen-Inymes (contean d' rondache) maakte: de Heer ZWAGERMAN, wel eer myn naarftege en oplettende toehoerer, thans een der beroemfte Heelmeesters van Amsterdam, heeft dezelve (a) nauwkeurig afgebeeld, van 4 lynen tot $6\frac{1}{2}$ en $9\frac{1}{2}$ lynen; dat is van $\frac{1}{3}$ tot $\frac{1}{4}$ van een Paryſchen duim. Dog die wond is op verre naa niet groot genoeg, gelyk wy te vooren aangetoond hebben, om, zonder verwydering, de gemeene tang met den Steen door te laaten. Het is derhalven niet te verwonderen, dat de uithaaling mislukkende het agterlaaten des Steens van zelve noodzaakelyk wordt, en het uitstellen, niet opzettelyk nog by verkiezinge, maar uit nood, om dat men niet anders kan, geschiedt.

(a) Vergelyking der verſcheidene wyzen om den Steen uit de Water-Blaas te haalen. Vervolg, enz. Plaat I. Fig. 2. 2. 2.

schiedt: en om die rede oneindig verschilt van de voorstelling door P. FRANCO gedaan, en door my aangepreezen, als gegrondvest op de leeryzen van zoo veele groote mannen als dezelve thans aanbeveelen, ten einde de kneuzing der Blaaswonde voort te koomen, en den Steen met zekerheid af te haalen.

Wanneer men het uitmuntend Werk van den grooten Heelmeester LE BLANC (a) raadpleegt, zal men ras bevinden, dat hy de manier, om in twee tyden te snyden, oeffende, wanneer de Steen brak, om den Lyder door het dikwyls inbrengen der tang niet te benaadeelen.

LE BLANC haalt, by die gelegenheid, de fraaije Verhandeling aan van den Heer MARET, te Dyon, in den

jaa-

(a) *Precis d'Operations de Chirurgie*, Vol. I. p. 122.

jaare 1762, voorgelezen, en voegt 'er teffens by, te verlangen naar het Ver-
toog door den Heer LOUIS, in den
jaare 1770, te Parys, in eene openbaa-
re Vergadering der K. Akademie gegee-
ven, waar in die beroemde man, door
zeer veele voorbeelden den standvas-
ten en gelukkigen uitflag, van de ma-
nier om in twee tyden den Steen af
te haalen, bevestigt (a): de Heer LE
BLANC raadde op die zelfde gronden
zekerem Heelmeester aan, om de Steens-
afhaaling in twee reizen te doen (b),
om dat hy, naa eene goede insnede
in de Blaas gemaakt te hebben, met
de tang afgedwaald, tusfchen de Blaas
en Endeldarm, te vergeefs gewerkt
hadde!

Onderwylen smert het my van den
Hee-

(a) *Precis*, &c. p. 123.

(b) *ib.* p. 541.

Heere LOUIS, als nog niet te hebben kunnen verkrygen: het affchrift van die Verhandeling; welken gemis my verplicht om de voordeelen van deeze manier met het gezag van anderen te staaven.

De Heer MACREL (a) roemt van gelijken ALBUCASIS, FRANCO, CYPRIAN, LEDRAN, en inzonderheid MARTIN, met byvoeging, dat de Hoogleeraar MARTIN eene loffelyke proeve wegens het voordeel van het uittellen der Steensafhaaling in de *Zweedsche Verhandelingen* van den jaare 1766, gegeven hadde (b); als mede dat een Steen in de zevende week na de infnede afgehaald was geworden.

(a) *Chirurgische Vorfalle*. 2 Band. Bl. 44, 45. et seq.

(b) ib. In de Kanttekening.

Aan-

Aanmerkingen over de Steensnydingen.

Door de Heeren TEN HAAFF

en VAN WY; in twee tyden

gedaan.

---

§. 1. **N**aa zoo veele gelukkige uitkomsten, wat is 'er natuurlyker, dan dat ik hier teffens meldinge maake van de voorspoedige gevolgen myner aanpryzinge van deeze heilzame manier, welke de Heer G. TEN HAAFF, beroemd en zeer kundig, zoo wel als zeer handig, Heelmeester te Rotterdam, zoo als hy die in de *Haarlemsche Verhandelingen* (a) medegedeeld heeft, en van den Heere

G. J.

(a) XIX. Deels, 1 stuk. bladz. 427.

G. J. VAN WY, wegens verscheidene (a), gekroonde Verhandelingen, en wegens zyne uitmuntende handigheid, te Amsterdam zeer geacht, waarvan de voornaamste Genees- en Heelmeesters, in den jaare 1781, te Amsterdam, ooggetuigen geweest zyn.

De Heer TEN HAAFF schynt om de zekerheid der Blaas, en voorstanders-insnede, tegens het vooroordeel van veelen, het werktuig te gebruiken van FRÈRE COSME, 't welk nogthans niet te wyd geopend, nog te diep opgebragt zynde, met een goeden uitflag, door eene kundige hand schynt gebruikt te kunnen worden.

De insnede dan hier mede gemaakt, en de kleine Lyder, vyf jaaren oud, te rust, en wel bezorgd zynde, bragt hy den agtsten dag de sleuf-fonde, of
Sny-

(a) *De Servandis Civibus*. III. en IV. Deel, enz.

Snyftaf (a), door de uitwendige wonde, in de Blaas; welke handelwyze te prysfelyker is, om dat men haar, zonder eenige pyn te veroorzaaken, kan verrigten, en teffens voorkomen, dat men den staf, door de roede inbrengende, geen nieuwen weg baane tusfchen de Blaas en den Endeldarm, gelyk ik by de werkinge van anderen heb zien gebeuren, en op doode lighaamen onderzonden hebbe, dikwyls te moeten gebeuren.

Men konde daartoe eenen kleineren Snyftaf, met eene flauwe bogt, gebruiken; het was zelfs zeer goed, wanneer men 'er eenen opzettelyk toe hieldt.

§. 2. De Heer TEN HAAFF bragt, langs den Snyftaf, het *Gorgeret*, of den
weg-

(a) *Haarl. Verh.* XIX. 1ste St. bladz. 430.

wegwyzer, in de Blaas, langs deelen der vinger, en vervolgens de kleine tang, waarmede hy den Steen zeer gemakelyk afhaalde.

De Heer TEN HAFF, die wegens deeze welbestierde behandeling alle lof verdient, zal het niet kwalyk duiden, wanneer ik hier op aanmerke, dat de Blaas van zynen kleinen Lyder, waarschynelyk, nog minder bezeerd zou geworden zyn, door het inbrengen van den Steenlepel, de Spatel, of *Uncus* van CELSUS.

Mischien kan men, als de Steen niet te groot is, nog deeze les van CELSUS (a) volgen, en dien door de twee vingers van de slinkerhand, wel met olie besmeerd in den aars gebragt, voortduwen en uitbrengen.

„ De Steen kan, derhalven, zegt
„ hy,

(a) Pag. 423. *lib. 14.*

„ hy, klein zynde, door de vingers
 „ van den eenen kant voortgestuwd,
 „ van den anderen kant voortgetrok-
 „ ken worden. Dan, als hy grooter
 „ is, moet men 'er van boven over
 „ een lepel aanbrengeu, daartoe op-
 „ zettelyk gemaakt. Deeze moet aan
 „ het vooreinde dun zyn, geboogen
 „ byna als een halve cirkel, van
 „ bekwaame breedte (*retusæ latitudinis*)
 „ eerder smal, zeer glad aan de bui-
 „ ten zyde, als waarmede hy het
 „ vleesch raakt, ruuw van binnen, daar
 „ hy den Steen mede bevat.”

Men ziet hier uit, dat die spatel
 smal, en niet zoo groot nog lomp
 door CELSUS opgegeeven wordt,
 als men dezelve gemeenlyk in de boe-
 ken voorgesteld, en gemaakt vindt.
 De beroemde Keizerlyke Heelmeester
 BRAMBILLA (a), geeft, *Fig. 7, 8,*
M 2 Tab.

(a) *Instrumentarium Chirurgicum Viennense. Tab.*
XLVI. Fig. 7, 8. Fig. 5, 6.

Tab. XLVI, de kleinste foort op, lang $1\frac{1}{2}$ duim, breed $\frac{1}{2}$ duim. De grootste, *Fig. 5, 6*, lang $2\frac{1}{2}$ en breed $\frac{1}{2}$ duim. By PERRET (*a*) vindt men deeze Spatel mede $2\frac{1}{2}$ duim lang en $\frac{1}{2}$ duim breed, en nog eene $\frac{1}{2}$ langer. In de Platen tot de Heelkonst van de *Dictionn. Encyclop. (b)* behoorende, is dat *crochet à curette*, even als by PERRET, en van dik staal, afgebeeld. Zulke lepels zyn veel te groot, en ftrydig met de smalheid, *latitudinis retusæ*, door CELSUS aanbevoelen: zy dienen klein, dun en smal te zyn, voor al tot deeze vernieuwde konstgreep.

CELSUS leert, vervolgens, dat men die spatel, met de bogt naar boven gekerd, tusfen de Blaas en den Steen zal trachten in te brengen, en te plaatsen;

(*a*) *l'Art du Coutelier, Planche CXXI. Fig. 16. en 17.*

(*b*) *Planche XI. Fig. 7.*

fen; dog dit niet wel doenlyk zyn-
de, van ter zyde tusfchen in, en dan
de spatel opfchuiven (a).

Het bezetten der Steenen met de
vingers door den aars, en het neder-
waarts drukken der Blaas van boven
het fchaambeen, konde, ten tyde van
CELSUS, te gemakkelyker gefchieden,
om dat zy den Steen niet sneeden
dan in jongens, tusfen de negen
en veertien jaaren oud (b). *In ea
corpore, quod jam novem annos, nondum
quatuordecim exesfit.* Ik heb met
voordagt gezegd in jongens; want in
het vervolg (c), van de Steenen in
Vrouwen handelende, leert hy de ma-
nier,

(a) CELS. p. 479. lin. 5. Vergelyk hier mede 't geen
door my in de §. 9. bladz. 53. van de IV Verhand. by
den Tweeden Druk van MAURICEAU, gevoegd is.

(b) ib. p. 475. §. 2. lin. 14.

(c) ib. p. 481. §. 4.

nier, die men by jonge maagden en vrouwen zal in acht neemen.

Wanneer nu deeze manier door eene reeks van gelukkige gevolgen bevestigd zal zyn, zal niemand de konstbewerking zoo lang uitstellen; en men zal dezelve al vroeg op jonge kinderen beoefenen; of op bejaarden voor en al eer de Steen tot zulk eene grootheid gekoomen zal zyn, van, gelyk door ons (a) aangetoond is, op geenerleije wyze afgehaald te kunnen worden.

§. 2. De tweede, die met een uitmuntend gevolg deeze hernieuwde manier in ons land gevolgd heeft, is de Heelmeester G. J. VAN WY. Deez' hadt, in een jongen van 8 jaaren, een kleinen Steen ontdekt, en sneedt hem in het

(a) §. 8. n. III. van het IV. Hoofddeel onzer aanmerkingen over den voortgroei der Blaas-Steenen, bl. 71.

het Gasthuis te Amsterdam, zonder den Steen, die telkens voor de tang wegglipte, te kunnen vatten, en uit- haalen.

Om den Lyder niet langer vergeefsch te vermoegen, besloot hy, op myne gedaane voorstelling, om den kleinen jongen te rust te leggen, en een fluitend verband aan te doen.

Den vyfden dag, naa de gedaane Blaasfede, schein de wond een weinig toegegroeid te zyn; hy vondt derhalven goed, tot beter onderzoek, den snystaf, en daar langs zynen vinger in de Blaas te brengen, om den staat der wonde, en des Steens van naby gewaar te worden: en alles schein eene gelukkige uitkomst te belooven.

Den zesden dag, was de Steen, door de altoos werkzaame natuur, voortgestuwd in de wond, en liet zig zelf uitwendig gewaar worden. De

Heer VAN WY nam deeze gelegenheid te baate, en haalde met een klein zilveren *Lapidil*, in byzyn van verfcheidene zyner Konstgenooten, op de allergemakkelykfte wyze voor den Lyder, den Steen af, die, ligt van stoffe, 18 greinen zwaar, en naulyks vyf lynen lang, en van middellyn was.

Den 26 October 1781, sneedt de Heer VAN WY, in het zelfde Gasthuis, andermaal een jongetje, ruim drie jaaren oud, van den Steen. De tang langs het *Gorgeret*, dat is den *Conductor*, of wegwyzer, ingebragt hebbende, ondervondt hy, dat de Steen, schoon duidelyk door hem met het vooreinde der Steentang gevoeld wordende, geduurig wegweek.

De Heeren, amptshalven daar tegenwoordig, en veele andere Konstgenooten, tot het zien dier konstbewerking toegevloed, door hem te voren ge-
waar-

waarschouwd zynde van zyn voorneemen, om de manier van P. FRANCO; op myne gedaane voorstelling, te beproeven, liet hy den kleinen Lyder te ruste leggen, en deedt hem, even als den vorigen, een verband aan.

Dien zelfden morgen, op het aller-onverwagtste, uit Friesland te Amsterdam gekomen zynde, wierd ik des avonds door den Heere VAN WY met een beleefd bezoek vereerd; zig beklagende myne aankomste niet dan te laat vernoomen te hebben: op het verflag door hem van het voorgevallene verkreegen, gebruikte ik de vryheid hem te raaden om den zwagtel, of het verband, geheel weg te neemen, en de pis een vrien loop te laten. Als mede, dat hy door den konst- en geestryken Heere GOBELS eene kleine Steenspatel, naar CELSUS voorschrift,

voorloopig zou maaken laten, of die te pasfe mogte koomen?

Op zyn verzoek, ging ik met hem, den zesden dag naa de gedaane insneede, den kleinen Lyder bezoeken, met voorneemen om de natuur te helpen, zoo zulks nodig ware; dan, deeze was ons voorgekoomen, en hadt reets des morgens vroeg den Steen, ter zwaarte van *twee scrupels*, dat is 40 greinen, en ter hoogte en dikte van 7 lynen, buiten de wond geworpen, zonder den kleinen Lyder eenige finert veroorzaakt te hebben!

De wond was den 14. November, en dus in twintig dagen, geheel geneezen!

Hoe gelukkig ook deeze bewerkinge besloeg, scheenen 'er inwendige kwaalen te schuilen die den geneezenen van den Steen dedden vermageren, en daar

naa

naa uitgeteerd sterven, den 26 November.

In deeze konstbewerking is de insuede in de Blaas, gelyk gebleeken is, wel groot genoeg geweest om 'er den Steen door te laten, ten weinigen van 7 lynen, maar niet groot genoeg om de kleinste Steentang, als die volgens onze Tafel (§. 8. IV. Hoofdst. der *Aanmerk. over de Verand. der Steenen in de Blaas*, bl. 70.) voorzigtig zelve alleen eene wond van 9 lynen vereischt, te kunnen ontfangen, zonder eerst verwyd te zyn: gelyk zou hebben moeten geschieden, had men op de gemeene manier willen voortvaaren, en den Steen in weerwil van de kneuzing der deelen afhaalen.

Hoe zeer de Heer VAN WY zig ook vleie gegrunde redenen te hebben, om te stellen, dat men door de konstbewerkinge op de wyze van den Heere

M O-

MOREAU (a), grooter wond in de Blaas maakt, dan wanneer men die van RAU, LE DRAN, HAWKINS of eenige andere volgt, vreeze ik echter, of niet de Blaaswonde, in beide die bewerkingen tegens zyne eigene gedagten is uitgevallen? welke de eenige aanmerkinge is, die ik te maaken hebbe, op deeze anderzints loffelyke handelwyze.

Hoe het ook zy, dit is zeker, dat de voordeelen van de manier door P. FRANCO allereerst voorgesteld, en naderhand door COLLOT gevolgd, onder de voorzigtige en pryzenswaardige behandeling der beide Heeren TEN HAAFF en VAN WY, ten allerkrachtigst zyn bevestigd geworden.

On-

(a) De *Lithotome*, of het Steen-snymes van MOREAU, wordt door M. PERRET, in zyn uitmuntend Werk, *l'Art du Coutelier*, Planch. CXXXVII. Fig. 3, afgebeeld als zeer spits, lang 2½, zoo verre het snydend is, en breed 7 lynen.

Onderwylen verheuge ik my niet weinig, gelegenheid gegeven te hebben tot deeze behandeling, en wensche, dat de byvoegzelen, welke ik van CELSUS, van ALBUCASIS, en van MARET, overgenoomen hebbe, gedaan by den vorigen Brief over dit zelfde onderwerp, als mede de voorafgaande aanmerkingen over de veranderingen, welke de Steenen in de Blaas der menschen ondergaan, myne Landgenooten zullen aanzetten, om deeze zagte en heilzaame manier ten nutte der elendige Lyders tot de uiterste volmaaktheid te brengen.

Dan, om in allen deele aan mynen plicht te voldoen, zal ik myne gedachten over de uitvoering van deeze kunstbewerking in het korte voorstellen.

Ma.

Manier om het snyden, en afhaalen van den Steen aan mannen, in twee reizen, te verrigten.

Uit de voorgaande Verhandelingen, over de redenen om den Steen der Blaas niet onmiddelyk naa de gedaane insnede af te haalen, maar dit in het vervolg, of in twee reizen, te doen, is genoegzaam gebleeken, dat dezelve de voorkeur boven alle andere verdient, en, zal men het welzyn der ongelukkige Lyders behartigen, ook behoort in het werk gesteld te worden.

§. 1. *In de eerste plaats.* Naa op de thans overal in gebruik zynde zydeling-sche manier, in het vel, en de overige deelen tot dicht aan den waterweg, daar
die

die zonder bast of *Bulbus* is, eene voegzaame insnede gemaakt te hebben; behoort men eene opening te snyden in den waterweg, en Blaasmond, zoo als ik die snede in de III. *Fig.* der III. *Taf.* van het tweede Boek myner *Demonstr. Anatom. Pathol.* door v, e, afgebeeld hebbe.

Deze snede moet vooral groot genoeg zyn, ten minsten van 10 lynen; aangezien de verdere gelukkige uitslag van deeze insnede, niet te onrecht, van zommigen, de *Meesterlyke snede* genaamd, geheel en al afhangt. Ook schynt hier in de grootste moejelykheid te bestaan, anders zou men nimmer op zoo veele byzondere en verschillende werktuigen gedagt hebben, om die *waterwegs- en- Blaas-snede*, te verwyden; welke verwyding geen der grootste Meesters in deeze konst hebben kunnen ontbeeren, eeniglyk en alleen, om dat

zy

zy die wonde altoos te klein maakten om 'er de Steentang in te brengen.

Geen een Steensnyder heeft tot nog toe, uit de beweging van zyne hand, de grootheid van die *Meesterlyke snede* kunnen beoordeelen, de voornaamste rede is, om dat, gelyk ik reets (a), elders aangemerkt hebbe, en door P. FRANCO, zo uitneemend (b), uitgedrukt is, de voorstander, een taai lighaam zynde, door het mes, zonder gesneeden te worden, langs den Snystaf wordt opgeschooven. *De andere*, niet minder aanmerkelyk, is; dat de Snystaven, vooral op RAU's model gemaakt, te kromgeboogen staan, en met de punt in de Blaas te veel opwaarts

(a) Dem. Anat. Pathol. Lib. II. p. 14. §. 15. Cap. IV.

(b) *Traité des hernies*, p. 151. ——— *Pour ce que bien souvent en coppant sur la canule le rasoir ne peut pas bien copper tant large, qu'il seroit besoin, pour ce que le col de la vesie cede, & fuit devant le rasoir.*

waarts fchieten. De Snyftaf, dien P. FRANCO bezigde, en welke door SHARP gevolgd wierdt, is door my ib. *Tab.* III. *Fig.* V. en VI. met τ , $\ominus$, afgebeeld, en is daarom beter, om dat de punt korter, en de bogt flauwer zynde, de *Profata*, of Voorftander, daar door meerder naar buiten gedrukt, en derhalven gemakkelijker gefneeden wordt.

Wanneer men de mesfen van LE DRAN, à *rondache* befchouwt, die van HAWKINS, van LE CAT, en van allen die hun voetspoor gevolgd hebben, zal men klaarblykelyk zien, dat 'er weinig zekerheid is om eene infnede ten minften van 10 Lynen of $\frac{1}{2}$ van een Paryfchen duim te maaken, zonder dat zulks door het opglyden van den Voorftander, langs den Snyftaf, belet kan worden.

CHESELDEN ontdook dit gebrek, door de punt van zyn mes eerst door

N

de

de *Prostata* henen te brengen, en daarna de snede tot in de *Urethra*, en dus tegens de hand, te vervolgen (a), of schoon zyn voornaamste oogmerk ware het kwetzen van den Endeldarm te vermyden.

De derde rede van mislukking ligt in het houden van den Snystaf, met betrekking tot den Ax van het bekken, en midden- of zwaarte's lyn van het lighaam. Die van RAU moet ten wenigsten een winkelhoek maaken met die lyn, en de Lyder behoorde altoos horizontaal, en op hooger tafel te liggen, dan men in ons Land, en voornaamelyk te Amsterdam, bezigt, van drie voeten hoog ten minsten, gelyk CHESELDEN gewoon was te gebruiken, om dat als dan de opwaardsche buiging van de hand

(a) Dem. Anat. Path. ib. p. 14. §. 16. en *The Anat. of the human body*, 1741. p. 330. *Cutting from below upwards, to avoid wounding the gut.*

lyk SHARP (a) fchynt gedaan te hebben.

De Beroemde POUTEAU (b) beweert, wel is waar, dat de fcheuring der *Prostata* de voorkeur behoort te hebben boven de infnyding; dan het grootste en voornaamfte oogmerk der konstbewerking in twee tyden is, om geheel geene *irritatio* of prikkeling te maaken, en derhalven behoort men, zonder tegenfpraak, de infnede te kiezen boven de fcheuring, die, behalven dat, door de gewoone werktuigen zonder merke-lyke kneuzing nimmer gefchieden kan.

De tang kan met geene zekerheid in de Blaas gebragt worden zonder *Conductor*, of *Wegwyzer*, de wond wordt derhalven, fchoon anders groot genoeg om de Steen-

(a) *Cut the whole length of that gland from within outwards*, p. 97. *Surgery*. Ao. 1747.

(b) *Melange de Chirurgie, sur l'Oper. de la Taille* p. 213.

Steeftang alleen door te slaan, nu nog grooter vereischt, om de verdikking, welke deeze wegwyzer veroorzaakt.

Alles werkt daarenboven te zaamen, om deeze allergevoeligste deelen geweldig te prikkelen, en de Blaas, door de infuete van de pis ontledigd, zóo nauw te doen toetrekken rondom den Steen, dat 'er, zonder geweld te gebruiken, geene mogelykheid is, om de gemeenste tang in de Blaas te brengen.

§. 3. Om derhalven alle de voordeelen te genieten van deeze hernieuwde manier, moet men de infydinge in de Blaas zóo groot maaken als men kan; vervolgens een stomp Peil-yzer langs de sleuf van den Snystaf, eer die uit den waterweg gehaald is, in de Blaas brengen; dan den Snystaf wegneemen, en met het Peilyzer den Steen, en deszelfs

waare grootte, zoo naa mogelyk, onderzoeken.

§. 4. Dit verrigt zynde, zal men den Lyder te ruste oedleggen, zonder eenig verband: een los, zagt plukzel tegens de wond is genoeg, om de fehyning der lakens, of ondergelegde doeken, af te weeren.

§. 5. Men zal den Lyder onderwylen vermurwende en balsenagtige middelen geeven, alle $\frac{1}{2}$ uur; om dat zy anderzints hunne kracht verliezen, gelyk de beroemde TENON (a) aller-
klaarst

(a) *Mem. de l'Acad. R. des S. 1761. p. 122.* Wanneer die man Terebinthyn, Asparies, Casfia, roode Beeten, of Mee-krap gebruikte, waren wel de eerste droppen met derzelver reuk en kleur aangedaan, maar niet de volgende. Eene gewondé Blaas, om den Steen door te laten, is zeer overeenkoomtig met die monstergtige gesteldheid, ten opzigte des geduurigen pislvoeds.

klaarst aangetoond heeft in den man, die, zonder Blaas gebooren, tot die proeven een allergefchiktst voorwerp was. Met dit beding evenwel, dat men des Lyders slaap niet stoore.

§. 6. De Steen, of Steenen, welkers omtrekken genoegzaam evenredig zyn aan de infnede van de Blaas, zullen zig nu in de wond van de Blaas schikken, en, als de etterwording volkoomen is, den 5, 6, of 7 dag, van zelve uit de Blaas en buitenste wonde rollen. Wanneer dezelve grooter zyn, zullen zy, even als wy getoond hebben omtrent den buitengewoonen Steen, die door de *Urethra* (a) zig een weg gebaad hadde, langzaamerhand een uittogt vinden, en slegts eenige dagen laater uitvallen. Het benaauwdste, en
drin-

(a) *Aanmerk. over de Steengrooijing, &c. bladz. 52.*

dringendste toeval, de pyn in het wateren, houdt ondertusfen onmiddelyk op, zoodraa de Blaas opengesneden is, en blyft weg, zoo lang de pis zig vry door de wond ontlasten kan!

§. 7. I. Wanneer de Steen, boven maate, en boven verwagting, groot zynde, door de wonde niet henen dringen kan, zal men den Lyder, wanneer de etterwording de lippen der wonde gedwee en zagt gemaakt heeft, weder behooryk op de tafel plaatzen, met den vinger van de rechter hand door de wond naar den Steen zoeken, en een, of twee, welbesmeerde vingers van de flinkerhand diep in den aars brengen, en daar mede den Steen voorzigtig nederwaarts drukken, en dus zagtjes, volgens CELSUS voorschrift, trachten uit te stooten.

II. Ingevalle dit niet slaagde, zal men langs den vinger der flinkerhand,

ee-

eene dunne wel glad bewerkte Steen-
spatel, of lepel van CELSUS, met de
holle zyde boven over den Steen, of
langs den zydkant des Steens, opwaards
in de Blaas brengen, daar mede den
Steen nederdrukken en uithaalen, zoo
als CELSUS geleerd heeft.

° III. Dan, wanneer ook dit, om de
grootte des Steens, mislukte, zal men
den Steen, met de spatel, zoo veel mo-
gelyk neder-en uitwaards gebragt zyn-
de, vasthouden; en met een stevig mes
de wond langs den Steen, schuins naar
het zitbeen, zoo veel vergrooten, als
nodig zyn zal om 'er den Steen door
te brengen.

Dit geslaagd zynde, en geen meer-
dere Steenen in de Blaas gevonden
wordende, behandelt men den Lyder,
als alle gewonden, alleen met afluating
van een verband, 't welke aansluit, op
dat de buitenwonde, dat is die der uit-

O

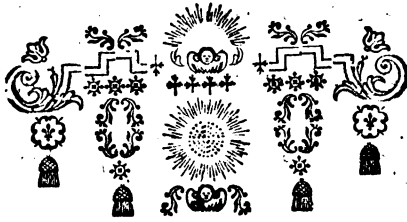
wen-

wendige bekleedzelen, niet eerder toe-
groeje dan de binnenste Blaas, en wa-
terwegs wonde, en daar door weder-
om een Steen door inlekking of *infil-*
tratio in het *perinæum* geboren worde.

§. 8. Deze vermaning oordeele ik
nog van gewigt te zyn; dat men, de
binnenwond te klein zynde om den
Steen door te laaten, den Snystaf niet
inbrenge door de roede, maar door de
buitenwond; en daar toe eene byzon-
deren Snystaf houde, die eene flaauwe
bogt heeft, om langs deszelfs sleuf de
infnede te vergrooten; anders loopt men
gevaar de punt door de wond naar
buiten te brengen, of een nieuwen weg
te maaken tusfchen de Blaas en den En-
deldarm.

Met alle deeze voorzorgen komt men
de menigvuldige onheilen voor, die an-
ders zo dikwyls op het Steensnyden
vol-

volgen, en het is alleen op deeze wyze
mogelyk, dat het Steensnyden niet meer-
der gevaarlyk gemaakt worde, dan één
der anderzints ligtstgeachte handwerken der
Heelkonst.

I N H O U D

D E R

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

Aanmerkingen over de veranderingen, welke de Steenen in de Pisblaas der Menschcn ondergaan.

bl. 1

Ferste Hoofddeel, over de Steen-groeiing. 7

Tweede Hoofddeel, over getakte of gedoornde Steenen. 18

Derde Hoofddeel, over de aanéngroeiing der kleine Steenen, in de Blaas. 32

Vierde Hoofddeel, over de gevolgen van groote Blaas-steenen. 47

Uitlegging der Plaat. 77

Brief van P. CAMPER, over het Steensnyden, in twee reizen. 85

Verhandeling van MARET, over het zelfde onderwerp. 101

Stelregels van A. C. CELSUS, over het Steensnyden. 162

———— van ALBUCASIS, over het Steensnyden, in twee reizen. 163

Aanmerkingen van P. CAMPER, over LE DRAN, wegens het Steensnyden, in twee tyden. 169

———— over de Steensnydingen, in twee tyden, gedaan door den Heere TEN HAAFF. 175

———— door den Heere VAN WY. 182. §. 2.

Manier om het snyden en afhaalen van den Steen, aan Mannen, in twee reizen te verrigten. 190

D R U K -

D R U K F E I L E N.

Bladz.	Regel.	staat	lees.
6 en 7.	23 en 1.	SCHEUCH	SCHENCK
34.	3.	<i>Sora</i>	<i>Sara</i>
65.	20.	spleet het	spleet hy
74.	12.	<i>Ifchuria</i>	<i>Stranguria</i>
80.	22.	<i>g, n, c, o,</i>	<i>g, n, d, o,</i>
129.	1.		aan den rand, p. 105.
142.	3.	aders, of slagaders,	aders, als slagaders
143.	8.		aan den rand, p. 112.
146.	22, 23.	<i>on deux, en on perineum.</i>	lees <i>ou deux</i> <i>en ou perineum.</i>

De *Afbeelding der Steenen* moet geplaatst worden tegen over bl. 82

By de Drukkers deezes, YNTEMA
EN TIEBOEL, zyn' nóg te
bekomen

VERHANDELINGEN

OVER DE

PYPZWEEREN, EN UITZAKKINGEN

VAN DEN

A A R S.

UITGEEVEN

DOOR

PETRUS CAMPER.

Mede in groot 8vo.

P. CAMPER
OVER
DEN
STEEN.

110 04
200
1917
MILITARY

B R I E F

V A N

P E T R U S C A M P E R,

AAN DEN ZEER ERVAREN, EN BEROEMDEN HEERE

Bs. H U S S E M,

Heelmeester van het Edel M: Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam, Lid van het Vlisfingsch Genootschap der Wetenschappen, enz. enz. enz.

OVER HET MANKGAAN DER KINDEREN.

B R I E F

V A N

P E T R U S C A M P E R ,

AAN DEN ZEER ERVAREN, EN BEROEMDEN HEERE

B^s. H U S S E M.*Myn Heer!*

Verscheidene maalen heb ik de eere gehad met U over het mankgaan der Kinderen te raadpleegen, ter dier gelegenheid is het gesprek, in onze byzondere byeenkomsten, dikwyls gevallen op de oorzaak van dat gebrek; te meer, dewyl ik in het Iste Stuk des VIIden Deels der *Haarlemsche Verhandelingen*, p. 452, enz. eenige aanmerkingen gemaakt hadde, gesprooten uit verscheidene Waarneemingen, op de lyders zelve genoomen, en gegrondvest op de menigvuldige beenderen, welke ik van mankgaande in myne Verzaameling bezitte, en gewoon was in myne openbaare Lessen over de Ziekten der Beenderen, in den Jaare 1756, te vertoonen in het Amphitheater van het Gilde der Heelkonstenaars te Amsterdam.

Het gevoelen van den beroemden *Ruych*, aan wiens groote kundigheden in de Ontleed-, en Heelkonst, de geheele Weereld eene wezenlyke verplichtinge heeft, gebouwd op het gezag van den Heelmeester *Borst*, als of het mankgaan meest altoos van eene breuk in den hals van het Dyebeen afhing, is door my getoond, daarom niet aanneemelyk te zyn, om dat uit de menigvuldige beenderen van manken, die ik bezitte, en thans in de uitmuntende Verzaameling van zieke beenderen op Uwe Gildekamer gevonden worden, overvloedig blykt, dat het hoofd van het Dyebeen zeer dikwerf ontwrigt; en zelfs in bejaarden ontwrigten kan; en derhalven het mankgaan niet noodwendig behoeft af te hangen van de breuk van het Dyebeen, ofschoon ook die in deszelfs hals zomwylen plaats heeft.

My heugt nog zeer wel, hoe veel moeite ik voor 27 Jaaren had, om de reets grys gewordene Heelmeesters van Amsterdam, in wiens geheugen de Lessen van den beroemden *Ruych*, den waardigen Leermeester van hunne eerste jeugd, een te diepen indruk gemaakt hadden, te overreedden, dat het mankgaan van kindsbeen af beginnende, in de daad, alleenlyk afhing van het ontwrigte hoofd des Dyebeens, welke langzaamerhand uit zyne Pan, door de inzydeling van Lidwater gestooten, zig meestal tegens de buitenzyde van het darmbeen aanzet; en daar dikwyls door

de goedgegunstige Natuur eene nieuwe Pan gedeeltelyk, of geheel, verkrygt. Zomwylen verettert het geheele hoofd met den hals des Dyebeens, waarna eene groote zwakheid in den gang moet volgen, die nimmer geneest, en door een kruik, of andere ondersteuning, geholpen dient te worden. De meeste verwondering, onder alle deeze op elkander volgende toevallen, verdient de geheele opslorping van zoo veel beenstoffe, zonder eenig beenbederf agter zig naa te laten; ofschoon die uit de opslorpende vaten, welke natuurlyk binnen in deeze holligheid plaats hebben, ligtelyk afgeleid kan worden; en ligter, dan die der beenstoffe der vernietigde wervelen in de agterwaardsche bog-gels, ofschoon dezelve zoo menigmaal voorvalt.

Hippocrates is zeer opletend en breedvoerig omtrent de beschryving der toevallen, en der algemeene, zelfs der geringste, omstandigheden van het mank zyn. Ook heeft 'er *Galenus* eene allerklaarste en voldoende uitlegging over gegeven. *Galenus* heeft echter, schoon hy deeze kwaale van naby kende, verkeerdelyk beslooten omtrent de verbreeking des Rondbands, die altoos deeze ontheeping verzelt. Hy waant immers, dat het lid, schoon hersteld, weder uit zyne Pan schiet, om dat de Rondeband gebrooken is; daar indedaad het tegendeel gebeurt, en de Rondeband altoos scheurt, om dat het Dyebeens hoofd, uit zynen zetel gedwongen wordende, eindelyk deeze scheuring te wege brengt.

Ook hebben wy reeds in de *Verhandeling over den Orang-Outang* Bladz. 32. § 1. aangetoond, dat de *Orang* geen Rondband heeft aan het Dyebeens hoofd; en dat nogthans daarom de ontwrigting en het mankgaan in dat zonderlinge dier niet gevonden worden, zoo als, volgens *Galenus* oordeel, noodwendig zou moeten geschieden.

Het mankgaan wordt in onze kinderen, van één en een half jaar oud, of liever van het oogenblik, dat zy beginnen te gaan, reets bespeurd, en neemt langzaamhand toe, om dat het lidwater, of het vogt door *Clopton Havers* eerst allerduidelykst beschreeven, den beursband alengsjes opvult, en eindelyk het geheele hoofd uit de Pan dryft: 't welk eerst op den rand van de Pan staat, en eindelyk, de verslapping der banden grooter wordende, agterwaarts opschiet: waardoor het aangedaane been korter wordt, niet om deszelfs ware verkleining, maar om dat het hoofd hooger opschiet, dan den bovenrand zynner holte. 2. Draait de knie naar binnen. 3. Raakt de hiel nooit den grond. 4. Vermagert het geheele been, omdat het zoo wel niet gevoed wordt, als het gezonde. Alle deeze

om-

omstandigheden zyn, uitwendig, zeer zichtbaar, en vereischen daarom geene volmaakte kennis van het Ontleedkundig gestel onzes Lighaams.

Dan uit de ontleding der manken, die ik te Amsterdam, openlyk, en in het Amphitheater van het Gilde in April van den Jaare 1759, en voor de kundigste Genees-, en Heelmeesters, in het theater van het Gasthuis, in Maart 1761 gedaan hebbe, is gebleeken, 1. dat de Bilspiere, de *Pyriformis*, en de trekkers van de *Obturatores* opwaarts ryzen, in plaats van nederwaarts te loopen, zoo als die van den voorkant van het bovenste des Dyebeens; de *Iliacus internus*, de *psaos*, de *pectineus*, en *quadratus femoris*; 2. Dat het hoofd van het Dyebeen, onder den krom omloopenden trekker van de rechte spier des Dyebeens, naar buiten opwaarts schiet: waar door niet slechts de trekkers van den *Iliacus internus*, en *psaos* getrekt, en krom getrokken worden, maar ook de Dyezenuwen: waar uit de reeds aangehaalde vermagering uitdrukkelyk volgt. 3. De in- en uitwendige stopspieren of *obturatores* trekken het *os ischion* inmiddele allengsjes naar buiten, en vergrooten hiermede in allen den hoek der schaambeenderen, en verminderen de diepte van het bekken; waardoor in de Vrouwen toevallig het voorrecht van gemakkelyk te kraamen verkreegen wordt; en wel te grooter, wanneer het euvcl aan beide de zyden te gelyk plaats grypt.

De naukeurige aftekeningen, die ik gemaakt hebbe van mankgaande lighaamen, en van verscheidene zonderlinge beenderen, onder anderen van het fraaije bekken en Dyebeenderen, aan de rechter zyde met een geheel groot, en nieuw, en aan de slinker met het begin van een nieuw *acetabulum* voorzien, die thans in de ryke Verzaameling van uwe Gildekamer berustende zyn, met de uitleggingen gereed ter Uitgaave; indien het mogelyk ware, dat men zig vleijen konde, liefhebbers genoeg te zullen vinden, om zig zulke kostbaare werken, om der Platen wille, te verschaffen. In de meeste kinderen vermeerdert het ongemak langzaamhand, en ongevoelig, zelfs zonder merkelyke pynelykheid van het geheele been. Het heugt U, dat de dogter van Mevr. de Wed. **** dus gesteld ware, en het kind van den Heere **, en anderen, die wy te zaamen gezien, en door uiterlyke middelen ongeneesfelyk verklaard hebben; en waar van eenige gezegd worden hersteld te zyn; offchoon zulks ons geheel ongelooftelyk voorkoomt.

Onderwyl en is dit ongemak zeer algemeen, vooral by onze jonge dochters; zoo dat te *Franker*, van 28 Men-

Riggen.

schen, één mank gaat; en 'er dus in die kleine Stad 125 gevonden worden; niet slegts onder de geringere burgerlieden, maar verscheidene onder de eerste huisgezinnen van die Akademiestad; ten bewyze, dat dit gebrek nog aan mangel van zorg, nog van middelen, kan toegeschreeven worden.

Het branden van *Hippocrates*, de drop van warm water door *Rhazes*, en de *Douches* van Aaken, welker kracht *Trioen* verheft, hebben, even weinig als de waasem van azyn, geholpen. *Hildanus* was van gevoelen dat dit gebrek volstrekt niet hersteld konde worden, en *Du Verney* schynt zoo overtuigd van die waarheid, dat hy den Lyder alleenlyk gemak, en krukken, aanbevolen wil hebben. Dezelfde wanhoopige gedagten, heb ik van gelyken altoos gekoesterd, ter tyd toe, dat wy te zaamen die ongelukkige kinderen gezien hebben, en ik andere nog aanmerkelyker gevallen onder myne zorge bekwam.

Myne gedagten zyn zedert onophoudenlyk bezig geweest, om middelen uit te vinden, ter volkoomene geneezing van dit afzienelyk en lastig gebrek.

Ik vleide my eenen zekeren weg te zullen kunnen vinden om den Beursband te openen, en het overvloedige lidwater veilig te ontlasten; even als men de *Hydrarthros* der knie doet, of aan eenige andere uitstorting van water in eene andere natuurlyke holligheid.

Ter voldoening derhalven van myne brandende begeerte, om langs een veiligen weg den Beursband te openen, heb ik aan een jong vertorven Vrouwenlighaam, de boven zyde van de Dye naukeurig ontleed, met behoud der bloedvaten en zenuwen: en gevonden, dat men onmiddelyk, zonder kwetzing van eenig aanzienelyk deel, eene behoorlyke insnede konde doen tot in den Beursband, welke van rondsomme het *acetabulum*, of Pan, afkomstig, niet alleen het hoofd, maar den geheelen hals des Dyebeens, omvat, en ingehegd wordt aan deszelfs oorsprong uit het Dyebeen.

Om dit bewaarheid te vinden, behoeft men slegts die zelfde toebereiding te maaken, en het vet weg te neemen tusschen den *Sartorius*, en *Tensor vaginae femoris*; en, een weinig dieper, den trekker van den *Rectus Cruris* te ontblooten: zoo zal men eene tusschenruimte ontdekken, ter lengte van 2 Rhynd. of Amsterd. duimen, en ter breedte van $\frac{1}{4}$ duim in de bejaarden, die eene insnede toelaat van $1\frac{1}{2}$ duim, en dus grooter dan nodig is, om dit vogt te ontlasten.

Is 'er reets een begin van mankgaan, en is die Beursband opgezet, zoo zal de breedte grooter zyn, en de insnede zal nog gemakkelyker gedaan worden.

Den

Den 29 van Louwmaand van dit jaar, heb ik dit geheele deel eerst naukeurig ontleed, levensgroote afgetekend, en den 8 van Sprokkelmaand 'er een naa-getrokkene schetste van gezonden aan U, die volgens uwen Brief van den 15 dier maand U wel schynt bevallen te zyn, 't gene my aangenaamer was, om dat Gy verlangend scheen, om Proeven te neemen van deeze geheel nieuwe, en veel beloovende, manier, om de mankheid in jonge kinderen voor te koomen.

Ik zal, om alle twyffelagtigheid te vermyden, het geval nader bepaalen, en u eene nette, dog korte, Beschryving, van de te doene handbewerking mededeelen.

De Lyder of Lyderesse, want het geslacht doet niets tot het ongemak, een Kind zynde, moet alleenlyk roeiende gaan, en het Been niet merkelyk verkort hebben, ook moet de Bilplooij der aangedaane zyde niet zeer zichtbaar opwaarts loopen; veel min moet de Rug-grad onder den gang schuins inbuigen.

Het ongemak behoort derhalven nog slegts in den beginne te zyn; en als dan zal men den kleinen Lyder op den Rug regt uitgestrekt leggen, en het aangedaane Been door een kundigen Medehelper, met de teenen een weinig binnewaarts gedraaid, om den *Sartorius* te spannen, stevig doen houden.

Vervolgens zal men, I. met een stevig puntmes een vinger breed onder den voerpunt van het Darmbeen, het vel regt nederwaarts openen, ter lengte van $1\frac{1}{2}$ duim, tusfchen den *Sartorius* en *Tenfor vaginae femoris* in.

II. Zal men met den voorften vinger der flinkerhand in de wond voelen naar den gezwollenen Beursband, en den trekker van de regte Dye-spier, welken men als dan zeer ligt tusfchen de twee aangehaalde spieren gewaar wordt.

III. Daarna zal men met het zelfde mes in den Beursband, van boven nederwaarts, snyden; alleenlyk behoort men verdragt te zyn, dat deeze Beursband, daar ter plaatze, zeer dik en taai is. Het uitlopend vogt zal den Heelmeester schieflyk, van wél gefneden te hebben, verwittigen: die de infnede onderwylen zoo lang behoort te maaken, als het been des Lyders zal dulden, ten wenigften van $\frac{1}{2}$ of $\frac{2}{3}$ van een duim, indien zulks mogelyk is.

IV. Naa den geheelen Beursband geledigd te hebben, zal men eindelyk een steekwick brengen tot binnen in deszelfs holligheid, om haar dagelyks twee maalen, of geduurig, van het aanwasfend vogt te konnen ontlasten, en de wonde met eene platte wiek verbinden, besmeerd met een weinig verzagtenden balsen; alles te zamen met een kleef-

kleefplaster dekken, en het geheele toefstel met het gewoone korenair verband, tot de lasch geschikt, bevestigen.

Andere Manier. Men zoude, wanneer de uitzetting te groot was, eene *Dril-naald* (*) kunnen gebruiken, alhoewel my eene insnede beter voorkomt, om dat de geheele punt van de *Dril-naald* door de dikte van den Beurs-band vry verre heenen gestookten moet worden, zal 'er de pyp behoorlyk diep inschieten. Waardoor men den hals of het kraakbeen van dat deel des Dyebeens, in jonge Kinderen, zou kunnen kwetzen; al het welke door het puntmes geheel vermyd kan worden.

Deeze gedagten zullen, bekenne ik, om haare nieuwhed, vreemd schynen, dan ik meene, dat myne voorstelling op zulke goede, en teffens op zulke zekere, gronden steunt, dat zy niet alleen van U, maar van alle kundige en beoeffende Mammen in de Ontleed- en Heelkonst, zeer greetig zal aangenoomen worden.

Behaagt het u, Myn Heer! deezen in de zoo veel gelezen wordende *Letteroefeningen* te plaatsen, ten einde ook anderen nut zouden kunnen trekken van onze *Onderhandelingen*? ik geeve 'er geredelyk myne toestemminge aan; ook zal zulks gelegenheid geeven, dat schrandere Lieden van onze konst deeze voorgestelde konstbewerking door hun vernuftig oordeel en diepere inzigten, verbeteren, en tot grooter volmaaktheid brengen. Hoe het ook zy, hunne oordeelkundige *Aanmerkingen* zullen ons voorzeker te stade komen, en ook anderen in staat stellen om de geneezing van deeze ontcierende kwaale, met nog meerder gemak, en minder smert, voor de kleine Lyders, te bewerken.

Het is immers onverschillig, wie het *Menschdom* dienst doet, als het slegts verligt wordt van de menigvuldige ongemakken, kwaalen, en gebreken, waaronder het byna schynt te bezwyken.

Gaa onderwyien voort, Myn Heer! het menschdom, en de ongefukkige Lyders, gelyk Gy gewoon zyt, by te staan, te helpen, en te geneezen. Draag 'er den roem van weg, dien Gy zoo wettig verdiend hebt, en alle braaven met my U toekennen.

Ik ben, met hooge achting, en met ongeveinsde vriendschap,

MYN HEER!

Uwe Gehoorzaame Dienaar,
PETRUS CAMPER.

Leeuwaarden
den 3den van Lentemaand, 1782.

(*) *Trecar.*

AANMERKINGEN

OVER

DE VERANDERINGEN, WELKE
DE STEENEN IN DE PIS-
BLAAS DER MENSCHEN
ONDERGAAN.

DOOR

PETRUS CAMPER.

REPUBLICAN PARTY

1870

UNITED STATES OF AMERICA
SACRAMENTO DISTRICT
SACRAMENTO
MAY 10 1870

1870

REPUBLICAN PARTY

lyk af van de vaste deelen, die in ons water hangende aangetrokken worden, en derhalven van den aart der pis.

In den Steen, *Fig. VI*, was de kern hardagtig en Citroengeel tot *a, i, b, k*, daarom heenen de gedoornde of getakte bruine steen *c, h, l, m*, die geweldig hard was in het doorzaagen; en daarop volgde eene zeer weeke, krytagtige stoffe, tusfchen *g* en *h*, en om deeze weder eene harde korst *f, C, e, D*: ten bewyze dat de hardheid niet van den tyd, maar van de aangebragte stoffe, onmiddelyk afhangt. Anders moest de hardheid evenredig naar den kern vermeerderen, dat is *a, i, b, k*, moest harder zyn dan *h, c*; en *c, d* dan *d, e*; 't geene nogthans in deezen zoo niet was; gelyk ook niet in veele anderen, die ik doorgezaagd hebbe.

In den Steen van de *IV*, zoo wel als van de *V*, Afbeelding is de gesteldheid doorgaans de zelfde, ook in dien van

de II. Afb. want B, C, is veel zagter, dan F, D, I, E, en zoo is het in de meeste. In den Steen, *Fig. I*, is de zelfstandigheid overal even hard; in de II. *Fig.* hardst naar den omtrek; om kort te zyn, de hardheid is geheel niet evenredig aan den tyd, maar altoos aan de stoffe, welke de pis met zig voert.

§. 2. Uit de beschouwinge van zulke getakte Steenen, welke *CELSUS Spinosi*, of ~~Gedoornde~~, genoemd heeft, moet natuurlijk volgen, dat zy de Blaas inwendig verschrikkelyk zouden schaaven en pynigen, gelyk ook meerendeels geschiedt: zomwylen evenwel geeven zy geen de minste pyn, en zelfs geen gevoel nog bloed in het water, het anderzints natuurlyk gevolg van de schaavinge. By *BADHAM (d)* vindt men zulks bewezen

(a) *Abridg. of the Phil. Transact.* Vol. X. p. 449. Pl. XII. *Fig. IV.*

'er van gefpleeten hebbe, van een eigen pit voorzien zyn.

§. 4. De rede van het verfchil van ALBINUS. Waarneeming, en de myne, is deeze: ALBINUS zaagde de Steenen niet langs het midden door, zoo als ik dezelve behandeld, en in myne IV, V, en VI Fig. afgebeeld hebbe, maar hy floeg 'er een' korst af (*a*), en vondt den Steen bezet met veele ronde knobbeltjes, en het afgeslaagen stuk, *fragmentum corticis decussum* (*b*), met even veele holletjes. Vooringenomen met de gedagten van de te zamengroeijing van veele kleine Steenen tot één, nam hy alle die ronde knobbeltjes voor even zoo veele kleine Steentjes, welke, te zamen gebakken, den pit uitmaakten, die, vervolgens, met eene effene korst omvangen was.

By-

(*a*) Annot. Acad. Fig. 7 et 8. Tab. VII.

(*b*) ib. p. 112. Fig. 8.

Byaldien ik even eens gehandeld hadde met den Steen, in de V *Fig.* verbeeld, langs de lyn N, R, zouden 'er zig drie kopjes, F, G, en T, vertoond hebben, even als drie te zamen gegroeide Steentjes, en ik zoude, daar uit redeneerende, op gelyke wyze gedwaald hebben, als ALBINUS: uit de doorzaaging, immers, is gebleeken, dat die knobbeltjes takken waren van den gedoornden Steen, die flegts één enkelen pit in A had.

Het ~~zelfde gevolg kan men trekken~~ uit de IV en VI *Fig.*; om kort te zyn, alle Steenen, getakte en gladde, hebben flegts één enkelen pit, al waren 'er 100, en meerder, teffens in de Blaas, en zy groeijen of bakken nimmer aaneen.

Van gelyken groeijen die in de Galblaas ook nimmer te zamen; ik heb 'er van ongelyke gedaante, grootte, en getal, tot over de 80 in eene Galblaas gevonden, die, ieder op zig zelve, één en-

U I T L E G G I N G

D E R

P L A A T,

O V E R

DE STEENGROEIING IN DE BLAAS.

Eerste Afbeelding.

Deeze maalt een Steen, levensgrootte, af, hebbende eene eyvormige, dog platagtige, gedaante. A, B is de kern, die bruinagtig en zeer hard is; C, D, F, evenwydige kringen rondom den kern; B, F. A, G. B, E. ftraalswyze Lynen; toonende bynā het zelfde zaamenstel als de *Spaat*, wanneer die den *Bellenmites* vult, of om takjes van boomen gevormd is.

De Tweede Afbeelding

Vertoont een Steen uit een Menschenblaas, eerst regelmatig, daarna ongeregeld aangegroeid. A, is de kern; B, C. de aanwas door

door dunne schilletjes; E, I, D, F, H. ge-
regelde aanwas, dog van oneffene stoffe, in
welke zig kleine zwartagtige holle straaltjes,
B, D, C, F. vertoonen, die naar het mid-
denpunt gerigt zyn.

I, D, E, G, is een ongeregelde klomp,
veel zanderiger, aangegroeid aan I, D, E,
F, H, E, I, dergelyke klomp, dog kleiner.

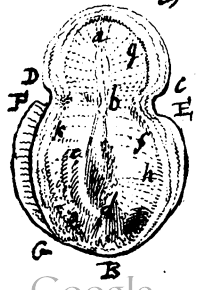
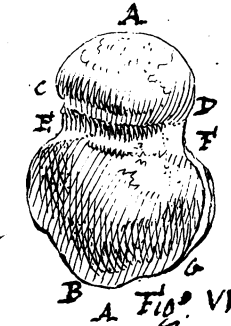
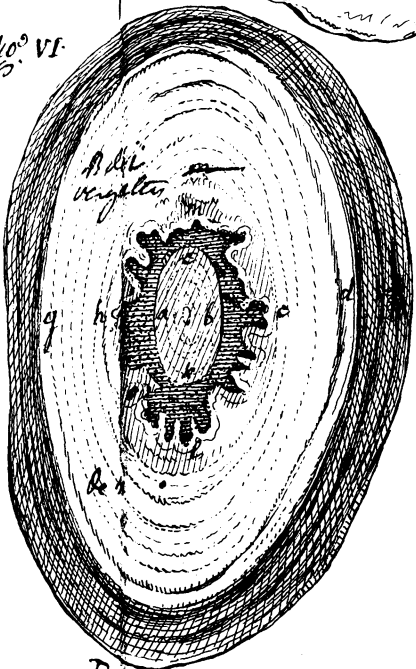
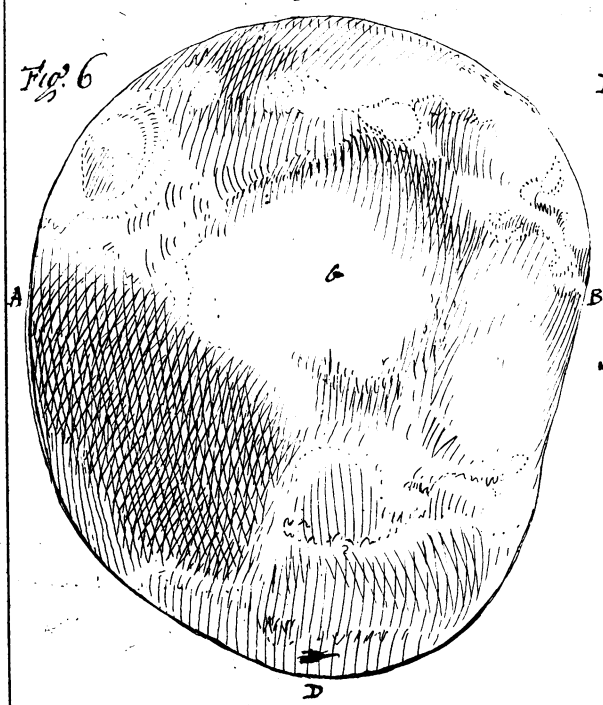
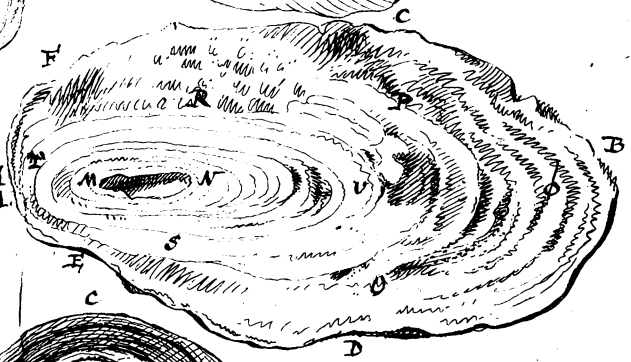
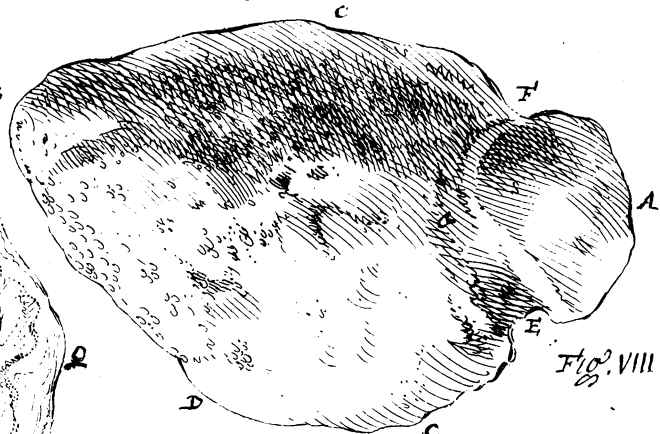
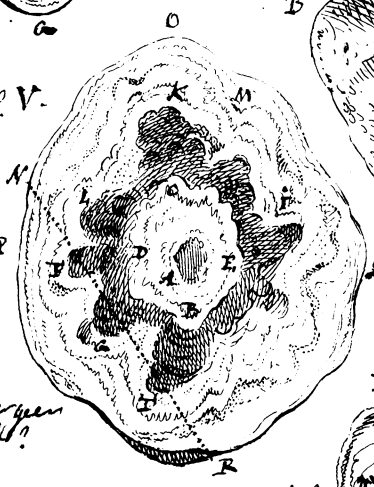
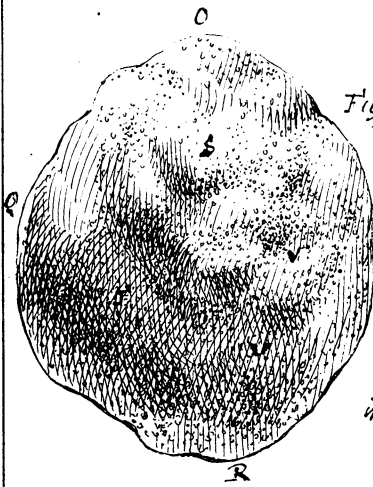
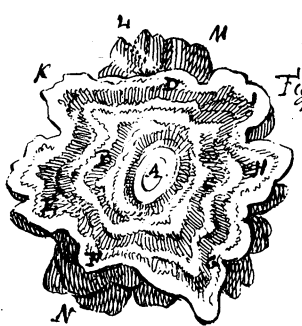
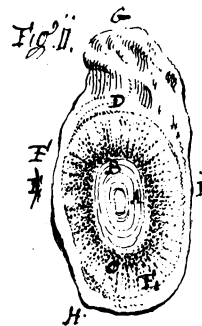
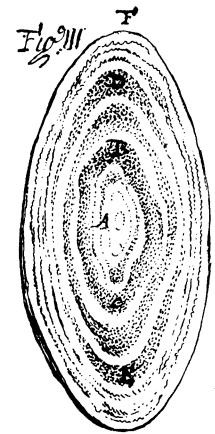
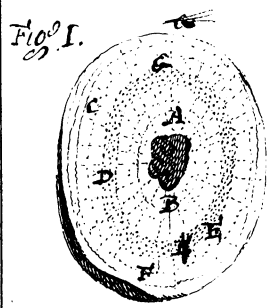
Zeer waarschynelyk heeft de Steen met den
punt G, naar den mond van de Blaas gekeerd,
gezeten, en H, F, naar den agterkant. Meest
immers liggen de Steenen, die eyvormig zyn,
met de punten D of F naar voren gekeerd:
gelyk ik met zeer veele voorbeelden zou kon-
nen aantoonen.

De Derde Afbeelding

Wyst een eyvormigen, en teffens eenvou-
digen Blaassteen aan, mede levensgrootte, uit
roodagtig Zand, rondom den kern A, aange-
groeid: nu en dan is 'er een kring, die vaster
is, gelyk B, C, D, E. Van buiten is de Steen
effen.

De

1. Hoop over de steengroeping. p. 7
2. — over getable of gedooride steenen. p. 18
3. — over de aaneengroeping der kleine
steenen in de blaas p. 32
4. — over de gevolgen van Groot blaassteen p. 47
typer de tartgen, bluismede & verwyder p. 70
uitlegging der plaat p. 72

Brief van Hamper over de steenhyden
in twee reizen. p. 83 eigentl. 85
verhandeling van Maret. p. 105-107

Fig. I.

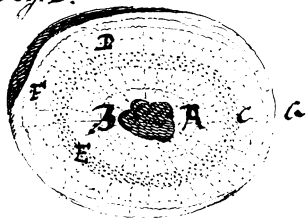

Fig. III.

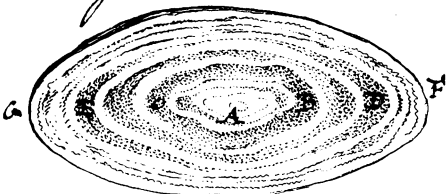

Fig. V.

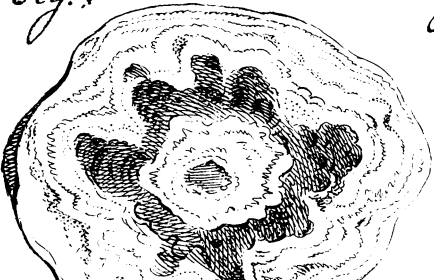

Fig. II

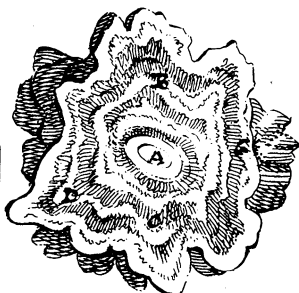
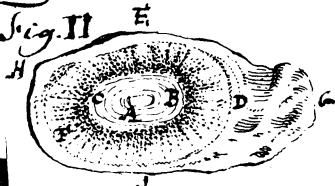

Fig. IV

Sammetknegen
over de veranderingen
welke de Steenen in de Pothlaas der Menschen
ondergaan.

Waarby gezegd is

de verandering
van den Sleese. Markt. Scheemster de Dyon
over de vandaen van het Steen-lyden. in twee tyden.

aldmede.

Ad. Helnegels van. Elghus, en H. Bouardis en
G. Franco, de Grand Louis over deese konstke werking

getuut

door de ordenvonding, of waarnemingen.
van den Sleese Ten Boaf, en van Wry
opgesteld, overzegt, en met verklaringen
vergeaenen

Fig. 6.

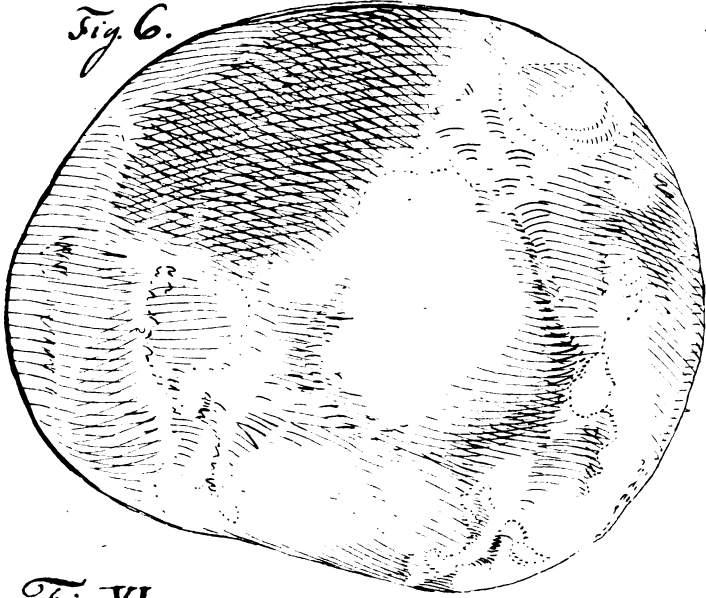

Fig. VI

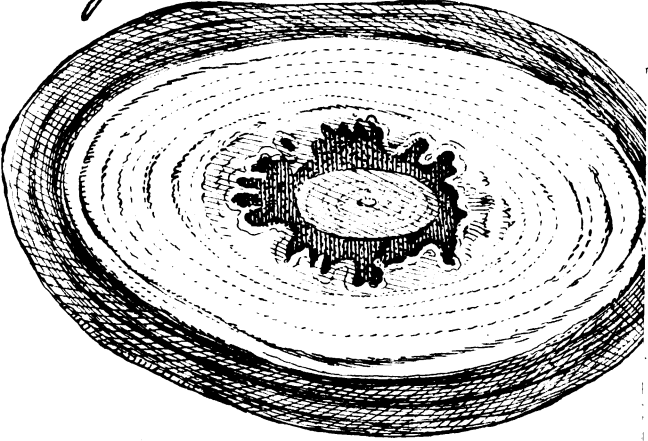

Fig. VII

